

Arvostelua vai halventamista?

Kunnianloukkaus

Itä-Suomen Yliopisto
Oikeustieteiden laitos
Pro gradu -tutkielma, rikos- ja prosessi-
oikeus ja rikollisuuden tutkimus
12.2.2013
Tekijä: Päivi Pylvänen 177296
Ohjaaja: Matti Tolvanen

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta		Yksikkö Oikeustieteiden laitos	
Tekijä Päivi Pylvänen			
Työn nimi Arvostelua vai halventamista? Kunnianloukkaus			
Pääaine Rikos- ja prosessioikeus ja rikollisuuden tutkimus	Työn laji Pro gradu	Aika 2012-2013	Sivuja XIV + 89
Tiivistelmä Kansainvälisillä sopimuksilla ja kansallisella lainsäädännöllä taataan sananvapaus eli jokaiselle oikeus ilmaista mielipiteensä. Sananvapaus ei kuitenkaan oikeuta loukkaavien ja halventavien, ilman tosiasiapohjaa olevien tietojen ja vihjausten esittämiseen yksityisestä henkilöstä. Myöskään tosiasioihin perustuvia tietoja ei saa ilmaista tahalliseksi loukkaamistarkoituksessa. Yksityishenkilön kunniaa suojataan sekä kansallisella lainsäädännöllä, että kansainvälisillä sopimuksilla. Korkeimman oikeuden ennakkopäätösten perusteella yksityisen henkilön kunnian loukkaaminen toteutuu, jos loukkaava tieto, vihjaus tai käytös aiheutetaan tahallisesti eli ilmaisun esittäjä mieltää lausumansa olevan varsin todennäköisesti perätön ja sen esittämisen olevan omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Loukkauksen ei tarvitse tulla muiden tietoon; loukatun oma tuntemus riittää. Kunnianloukkaus muuttuu törkeäksi, jos se saatetaan lukuisten ihmisten tietoon esimerkiksi tiedotusvälineitä käyttäen tai kärsimys on pitkäaikaista. Teon tulee olla myös kokonaisuutena arvioiden törkeä. Julkisuuden henkilöiden ja elinkeinonharjoittajien tulee sietää kärkevämpää arvostelua kuin yksityishenkilöiden.			
Avainsanat Kunnianloukkaus, sananvapaus, halventaminen			

SISÄLLYS

LÄHTEET	V
LYHENNELUETTELO.....	XIII
TAULUKOT	XIV
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen esittely ja rajaus.....	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	2
1.3 Tutkimuksen metodi ja rakenne	2
2 YKSILÖN KUNNIAN SUOJAAMINEN	4
2.1 Kunnian suojaamisen historiaa.....	4
2.2 Kunnian suojaamisen tarpeellisuus tilastoja tulkiten	5
2.3 Kunnianloukkauksen tekotavat 2000-luvulla.....	7
2.4 Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset kunnianloukkauksista.....	10
3 PERUS- JA IHMISOIKEUKSIEN VAIKUTUS KUNNIAN SUOJAAMISEEN.....	11
4 KUNNIANLOUKKAUSSÄÄNTELY	14
4.1 Herjaus- ja solvaussäädökset.....	14
4.1.1 Herjauksen ja solvauksen tahallisuus.....	16
4.1.1.1 Herjauksen tahallisuus.....	16
4.1.1.2 Solvauksen tahallisuus	17
4.1.2 Vainajan muiston hävämisen tahallisuus	17
4.1.3 Soimauksen toteennäyttäminen tahallisuuden poistajana	18
4.2 Kunnianloukkaus- ja törkeä kunnianloukkaussäädökset.....	18
4.3 Kunnianloukkaustahallisuus.....	21
4.3.1 Tahallisuuden eri muodot.....	21
4.3.2 Tahallisuuden arviointia korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä	25
4.4 Kunnianloukkauksen kohde	28
4.4.1 Yksityishenkilö kunnianloukkauksen kohteena	28
4.4.2 Rajattu henkilöpiiri kunnianloukkauksen kohteena	30
4.5 Syyttömyysolettama kunnianloukkauksessa	31
4.5.1 Syyttömyysolettaman määritelmä	31
4.5.2 Syyttömyysolettama korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä	33
4.6 Loukkaavuuden arviointi.....	37
4.6.1 Halventavan ilmaisun loukkaavuuden arviointi	37
4.6.2 Loukkaavuuden arviointi lehtikirjoituksessa	40

IV

4.6.3	Yhteenvedoa loukkaavuuden arvioinnista korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä	43
4.7	Syyteoikeus	45
5	KUNNIANLOUKKAUKSEN TEKOTAVAT	48
5.1	Kunnianloukkaus esittämällä valheellinen tieto tai vihjaus	48
5.1.1	Valheellinen vihjaus	48
5.1.2	Valheellinen tieto	50
5.1.3	Yhteenvedoa valheellisesta tiedosta tai vihjauksesta korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä	52
5.2	Kunnianloukkaus toista halventamalla	53
5.2.1	Halventava lausuma kilpailutilanteessa	53
5.2.2	Halventava lausuma oikeudenkäynnissä	55
5.2.3	Halventamisen arviointia korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä	56
5.3	Valheellinen tieto tai vihjaus kuolleesta henkilöstä	57
6	TÖRKEÄN KUNNIANLOUKKAUKSEN TEKOTAVAT	59
6.1	Törkeä kunnianloukkaus joukkotiedotusvälinettä käyttäen	59
6.1.1	Joukkotiedotusvälineessä esitetyt yksityiselämään liittyvät tiedot	59
6.1.2	Joukkotiedotusvälineessä esitetyt terrorismiepäilyt	62
6.1.3	Yhteenvedoa törkeistä kunnianloukkauksista joukkotiedotusvälinettä käyttäen korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä	66
6.2	Törkeä kunnianloukkaus suurta tai pitkäaikaista kärsimystä aiheuttaen	67
6.2.1	Pakinatyylinen kirjoitus sanomalehdessä	67
6.2.2	Perätön väittämä kirjassa	69
6.2.3	Sanomalehtiartikkelissa esitetyt tiedot	71
6.2.4	Yhteenvedoa törkeistä kunnianloukkauksista suurta tai pitkäaikaista kärsimystä aiheuttaen korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä	72
6.3	Oikeushenkilön rangaistusvastuu törkeässä kunnianloukkauksessa	73
7	ARVOSTELUA VAI HALVENTAMISTA?	74
7.1	Pakinatyylinen kirjoitus	74
7.2	Sähköpostiviesti	76
7.3	Sanomalehtihaastattelu	77
7.4	Yhteenvedoa arvostelusta ja halventamisesta korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä	79
8	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	83

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Aarnio, Aulis*: Ennakkopäätöksistä ja niiden sitovuudesta. Teoksessa *Oikeus* 3/1993, s. 254-272.
- Anttila, Inkeri*: Tieteeseen ja taiteeseen kohdistuvan kritiikin oikeudellinen luonne. *LM* 1947, s. 62-70.
- Backman, Eero*: Kan den vetenskaplig kritik vara ärekränkning? *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 1994, s. 25-31.
- Frände, Dan - Wahlberg, Markus*: Voimassa oleva RL 24:1. Teoksessa *Dan Frände – Jussi Matikkala – Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Pekka Viljanen – Markus Wahlberg: Keskeiset rikokset*. Helsinki 2010, s. 261–352.
- Frände, Dan*: Yleinen rikosoikeus. Helsinki 2005.
- Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka*: Oikeuden perusteokset. Perusoikeudet. WSOYpro Oy. Helsinki 2011.
- Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko*: Esitutkinta ja pakkokeinot. Liettua 2012.
- Holmqvist, Lena – Leijonhufvud, Madeleine – Träskman, Per Ole – Wennberg, Suzanne*: Brottsbalken. En kommentar. Del I (1-12 kap.). *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* Stockholm 2005, s. 5:1-5:33.
- Honkasalo, Brynolf*: Suomen rikosoikeus. Erityinen osa II. Henkilöön kohdistuvat rikokset. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 107. Hämeenlinna 1970.
- Korhonen, Sami*: Sananvapaus, urheilussa sallittava kielenkäyttö ja siihen liittyvät seuraamukset. Tampere 2008.
- Kormilainen Ville*: Kunnianloukkausrikokset internetin keskustelufoorumeilla. Pro gradu – tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Oikeustieteiden laitos. Rikos- ja prosessi-oikeus. Joensuu 2010.
- Koulu, Risto*: KKO 2011:100. Tuomion purkamisen pidennetty määräaika. Teoksessa *Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2011*. Liettua 2012.
- Majanen, Martti - Nuutila, Ari-Matti*: RL 24 luku yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkausrikokset. Teoksessa *Tapio Lappi-Seppälä – Kaarlo Hakamies – Pekka Koskinen – Martti Majanen – Sakari Melander – Kimmo Nuotio – Ari-Matti Nuutila – Timo Ojala – Ilkka Rautio: Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. 3. uudistettu painos*. Juva 2009, s. 633-680.

Matikkala, Jussi: Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu- ja A-sarja N:o 263. Vammala 2005.

Møland, Harry John: Ærekrenkelsler. Bergen 1986.

Nelson, Alvar: Rätt och ära. Studier i svensk straffrätt. Uppsala 1950.

Neuvonen, Riku: Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely. Jyväskylä 2005.

Nuutila, Ari-Matti:

- Kunnian ja yksityiselämän loukkaaminen. Teoksessa Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Juva 1999, s. 577-600.

- Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikokset. Teoksessa Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Juva 2002, s. 897-927. (Nuutila 2002a)

Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin: Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kansainvälinen valvonta. Teoksessa Pekka Hallberg – Heikki Karapuu – Tuomas Ojanen – Martin Scheinin – Kaarlo Tuori – Veli-Pekka Viljanen: Oikeuden perusteokset. Perusoikeudet. Helsinki 2011, s. 875-905.

Ollila, Riitta: Sananvapaus. Pieksämäki 2004.

Pekkanen, Raimo:

- Puheenjohtajan katsaus JSN:n vuosikertomuksessa 1991. Forssa 1992, s. 5-7.

- Sananvapaudesta Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan. Teoksessa Hallberg, Pekka – Hoppu, Esko – Wirilander, Juhani – Keltanen, Tuulikki (toimituskunta): Juhla-julkaisu Antti Suvikanta 1923-30/11-1993. Jyväskylä 1993, s. 117-132.

Pesonen, Pirkko: Viestintäoikeuden käsikirja. Helsinki 2011.

Pihlajamäki, Antti: KKO 2006:62. Kunnianloukkaus vai törkeä kunnianloukkaus? Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2006. Jyväskylä 2007, s. 47-52.

Pölönen, Pasi: KKO 2004:30. Lähdesuoja esitutkinnassa. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein I 2004. Jyväskylä 2004, s. 205-216.

Syrjänen, Jussi: Oikeudellisen ratkaisun perusteista. Jyväskylä 2008.

Tapani, Jussi: KKO 2005:1. Sananvapauden ja kunnian välinen jännite. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein I 2005. Jyväskylä 2005, s. 17-22.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Jyväskylä 2008.

Tiilikka, Päivi:

- Journalistin sananvapaus. Juva 2008.

- KKO 2007:70. Kunnian suoja ja arvostelun vapaus. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2007. Jyväskylä 2008, s. 59-63.
- KKO 2009:3. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja salassapitorikos televisio-ohjelmassa. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein I 2009. Helsinki 2009, s. 48-63.
- KKO 2010:88. Kunnian suoja ja arvostelun vapaus. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2010. Helsinki 2011, s. 323-342.
- KKO 2011:71. Sananvapaus ja kunnian suoja yleisesti merkittävässä keskustelussa. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2011. Liettua 2012, s. 160-167.
- KKO 2011:101. Kanteluasian uutisointi ei loukannut kunniaa. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2011. Liettua 2012, s. 402-412.
- Sananvapaus ja yksilön suoja. Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. Vantaa 2007.

Timonen, Pekka (toim.): Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään. Nide 2. Rikos- ja prosessi-oikeus sekä julkisoikeus. Jyväskylä 1999.

Tolvanen, Matti: Valikoituja näkökohtia syyttömyysolettamasta. Teoksessa Hyttinen, Taru – Jokela, Antti – Tapani, Jussi – Vuorenpää, Mikko (toimituskunta): Rikoksesta rangaistukseen. Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952-26/8-2012. Porvoo 2012, s. 241-255.

Turunen, Santtu: KKO 2007:76. Oikeuspaikka kunnianloukkausta ja yksityiselämää koskevan tiedon levittämistä koskevassa asiassa. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2007. Jyväskylä 2008, s. 96-100.

Viljanen, Jukka: Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi; Selistö v. Suomi. LM 4/2005, s. 636-639.

Viljanen, Pekka:

- KKO 2005:137. Voitiinko kunnianloukkauksesta jättää rangaistukseen tuomitsematta? Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2005. Jyväskylä 2006, s. 454-462.
- KKO 2007:56. Toista halventamalla tehdyn kunnianloukkauksen edellyttämä tahallisuus. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein I 2007. Jyväskylä 2007, s. 370-374.

Viljanen, Veli-Pekka: Yksityiselämän suoja (PL10 §). Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Oikeuden perusteokset. Perusoikeudet. WSOYpro Oy. Helsinki 2011, s. 398.

Virolainen, Jyrki: KKO 2009:88. Lähdesuojaan perustuva todisteen hyödyntämiskielto. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein II 2009. Helsinki 2010, s. 242-249.

Virtanen, Jussi: KKO 2006:10. Viranomaiselle jätetyssä tutkintapyyntöissä annetut tiedot ja kunnianloukkaus. Teoksessa Timonen, Pekka (toimittanut): KKO:n ratkaisut kommentein I 2006. Jyväskylä 2006, s. 78-83.

Vuortama, Timo – Kerosuo, Lauri: Viestinnän lait ja säännöt. Hämeenlinna 2004.

Ylikangas, Heikki: Miksi oikeus muuttuu laki ja oikeus historiallisen kehityksen osana. WSOY:n graafiset laitokset. Juva 1983.

VIRALLISLÄHTEET

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 184/1999 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

HE 44/2002 Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 54/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 317/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisviihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta.

LaVM 28/2002 vp. Hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

INTERNETLÄHTEET

Electronic Frontier Finland ry. Lehdistöiedote: Helsingin hovioikeus: Tehokas parodia ei ole parodiaa. Helsinki 15.4.2011.

<http://www.ffi.org/julkaisut/tiedotteet/lehdistotiedote-2011-04-15.html> (16.9.2012).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Suomea koskevat tapaukset.

tio-
nid":["COMMITTEE","DECISIONS","COMMUNICATEDCASES","CLIN","ADVISORYOPINIONS","REPORTS","RESOLUTIONS"]},">http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"respondent":["FIN"],"document_collectio-
tio-
nid":["COMMITTEE","DECISIONS","COMMUNICATEDCASES","CLIN","ADVISORYOPINIONS","REPORTS","RESOLUTIONS"]},
<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/eurooppa/feit/suomi.php> (30.11.2012).

Finlex. Oikeuskäytäntö. Korkein oikeus .Ennakkopäätökset. Kunnianloukkaus.

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/haku.php?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Kunnianloukkaus&submit=Hae> (1.10.2012).

Journalisti-lehti 11/2012: Suomen sanan-vapauslait lähenevät EIT:n linjaa.

<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2012/11/artikkelit/suomen-sanan-vapauslait-laheneva/> (5.10.2012).

Karalahti, Arto: Kunniaväkivalta – kunniamurha kunnianväkivallan muotona

<http://uudenmaanpiiri.mll.fi/@Bin/130183/TUTKIELMA+Karalahti.pdf> (11.11.12).

Kilpinen, Pekka: Kuolema kunniaasta. Helsingin yliopiston tiedotuslehti 45 (1997):11

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-531173> (15.9.2012).

Korkeimman oikeuden julkaistut ennakkopäätökset kunnianloukkausrikoksista

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/haku.php?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Kunnianloukkaus> (1.10.2012).

Korpela, Jukka: Pienehkö sivistyssanakirja.

<http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/sanatp.html#presumptio> (8.4.2012).

Launiala; Mika: Syyttömyysolettamasta erityisesti esitutinnan näkökulmasta.

<http://www.edilex.fi.ezproxy.uef.fi:2048/lakikirjasto/7232.pdf> (8.4.2012).

Oikeusministeriö: Lakihankkeet. Rikosoikeus. Sananvapausrikokset, vainoaminen ja häirintäkäyttäytyminen. Mietintö (6.9.2012)

<http://www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Lakihankkeet/Rikosoikeus/1302673830883>
(5.10.2012).

Oikeusministeriö: Lakihankkeet. Rikosoikeus. 24/2012 Sananvapausrikokset, vainoaminen ja häirintäkäyttäytyminen. Mietintö.

<http://www.om.fi/1330603391544> (5.10.2012).

Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 laki. Agricola.

<http://agricola.utu.fi/hist/kktk/lait/1734/index.html> (15.9.2012).

Suomen laki/Juristikirje. Kunnianloukkaus – ikävästi sanottu.

<http://www.suomenlaki.com/juristikirje/kunnianloukkaus++ikavasti+sanottu/a2147242>
(30.9.2012).

Suomisanakirja.fi/debatti

<http://suomisanakirja.fi/debatti> (15.9.2012).

Suomisanakirja.fi/provokaatio

<http://suomisanakirja.fi/provokaatio> (10.7.2012).

Tilastokeskus

-Poliisin tietoon tullut rikollisuus

<http://www.stat.fi/til/polrik/tau.html> (3.4.2012).

oikeus.rikostilastot@tilastokeskus.fi (2.4.2012).

- Rangaistukset rikoksittain, 2005-2010 (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena).

<http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp> (3.4.2012).

Ulkoasiainministeriön ilmoitus Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (63/1999).

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063?search%5Bpika%5D=63%2F1999&search%5Btype%5D=pika> (3.4.2012).

Vuoden 1734 laki. Lakikirjanäyttely. Eduskunnan kirjasto.

<http://lib.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=ne02110132525381&cmd=download> (15.9.2012).

YK:n ihmisoikeuksien julistus

http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/YK_Ihmisoikeuksien%20julistus.pdf
(3.4.2012).

Yle.fi. Elävä arkisto: Poliittinen satiiri läpi vuosien.

<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=29&t=772> (15.9.2012).

OIKEUSTAPAUKSET

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Flinkkilä ja muut v. Suomi, 25576/04, 6.4.2010.

Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi, 6372/06, 6.4.2010.

Jokitaipale ja muut v. Suomi, 43349/05, 6.4.2010.

Juppala v. Suomi, 18620/03, 2.12.2008.

Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi, 53678/00, 16.11.2004.

Karttunen v. Suomi, 1685/10, 10.5.2011.

Lahtonen v. Suomi, 29576/09, 17.1.2012.
Mariapori v. Suomi, 37751/07, 6.7.2010.
Nikula v. Suomi, 31611/96, 21.3.2002.
Niskasaari ja muut v. Suomi, 37520/07, 6.4.2010.
Saaristo ja muut v. Suomi, 184/06, 12.10.2010.
Selistö v. Suomi, 56767/00, 16.11.2004.
Soila v. Suomi, 6806/06, 6.4.2010.
Tuomela ja muut v. Suomi, 25711/04, 6.4.2010.
Yleisradio Oy ja muut v. Suomi, 30881/09, 8.2.2011.

Korkein oikeus

KKO 1955 II:32
 KKO 2000:54
 KKO 2004:30
 KKO 2005:1
 KKO 2005:137
 KKO 2006:10
 KKO 2006:62
 KKO 2007:56
 KKO 2007:70
 KKO 2007:76
 KKO 2008:10
 KKO 2008:24
 KKO 2009:3
 KKO 2009:88
 KKO 2010:88
 KKO 2011:71
 KKO 2011:100
 KKO 2011:101
 VL 2010:160
 VL 2010:161
 VL 2011:22
 VL 2012:54
 VL 2012:127

Hovioikeudet

Itä-Suomen HO 10.6.2003 Nro 709, Itä-Suomen HO 9.9.2003 Nro 1043, Itä-Suomen HO 16.9.2003 Nro 1071, Itä-Suomen HO 30.10.2003 Nro 1272, Itä-Suomen HO 25.11.2003 Nro 1393, Itä-Suomen HO 18.12.2003 Nro 1480.

Itä-Suomen HO 10.2.2004 Nro 151, Itä-Suomen HO 26.2.2004 Nro 249, Itä-Suomen HO 12.3.2004 Nro 276, Itä-Suomen HO 1.4.2004 Nro 420, Itä-Suomen HO 8.6.2004 Nro 773, Itä-Suomen HO 8.6.2004 Nro 783, Itä-Suomen HO 15.6.2004 Nro 805, Itä-Suomen HO 15.6.2004 Nro 806, Itä-Suomen HO 15.6.2004 Nro 831, Itä-Suomen HO 17.6.2004 Nro 869, Itä-Suomen HO 27.7.2004 Nro 1021, Itä-Suomen HO 2.9.2004 Nro 1163, Itä-Suomen HO 23.9.2004 Nro 1260, Itä-Suomen HO 9.11.2004 Nro 1492.

Itä-Suomen HO 17.5.2005 Nro 551, Itä-Suomen HO 3.6.2005 Nro 825, Itä-Suomen HO 7.6.2005 Nro 652, Itä-Suomen HO 30.6.2005 Nro 816, Itä-Suomen HO 13.10.2005 Nro 1179. Itä-Suomen HO 9.2.2006 Nro 146, Itä-Suomen HO 30.3.2006 Nro 386, Itä-Suomen HO 6.6.2006 Nro 641, Itä-Suomen HO 26.9.2006 Nro 1157, Itä-Suomen HO 5.10.2006 Nro 1206, Itä-Suomen HO 12.10.2006 Nro 1237, Itä-Suomen HO 27.10.2006 Nro 1385.

Itä-Suomen HO 1.2.2007 Nro 1061, Itä-Suomen HO 13.2.2007 Nro 155, Itä-Suomen HO 29.3.2007 Nro 383, Itä-Suomen HO 13.11.2007 Nro 1398.

Itä-Suomen HO 4.3.2008 Nro 256, Itä-Suomen HO 6.3.2008 Nro 270, Itä-Suomen HO 1.4.2008 Nro 333, Itä-Suomen HO 15.4.2008 Nro 396, Itä-Suomen HO 27.5.2008 Nro 531, Itä-Suomen HO 19.6.2008 Nro 643, Itä-Suomen HO 19.8.2008 Nro 782, Itä-Suomen HO 11.9.2008 Nro 853.

Itä-Suomen HO 15.1.2009 Nro 23, Itä-Suomen HO 5.2.2009 Nro 100, Itä-Suomen HO 26.2.2009 Nro 189, Itä-Suomen HO 26.2.2009 Nro 193, Itä-Suomen HO 17.3.2009 Nro 257, Itä-Suomen HO 28.4.2009 Nro 383, Itä-Suomen HO 12.5.2009 Nro 425, Itä-Suomen HO 20.11.2009 Nro 1089, Itä-Suomen HO 1.12.2009 Nro 1119.

Itä-Suomen HO 21.1.2010 Nro 35, Itä-Suomen HO 22.4.2010 Nro 398, Itä-Suomen HO 29.4.2010 Nro 425, Itä-Suomen HO 15.6.2010 Nro 621, Itä-Suomen HO 30.8.2010 Nro 338, Itä-Suomen HO 19.9.2010 Nro 894, Itä-Suomen HO 15.10.2010 Nro 1009, Itä-Suomen HO 21.10.2010 Nro 1026.

Itä-Suomen HO 17.3.2011 Nro 218, Itä-Suomen HO 10.5.2011 Nro 384, Itä-Suomen HO 6.9.2011 Nro 711, Itä-Suomen HO 6.10.2011 Nro 834, Itä-Suomen HO 3.11.2011 Nro 921.

Itä-Suomen HO 16.2.2012 Nro 120, Itä-Suomen HO 9.2.2012 Nro 109, Itä-Suomen HO 24.5.2012 Nro 422, Itä-Suomen HO 20.7.2012 Nro 621, Itä-Suomen HO 1.12.2011 Nro 1012.

LYHENNELUETTELO

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (63/1999)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EsitL	esitutkintalaki (30.4.1987/449)
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
HO	hovioikeus
KKO	korkein oikeus
KP-sopimus	Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (16.12.1966)
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LM	Lakimies. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen aikakauskirja
OK	oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
RL	rikoslaki (19.12.1889/39)
Sananvapauslaki	laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (13.6.2003/460)
SopS	Sopimussarja
v.	versus eli vastaan
VL	valituslupa
vp	valtiopäivät
YK	Yhdistyneet kansakunnat
YSjäL	laki yleisistä syyttäjistä (11.3.1997/199)
ään.	äänestys

TAULUKOT

Taulukko 1. Poliisin tietoon tulleet rikokset.

Taulukko 2. Rangaistukset rikoksittain (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena).

Taulukko 3. KKO:n julkaistut ennakkopäätökset kunnianloukkausrikoksista, kpl.

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen esittely ja rajaus

Iltapäivälehtien suuret otsikot, nettisivustojen mielipiteenilmaukset ja aggressiivisesti kantaaottavat ajankohtaisohjelmat saivat minut miettimään sananvapauden rajoja. Milloin sananvapaus on arvostelua ja mikä muuttaa arvostelun kunnianloukkaukseksi? Aloin miettiä kunnianloukkaukskysymystä, kun luin arvostelevalta internetin keskustelupalstan kirjoituksen, josta arvostelun kohteen pystyi tunnistamaan. Arvostelu kohdistui henkilön käyttäytymiseen hänen työssään. Arvostelu oli kuitenkin mielestäni mielummin hieman huvittavaa kuin arvostelun kohteen kunniaa loukkaavaa. Tosin arvostelun kohde on saattanut tuntea toisin, koska häntä oli julkisesti arvosteltu ja hänet selvästi tunnisti kirjoituksesta. Arvostelija oli ollut tyytyväinen henkilön varsinaiseen toimintaan hänen työssään, mutta oli loukkaantuneen oloinen siitä, että arvostelun kohde ei ollut huomionnut häntä tarpeeksi hänen asioidessaan uudelleen toimipisteessä.

Suomen laki/Juristikirje –internetsivut kysyivät 30 vastaantulijalta Helsingin Ruoholahdessa: ”Mikä on kunnianloukkaus?” Kysymykseen vastattiin kunnianloukkauksen olevan: Ihmisyyden loukkaus, puhutteleminen väärään sävyyn, intimiteetin loukkaus, subjektiivinen asia sekä haistattelua. Vain viisi vastaantulijaa mainitsi valheellisen tiedon tai vihjauksen ja sen loukkaavuuden vastauksessaan.¹ Kunnianloukkaus, mitä sillä tarkoitetaan, ei näytä olevan selkeä asia. Haluan tutkielmassani selvittää, mitä kunnianloukkauksella tarkoitetaan? Millainen arvostelu on sallittua eli rajanvetoa arvostelun ja loukkauksen välillä.

Selvitän tutkielmassani kunnianloukkausrikoksia eli kunnianloukkausta ja törkeää kunnianloukkausta. Näistä rikoksista keskityn sellaisiin, joista korkein oikeus (KKO) on antanut ennakkopäätöksen vuoden 2000 lakiuudistuksen jälkeen soveltaen uudistettua rikoslakia ja jotka on julkaistu Finlex-tietokannassa². Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen jää tässä tutkielmassa pääsääntöisesti käsittelemättä. Ville Kormilaisen pro gradu –tutkielmassa³ *Kunnianloukkausrikokset internetin keskustelu-foorumeilla* tulee hyvin esille, kuinka paljon ja millaisia kunnianloukkauksia tapahtui internetin keskustelufoorumeilla vuosina 2008 - 2009

¹ <http://www.suomenlaki.com/juristikirje/kunnianloukkaus++ikavasti+sanottu/a2147242> (30.9.2012).

² <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/haku.php?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Kunnianloukkaus&submit=Hae> (1.10.2012).

³ Kormilainen 2010, s. 57-73.

ja kuinka useita tuomioita on näistä annettu käräjä- ja hovioikeuksissa (HO). Nämä jäävät kuitenkin tässä tutkielmassa käsittelemättä, koska internetin keskustelufoorumeilla tapahtuneista kunnianloukkauksista korkein oikeus ei ole antanut julkaistuja ennakkopäätöksiä vuoden 2000 lakiuudistuksen jälkeen. Korkein oikeus on tosin antanut kolme ennakkopäätöstä sivuten kunnianloukkausrikoksia kolmessa internetissä olleisiin kirjoituksiin liittyvissä ennakkotapauksissa, jotka käsittelivät lähdesuojaa ja toimivaltaista tuomioistuinta kyseisen kunnianloukkausrikoksen käsittelyssä⁴.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mikä on sananvapauden oikeuttaman arvostelun ja kunnianloukkauksena kielletyn halventamisen välinen ero. Pyrin selvittämään, mikä muuttaa arvostelun halventamiseksi. Miten korkein oikeus on ennakkopäätöksissään⁵ vetänyt rajan arvostelun ja halventamisen välille? Mitkä ovat korkeimman oikeuden antamat suuntaviivat⁶ arvioitaessa arvostelun ja halventamisen välistä eroa? Kunnianloukkausta ei mielletä niin vakavaksi rikokseksi kuin esimerkiksi murhaa tai raiskausta. Viime aikoina ovat kuitenkin tulleet julkisuudessa esille myös kunniamurhat⁷, joissa suvun mies murhaa suvun naisen, joka on loukannut suvun kunniaa. Tutkielmassani pyrin selvittämään, onko tarpeellista lainsäädännöllä antaa kunnialle suojaa? Onko kunnia ihmisille niin tärkeä asia, että sitä tarvitsee lainsäädännöllä turvata?

1.3 Tutkimuksen metodi ja rakenne

Käytän lainopillista tutkimusmenetelmää tutkimalla kirjallisuutta, tilastotietoja ja hovioikeuskäytäntöä sekä systematisoimalla ja tulkitsemalla korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä. Pehdyn ensin tilastojen avulla kunnianloukkaustapausten määriin, hovioikeuskäytännön avulla kunnianloukkausten tekotapaan 2000-luvulla, kirjallisuuden avulla kunnian suojaami-

⁴ [KKO 2004:30](#), [KKO 2007:76](#) ja [KKO 2009:88](#).

⁵ Ks. *Aarnio* 1993, s. 257-259: Suomalaisessa ennakkopäätösjärjestelmässä ennakkopäätöksellä pyritään ohjaamaan tulevaa lainkäyttöä. Ennakkopäätös ilmaisee tulevaisuudessa sovellettavan normin sekä tulkitsee normia; paitsi aukkotapauksissa. *Syrjänen* 2008, s. 143: Lainsäädännön ja oikeudellisen ratkaisutoiminnan tehtävät ovat toisiaan täydentävät reprodusoiden jatkuvasti omalla panoksellaan ja omasta näkökulmastaan valinnanteon yhteiskunnallisia pitemmisiä.

⁶ Ks. *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 119-120: Objektiivinen laintulkinta koostuu sanamuodon mukaisesta tulkinnasta ja kontekstisidonnaisesta tulkinnasta. Tulkinnassa on pyrittävä selvittämään myös säännöksen oikea tarkoitus eli ratio.

⁷ Ks. *Karalahti* 2008. <http://uudenmaanpiiri.mll.fi/@Bin/130183/TUTKIELMA+Karalahti.pdf> (11.11.12).

sen historiaan ja kansalliseen sekä kansainväliseen lainsäädäntöön, joka koskee sananvapautta ja kunniansuojaa. Selvitän kirjallisuuden sekä korkeimman oikeuden ennakkopäätösten avulla kunnianloukkaussääntelyn teoriaa ja käytäntöä selvittäen kunnianloukkauksen kohteen määrittämistä, syyttömyysolettamaa ja loukkaavuuden arviointia. Herjauksen ja solvauksen eron kunnianloukkauksen ja törkeän kunnianloukkauksen välillä selvitän kirjallisuuden ja lainsäädännön avulla. Käsittelen ennakkopäätöksiä eri näkökulmien kannalta. Lisäksi selvitän tarkemmin tahallisuutta sekä herjauksen ja solvauksen, että kunnianloukkauksen ja törkeän kunnianloukkauksen osalta, koska tahallisuus on ratkaiseva tekijä määritettäessä kyseisten rikosten tunnusmerkistön täyttymistä.

Systematisoimalla ja tulkitsemalla Finlex-tietokannassa julkaistuja korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä kunnianloukkauksista ja törkeistä kunnianloukkauksista⁸, jotka on julkaistu 2000 luvun lakiuudistuksen jälkeen, selvitän arvostelun ja halventamisen välisen rajanvedon suuntaviivoja tällä hetkellä voimassa olevan lainsäädännön aikana. Tapausten tulkinnan tueksi käytän myös sananvapauden osalta Suomea koskevia ensisijaisesti 2000-luvulla annettuja, Hudoc- ja Finlex-tietokannoista löytyviä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) päätöksiä⁹. Ennen 2000 luvun lakiuudistusta tapahtuneet herjaukset ja solvaukset jäävät tässä tutkielmassa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä käsittelemättä. Vainajan muiston häpäiseminen ja oikeushenkilön rangaistusvastuu törkeässä kunnianloukkauksessa jäävät myös tässä tutkielmassa käsittelemättä, koska näistä ei ole vielä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä. Lopuksi tiivistän tutkielmani tulokset.

⁸<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/haku.php?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Kunnianloukkaus&submit=Hae> (1.10.2012).

⁹[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"respondent":\["FIN"\],"documentcollectionid":\["COMMITTEE","DECISIONS","COMMUNICATEDCASES","CLIN","ADVISORYOPINIONS","REPORTS","RESOLUTIONS"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{), <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/eurooppa/feit/suomi.php> (30.11.2012).

2 YKSILÖN KUNNIAN SUOJAAMINEN

2.1 Kunnian suojaamisen historiaa

Oikeudenkäyttöä Pohjoismaissa ennen kuningasvallan ja kirkon väliintuloa kuvastaa 1000-luvulta säilynyt ns. pakanalain katkelma ”Herjaa mies toista...”, josta näkyy kunnianloukkaukselle annettu merkitys; ” sillä loukkaus sanoissa on pahinta ja kieli on pään murhamies”, sekä soturinkunnian puolustamisen tärkeys. Tämä oli ominaista yhteisöille, joiden olemassaolo perustui viime kädessä yksilön urhoollisuudelle ja organisoidumpi puolustautuminen puuttui.¹⁰

Kuningasvalta ja kirkko ryhtyivät taistelemaan konfliktien rauhanomaisempien ratkaisukeinojen puolesta supistamalla kunnianloukkaus koskemaan vain tiettyjä ”herjasanoja” sekä sellaisia loukkauksia, jotka sisälsivät väitteen kriminalisoidun teon tekemisestä¹¹. Ruotsissa 1200-luvun puolivälissä säädetyillä rauhanlailla kuningasvalta laajentui, joten kirkko-, käräjä-, naiset tai kotirauhan loukkaaminen merkitsi kuninkaan loukkaamista eli tuotti teolle raskauttavan lisäpiirteen. 1300-luvulla säädetyt maan- ja kaupunginlait olivat voimassa vuoteen 1736 asti sekä maakuntalait toissijaisena oikeuslähteenä. Rangaistukset olivat yleensä sakkorangaistuksia.¹²

Ruotsin valtakuntaan eivät keskiajan feodaalis-aristokraattiset tavat kotiutuneet, kuten ei myöskään kaksintaisteluinstituutio. Vaikka kaksintaisteluperinne täällä Pohjolassa oli niukka, kaksintaistelupykälät jatkoivat elämäänsä myös itsenäisen Suomen lakikokoelmissa vuoteen 1969, jolloin rikoslain (RL) 23 luku sekä sotaväen rikoslain kaksintaistelupykälä kumottiin.¹³

Vuoden 1734 rikoskaari, Pahantegon Caar¹⁴, joka tuli voimaan 1. syyskuuta 1736 ja kumosi vuoden 1442 Kuningas Kristofferin maanlain ja sitä vanhemman Maunu Eerikinpojan kaupunginlain¹⁵, suhtautui kunnianloukkauksen muotoihin toisaalta lievästi ja toisaalta hyvin ankarasti. Kunnian suoja esiintyi jo vuoden 1772 hallitusmuodon 2 §:ssä, jonka mukaan ku-

¹⁰ Ylikangas 1983, s. 110.

¹¹ Ylikangas 1983, s. 111.

¹² Ylikangas 1983, s. 113 - 115.

¹³ Kilpinen 1997.

¹⁴ <http://agricola.utu.fi/hist/kktk/lait/1734/1175916.html> > Pahantegon Caar (15.9.2012).

¹⁵ <http://lib.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=ne02110132525381&cmd=download> > Lakikirjanäyttely 2009 > Vuoden 1734 laki (15.9.2012).

ninkaan tuli hallita valtakuntaansa kenenkään henkeä ja kunniaa, ruumista ja onnea turmelematta¹⁶.

Vuodelta 1889 peräisin olevan RL:n 27 luvussa säänneltiin kunniaa koskevaa rikosoikeutta. Tahallisesti, toista koskevan valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisestä rangaistiin herjauksena. Sellainen herjaus, jossa toimittaja ei ollut tietänyt väitteitensä totuudenvastaisiksi, mutta ei ollut selvittänyt riittävästi artikkelinsa taustoja, oli rangaistavaa. Totuudenmukais-tenkin tietojen levittäminen loukkaamistarkoituksessa oli rangaistavaa solvauksena.¹⁷ Rikoslaisissa oli erikseen kriminalisoitu vastoin parempaa tietoa tapahtunut herjaus, jossa loukkaaja oli tietänyt, ettei loukkauksen kohteena oleva henkilö ollut tehnyt hänen tekemäkseen väitettyä tekoa. Ei vastoin parempaa tietoa tehdyssä herjauksessa loukkaaja ei ollut tietänyt asian olevan toisin kuin hän väittää, mutta ei ollut uskonut itsekään loukkaavan väitteensä todenperäisyyteen tai loukkaaja ei ollut tietänyt asianlaidan olevan muu kuin hänen väittämänsä, vaan oli uskonut loukkaavan väitteensä todenperäisyyteen.¹⁸

2.2 Kunnian suojaamisen tarpeellisuus tilastoja tulkiten

Kunnian suojaaminen on Suomessa kuulunut alkuperäiseen rikoslakiin vuodelta 1889¹⁹, joka tuli voimaan vuonna 1894. Hallituksen esityksen mukaan kunnian loukkaamista koskevien tapausten määrä oli 1900-luvulla alioikeuksissa enimmillään vuonna 1910, noin 1000 tuomitua ja alimmillaan vuonna 1970 vain 24 tuomiota. Tämän jälkeen tuomittujen määrä taas hitaasti lisääntyi. Tuomittuja oli 1990-luvulla vuosittain 100 - 160. Todennäköisenä syynä kunnianloukkauksien määrän alenemiselle pidettiin kaupungistumista. Herjaus- ja solvaustuomioiden lisääntymisen syynä arvioitiin olleen tiedotusvälineiden roolin korostuminen yhteiskunnassa ja yksittäisiin henkilöihin kohdistuvan julkisuuden lisääntyminen. Kunniaa pidettiin yhä tärkeänä arvona, joka tarvitsi edelleen rikosoikeudellista suojaa.²⁰ 1900-luvun lopulla ihmiset tarvitsivat enenevässä määrin lain antamaa suojaa kunnialleen, koska kunnianloukkausten määrät olivat alkaneet taas lisääntyä, kuten taulukko 1 osoittaa. Vuoden 1997 ennätyslukeman, 2477 poliisin tietoon tullutta kunnianloukkausta, jälkeen määrä selvästi tipahti jatkaakseen taas vuosi vuodelta lisääntymistä. Vuonna 1997 poliisin tietoon tulleita törkeitä

¹⁶ *Viljanen* 2011, s. 398.

¹⁷ *Timonen* 1999, s. 25.

¹⁸ *Honkasalo* 1970, s. 147.

¹⁹ *Ollila* 2004, s.146.

²⁰ *HE 184/1999 vp* s. 10-11.

kunnianloukkauksia oli 93. Törkeiden kunnianloukkausten määrä ei laskenut seuraavana vuonna samassa suhteessa kuin kunnianloukkausten määrä, joten vuoden 1997 lukumäärä ylitettiin jo vuonna 1999.

Taulukko 1.

Poliisin tietoon tulleet rikokset ²¹	Kunnianloukkaus 24:9 § 1/1-2	Kunnianloukkaus 24:9 § 3 ²²	Törkeä kunnianloukkaus 24:10 § 1/1-2
1996	1713	-	58
1997	2477	-	93
1998	1889	-	78
1999	2064	-	94
2000	2204	-	174
2001	2276	-	43
2002	2389	-	42
2003	2576	-	50
2004	2688	-	154
2005	3150	-	58
2006	3107	-	60
2007	3513	-	70
2008	3684	-	77
2009	3801	-	80
2010	4078	-	97
2011	4215	-	54

Yllä olevan taulukon mukaan poliisin tietoon tulleitten kunnianloukkausten määrä on 2000 luvulla koko ajan lisääntynyt tasaisesti 2204 rikoksesta 4078 rikokseen vuodessa vuoteen 2010 mennessä. Vuonna 2011 poliisin tietoon tuli jo 4215 kunnianloukkausrikosta. Poliisin tietoon tulleiden törkeiden kunnianloukkausten määrä oli 2000 luvulla korkeimmillaan vuonna 2000, jolloin rikoksia oli 174. Seuraavina kolmena vuotena määrä tipahti alle neljänneksen. Vuonna 2004 törkeiden kunnianloukkausrikosten määrä nousi jälleen 154:än. Sen jälkeen määrä tipahti taas kolmanneksen, jonka jälkeen rikosten määrä on taas tasaisesti vuosi

²¹ Sähköposti: oikeus.rikostilastot@tilastokeskus.fi (3.4.2012).

²² Vainajan muiston häpäisemisestä korkeimman oikeuden ei ole tarvinut antaa ennakkopäätöstä.

vuodelta noussut. Vuonna 2010 poliisin tietoon tulleita törkeitä kunnianloukkauksrikoksia oli 97. Vuonna 2011 törkeiden kunnianloukkauksien määrä tipahti taas lähes puoleen eli 54 rikokseen. Poliisin tietoon tulleiden kunnianloukkausten määrät ovat 2000 –luvulla tasaisesti lisääntyneet. Vuoden 1997 ennätyslukumäärä ylitettiin kuitenkin vasta vuonna 2003. Törkeiden kunnianloukkausten osalta 2000 -luku on ollut melko tasaista kasvua lukuun ottamatta kahta selkeää huippu vuotta.²³

Taulukko 2.

Rangaistukset rikoksittain ²⁴ (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena)	Kunnianloukkaus 24:9 §	Törkeä kunnianloukkaus 24:10 §
2005	177	17
2006	225	11
2007	180	15
2008	271	28
2009	219	10
2010	219	20

Yllä oleva taulukko tuo esille vuosina 2005 – 2010 käräjä- ja hovioikeuksissa kunnianloukkauksrikoksista tuomittujen määrät Suomessa. Vuosi 2008 oli sekä kunnianloukkaus- että törkeiden kunnianloukkaustuomioiden osalta kärkivuosi. Kunnialoukkauksesta tuomittiin tuolloin 271 henkilöä ja törkeästä kunnianloukkauksesta 28 henkilöä. Tuomioiden määrät vaihtelevat kyseisinä vuosina aaltoliikkeen omaisesti, ei tasaisesti lisääntyen, kuten poliisin tietoon tulleiden rikosten lukumäärät taulukossa 1.

2.3 Kunnianloukkauksen tekotavat 2000-luvulla

Selvittääkseni kunnianloukkauksen tekotapoja 2000-luvulla kävin läpi Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisut vuosilta 2003 – 2012. Itä-Suomen HO on 10.6.2003 – 20.7.2012 välisenä aikana käsitellyt 98 käräjäoikeuksien ratkaisua, joiden rikosnimikkeissä on ollut kunnianloukkaus tai törkeä kunnianloukkaus. Itä-Suomen HO on antanut 71 tuomiota ja 27 päätöstä kunnianloukkauksrikoksista tänä aikana. Näistä tuomioista ja päätöksistä 89 tapausta on koskenut

²³ <http://www.stat.fi/til/polrik/tau.html> (14.7.2011).

²⁴ <http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp> (3.2.2012).

kunnianloukkausta, kuusi törkeää kunnianloukkausta ja kolme nuorena henkilönä tehtyä kunnianloukkausta. Näistä teoista 19 on hylätty ja viisi jätetty rangaistukseen tuomitsematta. Rangaistukset ovat olleet ensisijaisesti sakkorangaistuksia, joita on ollut 70:ssä tuomiossa/päätöksessä. Ehdollisia vankeusrangaistuksia on tuomittu kolme. Yksi ehdoton vankeusrangaistus on tuomittu teosta, johon on yhdistynyt myös muita rikoksia. Vain yksi rikosnimike oli 63:ssa tuomioissa/päätöksessä ja kaksi nimikettä 16:ssa tuomioissa/päätöksessä. Yhdeksässä tuomioissa/päätöksessä oli kolme rikosnimikettä. Sekä neljä, että viisi rikosnimikettä oli molempia kolmessa tuomioissa/päätöksessä. Kuuden, seitsemän, kahdeksan ja 12 rikosnimikkeen tuomioita/päätöksiä oli kutakin yksi. Useamman kuin yhden rikosnimikkeen tuomioissa/päätöksessä rikosnimikkeinä oli usein myös muita rikoksia kuin kunnianloukkauksia. Näissä 98:ssä Itä-Suomen HO:n tuomioissa/päätöksessä kunnianloukkauksen kohteena oli 122 henkilöä ja loukkaajina oli 112 henkilöä. Sekä loukkauksen kohde (55%), että loukkaaja (52%) oli useimmiten suomalainen mies. Suomalainen nainen oli loukkauksen kohteena 40%:ssa rikoksista ja loukkaajana 44%:ssa rikoksista. Nuori henkilö oli loukkauksen kohteena alle kahdessa prosentissa rikoksista²⁵ ja loukkaajana kahdessa prosentissa rikoksista²⁶. Ulkomaalaistaustainen mies oli loukkauksen kohteena kolmessa prosentissa kunnianloukkausrikoksista²⁷ ja loukkaajana 1 prosentissa rikoksista²⁸. Oikeushenkilö oli loukkaajana alle kahdessa prosentissa rikoksista²⁹.

Loukkaukset vaihtelivat pääsääntöisesti samalle sukupuolelle³⁰ tai vastakkaiselle sukupuolelle tehdyistä³¹ pariskunnalle tehtyihin loukkauksiin³². Teot, jotka oli koettu kunniaa loukkaavaksi, olivat melko moninaisia. Itä-Suomen HO:n käsittelemistä valituksista useassa oli kysymys naapurista esitetyistä valheellisista tiedoista tai vihjauksista sekä halventavasta nimittelystä³³. Useassa tapauksessa oli kysymys aiheettomasta lastensuojeluilmoituksen tekemisestä³⁴ tai ilmoituksesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä³⁵ sekä aiheettoman rikosilmoituksen te-

²⁵ Itä-Suomen HO 12.3.2004 Nro 276.

²⁶ Itä-Suomen HO 1.4.2008 Nro 333, 19.8.2008 Nro 782, 1.12.2011 Nro 1012.

²⁷ Itä-Suomen HO 9.9.2003 Nro 1043, 18.12.2003 Nro 1480, 15.6.2004 Nro 805.

²⁸ Itä-Suomen HO 26.9.2006 Nro 1157.

²⁹ Itä-Suomen HO 18.12.2003 Nro 1480.

³⁰ Itä-Suomen HO 25.11.2003 Nro 1393, 15.6.2004 Nro 806, 30.3.2006 Nro 386, 3.11.2011 Nro 921.

³¹ Itä-Suomen HO 16.9.2003 Nro 1071, 30.10.2003 Nro 1272, 26.2.2004 Nro 249.

³² Itä-Suomen HO 9.11.2004 Nro 1492, 19.6.2008 Nro 643, 15.1.2009 Nro 23, 26.2.2009 Nro 189, 20.11.2009 Nro 1089, 15.6.2010 Nro 621.

³³ Itä-Suomen HO 10.6.2003 Nro 709, 22.4.2010 Nro 398, 10.5.2011 Nro 384, 6.9.2011 Nro 711.

³⁴ Itä-Suomen HO 19.9.2010 Nro 894.

³⁵ Itä-Suomen HO 1.4.2004 Nro 420, 15.10.2010 Nro 1009, 21.10.2010 Nro 1026.

kemisestä³⁶. Myös tonttien raja-asiat³⁷ ovat saaneet syyllistymään halventamiseen. Sekä naisetä mieshenkilöt olivat myös useassa tapauksessa syyllistyneet naisen sukupuoleen kohdistuvaan halventavaan nimittelyyn³⁸. Moninaista nimittelyä³⁹ oli muutoinkin pääsääntöisesti käytetty halventamisen keinona. Kunniata loukkaavina oli myös pidetty syytöksiä alkoholiongelmista⁴⁰, mielenterveysongelmista⁴¹, huumausaineen käytöstä⁴², työn huonosta hoitamisesta⁴³ sekä syytöksiä varastamisesta⁴⁴. Suullisen halventamisen⁴⁵ lisäksi oli käytetty sähköposti-⁴⁶ ja tekstiviestiä⁴⁷, internetin keskustelupalstoja⁴⁸ sekä kirjallisia ilmoituksia⁴⁹ halventamiseen. Sylkeminen⁵⁰ oli myös kuulunut joihinkin tekoihin. Sanomalehti⁵¹, kirja⁵² ja radiohaastattelu⁵³ olivat olleet myös halventamisen välineinä.

³⁶ *Itä-Suomen HO* 11.9.2008 Nro 853.

³⁷ *Itä-Suomen HO* 13.10.2005 Nro 1179, 17.3.2009 Nro 257.

³⁸ *Itä-Suomen HO* 17.6.2004 Nro 869, 9.2.2006 Nro 146, 27.10.2006 Nro 1385, 29.4.2010 Nro 425.

³⁹ *Itä-Suomen HO* 26.2.2009 Nro 193.

⁴⁰ *Itä-Suomen HO* 10.2.2004 Nro 151, 8.6.2004 Nro 783, 6.6.2006 Nro 641.

⁴¹ *Itä-Suomen HO* 2.9.2004 Nro 1163, 27.5.2008 Nro 531, 30.8.2010 Nro 338.

⁴² *Itä-Suomen HO* 15.6.2004 Nro 805, 30.6.2005 Nro 816.

⁴³ *Itä-Suomen HO* 17.5.2005 Nro 551, 13.2.2007 Nro 155, 12.5.2009 Nro 425.

⁴⁴ *Itä-Suomen HO* 7.6.2005 Nro 652, 12.10.2006 Nro 1237, 1.12.2009 Nro 1119, 21.1.2010 Nro 35, 17.3.2011 Nro 218, 6.10.2011 Nro 834.

⁴⁵ *Itä-Suomen HO* 15.6.2004 Nro 831, 13.11.2007 Nro 1398.

⁴⁶ *Itä-Suomen HO* 26.2.2004 Nro 249, 16.2.2012 Nro 120.

⁴⁷ *Itä-Suomen HO* 23.9.2004 Nro 1260, 1.2.2007 Nro 1061, 4.3.2008 Nro 256, 15.4.2008 Nro 396.

⁴⁸ *Itä-Suomen HO* 8.6.2004 Nro 773, 26.9.2006 Nro 1157, 5.2.2009 Nro 100, 9.2.2012 Nro 109, 24.5.2012 Nro 422, 20.7.2012 Nro 621.

⁴⁹ *Itä-Suomen HO* 30.10.2003 Nro 1272, 15.6.2004 Nro 806, 17.6.2004 Nro 869, 27.7.2004 Nro 1021, 5.10.2006 Nro 1206, 29.3.2007 Nro 383.

⁵⁰ *Itä-Suomen HO* 28.4.2009 Nro 383.

⁵¹ *Itä-Suomen HO* 18.12.2003 Nro 1480.

⁵² *Itä-Suomen HO* 6.3.2008 Nro 270.

⁵³ *Itä-Suomen HO* 3.6.2005 Nro 825.

2.4 Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset kunnianloukkauksista

Taulukko 3.

	KKO:n julkaistut ennakkopäätökset kunnianloukkauksirikoksista, kpl ⁵⁴
1920 –luvulla	1
1930 –luvulla	9
1940 –luvulla	2
1950 –luvulla	4
1960 –luvulla	1
1970 –luvulla	3
1980 –luvulla	3
1990 –luvulla	4
2000 –luvulla	13
2010 –luvulla	4

Vuosien 1928 - 2012 ajalta löytyy Finlex-tietokannasta 44 korkeimman oikeuden antamaa julkaistua ennakkopäätöstä, joissa käsitellään kunnianloukkauksirikoksia. Ennen 2000 –lukua korkein oikeus on antanut yhdestä neljään ennakkopäätöstä vuosikymmentä kohti. Poikkeuksena on 1930 – luku, jolloin ennakkopäätöksiä on annettu yhdeksän kappaletta. Kunnianloukkauksen ennakkopäätösten määrä näytti olleen poikkeuksellisen korkea ennen toista maailmansotaa, mutta sodan jälkeen vuosikymmenien ajan määrät pysyivät alhaisina. 2000 – ja 2010 – luvuilla korkein oikeus on antanut 17 kunnianloukkauksirikoksia käsittelevää julkaistua ennakkopäätöstä, joista 14 käsittelee 2000-luvun lakiuudistuksen mukaisia kunnianloukkauksirikoksia. Ennakkopäätöksiä on vuosina 2004 ja 2010 ollut yksi vuodessa. Vuosina 2005, 2006 ja 2009 päätöksiä oli kaksi sekä vuosina 2007 ja 2011 kolme. Vuonna 2008 korkein oikeus ei ole antanut ennakkopäätöstä kunnianloukkausta käsittelevässä asiassa.⁵⁵ Tilastojen valossa kunnian suojaaminen lainsäädännöllä on tärkeä asia, koska asiassa ollaan valmiita menemään kunnian takia korkeimpaan oikeuteen asti.

⁵⁴<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/haku.php?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Kunnianloukkauks&submit=Hae> (1.10.2012).

⁵⁵http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/haku.php?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kunnianloukkauks&_offset=0&_max=41 (19.9.2012).

3 PERUS- JA IHMISOIKEUKSIEN VAIKUTUS KUNNIAN SUOJAAMISEEN

Suomen perustuslain (PL) (11.6.1999/731) 10 §:ssä on jokaisen yksityiselämä, *kunnia* ja kotirauha *turvattu*. Saman lainkohdan mukaan myös kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Sananvapaudesta ja julkisuudesta säädetään PL:n 12 §:ssä:

”Jokaisella on *sananvapaus*, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia⁵⁶. Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.”

Sananvapauden tarkoituksena on taata vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin⁵⁷. *Sananvapaus ja julkinen kritiikki eivät* kuitenkaan saa PL:n 12 §:n mukaan olla kenenkään *kunniaa loukkaavaa*.

Valistusajattelun aikana 1700-luvulla esiin tuli ajatuksia, että jokaisella ihmisellä on joukko oikeuksia, jotka ovat perustavampaa laatua kuin lainsäädäntöön suoraan kirjatut oikeudet. Ranskan vallankumouksen ja USA:n itsenäisyysjulistuksen yhteydessä monet valistusajan ajatukset kirjattiin lakiteksteihin. Suomessa ihmisoikeusajattelua sisällytettiin kirjoitettuun lakiin erilaisten oikeuksien sekä vapauksien muodossa. Toisen maailmansodan jälkeen ihmisoikeusajattelu huipentui Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen vuonna 1948.⁵⁸ Julistuksen 19. artikla kuuluu seuraavasti:

”Jokaisella on oikeus *mielipiteen- ja sananvapauteen*; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta.”

⁵⁶Lapsille haitallisten televisio-ohjelmien sisällöstä säännellään lailla televisio- ja radiotoiminnasta (9.10.1998/744) ja elokuvien ikärajaluokituksista lailla kuvaohjelmien tarkastamisesta (25.8.2000/775).

⁵⁷HE 309/1993 vp s.56.

⁵⁸Neuvonen 2005, s. 14–15. Ks.

http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/YK_Ihmisoikeuksien%20julistus.pdf (14.9.2012).

Useita ihmisoikeussopimuksia on solmittu tämän jälkeen. Kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen (KP-sopimus) (SopS 7-8/1976) 19 artiklassa ilmaisun- ja sananvapaus määritellään seuraavasti:

- ”1. Jokaisella on oikeus *mielipiteen vapauteen* ilman ulkopuolista puuttumista.
2. Jokaisella on *sananvapaus*; tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tai muulla hänen valitsemallaan tavalla.
3. Edellisessä kohdassa tarkoitettujen vapauksien käyttö merkitsee *erityisiä velvollisuuksia ja erityistä vastuuta*. Se voidaan sen tähden saattaa tiettyjen rajoitusten alaiseksi, mutta näiden tulee olla laissa säädettyjä ja sellaisia, jotka ovat välttämättömiä 1) toisten *henkilöiden* oikeuksien tai *maineen kunnioittamiseksi*, 2) valtion turvallisuuden tai yleisen järjestyksen ("ordre public"), terveydenhoidon tai moraalien suojelemiseksi.”

Merkittävin on Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus, joka on suoraan allekirjoittajamaita velvoittava. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) (SopS 18-19/1990) 10 artiklassa sananvapaus on määritelty seuraavasti:

- ”1. Jokaisella on *sananvapaus*. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.
2. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy *velvollisuuksia ja vastuuta*, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden *henkilöiden maineen* tai oikeuksien *turvaamiseksi*, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.”

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin valvoo sopimuksen noudattamista ja määrää sanktioita sopimuksen rikkomisesta.⁵⁹

⁵⁹ Neuvonen 2005, s. 17. Ks. myös Ojanen – Scheinin 2011, s. 875–886.

Ulkoasiainministeriön ilmoitus (63/1999) Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhden- nellätoista pöytäkirjalla (SopS 85-86/1998) on voimassa oleva sopimus. Yleissopimuksen allekirjoittaneet hallitukset ovat Euroopan neuvoston jäseniä, jotka katsovat tällä julistuksella pyrittävän turvaamaan sen sisältämien oikeuksien maailmanlaajuinen ja todellinen tunnustaminen sekä noudattaminen.⁶⁰ Voimassa oleva sananvapautta koskeva 10. artikla on pysynyt samansisältöisenä kuin aikaisemmassa sopimuksessa.

Korkein oikeus on käsitellyt kolmessa eri ennakkopäätöksessä, [KKO 2004:30](#)⁶¹, [KKO 2007:76](#)⁶² ja [KKO 2009:88](#)⁶³, kustannusyhtiön toimitusjohtajaan liittyvää törkeää kunnianloukkaustapausta sananvapauden kannalta. Tapaus perustuu kesäkuussa 2002 internetissä julkaistuihin kirjoituksiin, ”Minne hävisivät Soneran rahat?”, joiden laatijaa ei mainittu. Näiden kirjoitusten pohjalta kustannusyhtiö aikoi julkaista kirjan, jossa ei myöskään julkaistaisi tekijää. Näissä tapauksissa korkein oikeus ei ottanut kantaa varsinaiseen kunnianloukkausrikokseen, vaan toimitus-johtajan oikeuteen olla paljastamatta tietolähdettään sananvapauslain (13.6.2003/460) 16 §:n ja oikeudenkäymiskaaren (OK) (1.1.1734/4) 17 luvun 24 §:n 2 momentin lakiuudistuksen (13.6.2003/461) mukaan sekä tuomioistuimen toimivaltaan kyseisessä asiassa. Sananvapauskysymyksessä korkein oikeus toi esille Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kannan lähdesuojan merkityksestä tiedonvälityksessä sananvapauden toteuttamisen kannalta.

⁶⁰ Ulkoasiainministeriön ilmoitus Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (63/1999).

⁶¹ Ks. *Pölönen* 2004, s. 208-209: ”Ennakkopäätös on tienavaaja lähdesuojakysymyksissä, joista ei ole aikaisempaa korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä.” Tämä ratkaisu oli hyvin sopusoinnussa EIT:n oikeuskäytännön kanssa, jossa julkisella sanalla on merkittävä asema yleistä mielenkiintoa omaavien yhteiskunnallisten ilmiöiden ja tapahtumien kommentoimisessa.

⁶² Ks. *Turunen* 2008, s. 96-97: Saman kaltaisessa ”tapauksessa rikoksen aiheuttama vahingon, kärsimyksen tai halveksunnan vaara syntyy kaikkialla, missä julkaisua jaetaan ja rikoksen uhri on tunnettu”, joten ”koko maahan levitettävän aikakauslehden välityksellä tehdyn yksityiselämästä loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen tekopaikkana ei voida pitää jokaista paikkakuntaa, missä julkaisua on jaettu”.

⁶³ Ks. *Virolainen* 2010, s. 244: Suomen laissa ei ole yleissäännöstä hyödyntämiskiellosta, joten ennakkopäätös ohjaa oikeuskäytäntöä laittomalla tavalla hankitun todisteen jättämiseksi tuomioistuimen todistusharkinnassa käyttämättä.

4 KUNNIANLOUKKAUSSÄÄNTELY

4.1 Herjaus- ja solvaussäädökset

Vuodelta 1889 peräisin olevan RL:n (19.12.1889/39) 27⁶⁴ luvussa säänneltiin kunniaa koskevaa rikosoikeutta vuoteen 2000 saakka. Herjauksesta säänneltiin RL:n 27 luvun 1 ja 2 §:issä:

”Joka, vastoin parempaa tietoansa, perättömästi sanoo toisen syyppääksi nimitettyyn rikokseen, taikka nimitettyyn rikoksen lajiin, taikka muuhun sellaiseen tekoon, joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi taahi haitata hänen elinkeinoansa taahi menestystään, taikka sellaisesta levittää valheen taahi perättömän kulkupuheen, rangaistakoon *herjauksesta* vankeudella vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi taikka [vähintään sadan markan] sakolla.

Jos herjaus tehdään julkisesti, taikka painotuotteen, kirjoituksen taahi kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää taahi levityttää; olkoon rangaistus vankeutta vähintään kaksi kuukautta ja enintään kaksi vuotta taikka sakkoa [vähintään kaksisataa markkaa].

Joka tahallansa, ei kuitenkaan vastoin parempaa tietoansa, sanoo toisen syyppääksi nimitettyyn rikokseen, taikka nimitettyyn rikoksen lajiin, taikka muuhun sellaiseen tekoon, joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi taahi haitata hänen elinkeinonsa tai menestystään, taikka sellaisesta levittää kulkupuheen, rangaistakoon, ellei hän soimauksen taahi kulkupuheen tueksi saata esiin tuoda todennäköisiä syitä, [vähintään viidenkymmenen ja enintään viidensadan markan] sakolla taikka vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi.

Jos semmoinen *herjaus* tehdään julkisesti, taikka painotuotteen, kirjoituksen taahi kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää taahi levityttää; olkoon rangaistus sakkoa [vähintään sata markkaa] taikka vankeutta korkeintaan yksi vuosi.”

Tahallisesta, toista koskevan valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisestä rangaistiin herjauksena. Sellainen herjaus, jossa toimittaja ei ole tietänyt väitteitensä totuudenvastaisiksi, mutta ei ole selvittänyt riittävästi artikkelinsa taustoja, oli rangaistavaa. Totuudenmukaistenkin tietojen levittäminen loukkaamistarkoituksessa oli rangaistavaa solvauksena.⁶⁵

⁶⁴ <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Rikoslaki> (9.4.2012).

⁶⁵ Timonen 1999, s. 25. Ks. myös *Matikkala* 2005, s. 209.

Solvauksesta säänneltiin RL:n 27 luvun 3 §:ssä:

”Joka muulla kuin edellä sanotulla tavalla loukkaa toista häväisevällä lauseella, uhkauksella, taikka muulla halventavalla teolla, rangaistakoon *solvauksesta* [enintään kahdensadan markan] sakolla tahi vankeudella korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi.

Jos solvaus tehdään julkisesti, taikka painotuotteen, kirjoituksen tahi kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tahi levityttää; olkoon rangaistus sakkoa [enintään viisisataa markkaa] taikka vankeutta korkeintaan neljä kuukautta.”

Herjauksen ja solvauksen välisenä erona oli se, että herjaus sisälsi väitteen määrätystä tai määrätynlaisesta teosta⁶⁶. Rikoslaisissa oli erikseen kriminalisoitu vastoin parempaa tietoa tapahtuva herjaus, jossa loukkaaja tietää, ettei loukkauksen kohteena oleva henkilö ole tehnyt hänen tekemäkseen väitettyä tekoa. Ei vastoin parempaa tietoa tehdyssä herjauksessa loukkaaja ei tiedä asian olevan toisin kuin hän väittää, mutta ei usko itsekään loukkaavan väitteensä todenperäisyyteen tai loukkaaja ei tiedä asianlaidan olevan muu kuin hänen väittämänsä, vaan uskoo loukkaavan väitteensä todenperäisyyteen.⁶⁷

Vainajan muiston häpäisemisestä säänneltiin RL:n 27 luvun 4 §:ssä:

”Joka *häväisee kuolleen miehen muistoa* siten, että vastoin parempaa tietoansa perättömästi sanoo hänen olleen syyppään nimitettyyn rikokseen, tahi nimitettyyn rikoksen lajiin, tai muuhun sellaiseen tekoon, joka, jos vainaja olisi elänyt, olisi voinut saattaa hänet halveksimisen alaiseksi, taikka sellaisesta levittää valheen tahi perättömän kulkupuheen, rangaistakoon vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi taikka sakolla.

Jos se, jota vastaan soimaus tehtiin, on ollut kuolleen kaksikymmentä vuotta taikka enemmän aikaa; olkoon oikeus syyttää kunnianloukkauksesta rauennut.”

Soimauksen toteennäyttämisestä säänneltiin RL:n 27 luvun 5 ja 6 §:issä:

”Sillä, jota syytetään tässä luvussa mainitusta kunnianloukkauksesta, olkoon *oikeus näyttää soimauksensa toteen*, jos hän tarjoutuu todistamaan nimitetyn teon; ja tapahtukoon toteennäyttö kunnianloukkausasian yhteydessä. Todistajaa kuulustettakoon kuitenkin toisessakin oikeudessa, kuin missä asia on vireille pantu, niin kuin Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun [4 §] säättää.

⁶⁶ Honkasalo 1970, s. 141. Ks. myös *Frände – Wahlberg* 2010, s. 319-320.

⁶⁷ Honkasalo 1970, s. 147. Ks. myös *Matikkala* 2005, s. 209-210.

Jos soimaus käsittää syytöksen rikoksesta, josta päätös jo on annettu ja lain voiman saanut; on soimaus katsottava toteen näytetyksi, jos soimattu on julistettu rikokseen syyppääksi, mutta todistamattomaksi, jos hän on vapautettu. Jos rikos on syytteeseen pantu, mutta tuomio vielä antamatta tahi lain voimaan saamatta; on kunnianloukkausasian käyttelemine lykättävä siksi kuin se on tapahtunut. Jos soimauksen tekijä tahtoo panna tahi ilmiantaa rikoksen syytteeseen, ja jos hän on asianomistaja, taikka jos rikos on virallisen syytteen alainen; olkoon laki sama, jos hän todistaa, että asia on oikeuden määräämässä ajassa vireelle pantu.

Jos rikoksen syyttämisoikeus on rauennut sen mukaan, kuin 8 luvussa säädetään; älköön se seikka estäkö tuomasta esiin näytteitä soimauksen totuudesta.

Jos kunnianloukkauksesta syytetty näyttää *soimauksensa toteen*, mutta soimauksen muodosta tahi sen ohellisista asianhaaroista näkyy, että hän tahtoi loukata; on hän kuitenkin solvauksesta rangaistava.

Jos joku, toista loukatakseen, on soimannut häntä rikoksesta, josta hän jo on rangaistu; tuomitakoon niinikään solvauksesta.”

4.1.1 Herjauksen ja solvauksen tahallisuus

Herjauksen ja solvauksen tahallisuuteen riitti tietoisuus siitä, että toisesta henkilöstä lausuttu on omiaan saattamaan hänet halveksimisen alaiseksi tai haittaamaan hänen elinkeinoaan tai menestystään taikka ainakin loukkaamaan hänen subjektiivista kunniaansa eli hänen kunniantuntoansa. Tietoisuus siitä, että loukkaus tekijän toimesta välittömästi tai välillisesti joutuu kolmannen henkilön tai ainakin, käsiteltäessä solvausta, loukatun tietoon kuului loukkauksen tahallisuuteen. Tekijä voitiin rangaista julkisesti tapahtuneesta loukkauksesta vain silloin, kun loukkaus oli tullut tekijän tahdosta julkiseksi.⁶⁸

4.1.1.1 Herjauksen tahallisuus

Loukkauksen tahallisuutta ei poistanut erehdys soimauksen todenperäisyyden suhteen, vain ainoastaan soimauksen riittävä toteen saattaminen eli todennäköisten syiden esittäminen vapautti loukkaajan rangaistuksesta. Jos soimaus oli tehty loukkaamistarkoituksessa, ei edes todennäköisten syiden esittäminen vapauttanut rangaistuksesta. Tahallisuuden poisti kuitenkin tekijän erehdys tekonsa loukkaavan ominaisuuden suhteen eli tekijä ei tietänyt tekonsa olevan omiaan loukkaamaan toisen kunniaa. Jos objektina ollut henkilö oli antanut suostumuksensa

⁶⁸ Honkasalo 1970, s. 135. Ks. myös *Frände – Wahlberg* 2010, s. 319.

loukkaavan lausuman esittämiseen, ei tekoa katsottu tahalliseksi. Suostumus voitiin olettaa annetuksi pelkästään sillä, että loukkauksen subjekti ja objekti kuuluivat samaan yhteisöön, jossa käytettyä lausumaa pidettiin tavanmukaisena seurustelukielenä. Erehtyminen loukkauksen kohteesta eli error in persona poistaa tahallisuuden, jos loukkaus ei ole loukkaava sitä kohtaan, jolle se on tarkoitettu. Lain edellyttämä näyttö poisti loukkaavan lausuman oikeudenvastaisuuden, joten riittäviin syihin perustuva usko näytön todistettavissa olemiseen poisti tahallisuuden.⁶⁹

Jos lausuman kertojalla oli ollut riittäviä syitä luulla hyvässä tarkoituksessa ja hyvässä uskossa toiselle tehtyä kolmannen kunnialle käypää ilmaisua todeksi, oli se jätettävä rankaisematta. Myös perusteltu usko jonkin muun oikeudenvastaisuuden poistavan perusteen olemassaoloon poisti rangaistavuuden, mikäli lausumaa ei ollut tehty loukkaamistarkoituksessa. Todennäköisiin syihin perustunut, asiallisista syistä tapahtunut, toisen kunnialle käypä lausuma jäi rankaisematta, jos se katsottiin yhteiselämän intressien mukaiseksi.⁷⁰

4.1.1.2 Solvauksen tahallisuus

Solvaus, jonka todenperäisyydestä voitiin esittää riittävä näyttö, oli rangaistava, jos se oli esitetty loukkaamistarkoituksessa. Solvaus ei kaikissa tapauksissa edellyttänyt loukkaamistarkoitusta, vaan solvauksen tahallisuuteen riitti tietoisuus sen toista loukkaavasta luonteesta, samoin kuin tietoisuus solvauksen tulevan loukkauksen kohteen tietoon loukkaajan toimesta tai ainakin hänen myötävaikutuksellaan. Lainsäätäjät ei ollut erotellut vastoin parempaa tietoa ja ei vastoin parempaa tietoa tehtyä solvausta kuten herjaukset oli jaoteltu.⁷¹

4.1.2 Vainajan muiston häväisemisen tahallisuus

Vainajan muiston häväiseminen oli rangaistava vain toteuttaessaan vastoin parempaa tietoa tehdyn herjauksen olemuksen ja tapahduttuaan kahdenkymmenen vuoden kuluessa vainajan kuolemasta. Vainajan muiston häväisemisen kyseessä ollessa herjaus oli rajattu käsittämään vain vainajan sanomisen syypääksi nimettyyn rikokseen tai rikoksen lajiin tai muuhun sellaiseen tekoon, mikä olisi vainajan eläessä voinut saattaa hänet halveksimisen alaiseksi. Myös sellaisen valheen ja perättömän kulkupuheen levittäminen, mikä olisi voinut saattaa vainajan

⁶⁹ Honkasalo 1970, s. 135 - 137. Ks. myös Matikkala 2005, s. 211.

⁷⁰ Honkasalo 1970, s. 139.

⁷¹ Honkasalo 1970, s. 153.

eläessään halveksimisen alaiseksi, oli kriminalisoitu. Vainajan muistoa ei suojeltu aivan yhtä laajalti kuin elävän henkilön kunniaa.⁷² Tahallisuus vainajan muiston häväisemisen osalta edellytti edellä kerrotun herjauksirikoksen tunnusmerkistön täyttymistä.

4.1.3 Soimauksen toteennäyttäminen tahallisuuden poistajana

Kunnianloukkauksesta syytetyllä oli oikeus näyttää toteen sekä herjauksen, solvauksen, että vainajan muiston häväisemisevän soimauksen todenperäisyys. Soimauksen toteennäyttäminen poisti soimauksen tahallisen kunnianloukkaamistarkoituksen. Solvauksen toteennäyttäminen oli vaikeampaa, jos loukkaava nimittely oli tapahtunut pikaistuksissaan ilman kuulijoita.⁷³

4.2 Kunnianloukkaus- ja törkeä kunnianloukkaussäädökset

Rikoslain 24 luvun mukaan yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikoksiin kuuluvat kotirauharikokset, joita ovat kotirauhan ja törkeä kotirauhan rikkominen, julkisrauhan ja törkeä julkisrauhan rikkominen, salakuuntelu ja –katselu sekä salakuuntelun ja –katselun valmistelu. Kunnian ja yksityisyyden suojaan kuuluvat yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus. Kunnian ja sananvapauden suojan välisen eron selvittämiseksi joudutaan arvioimaan, mitkä ovat sellaisia valheellisia tietoja ja vihjauksia, joiden esittäminen ei kuuluisi sananvapauden kattamiin oikeuksiin ja johon liittyvää vahinkoa, kärsimystä ja halveksuntaa yksilö ei ole velvollinen sietämään⁷⁴.

Lailla 9.6.2000/531, joka tuli voimaan 1.10.2000, uudistettiin rikoslain kunnianloukkausta koskeneet säännökset selkeämmiksi ja jaottelusta poistettiin herjaus ja solvaus kokonaan. Näiden sijaan säädettiin kaksi tunnusmerkistöä: RL:n 24 luvun 9 §:n mukainen *kunnianloukkaus*:

”Joka

- 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka
- 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista, on tuomittava *kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

⁷² Honkasalo 1970, s. 156.

⁷³ Honkasalo 1970, s. 159.

⁷⁴ Ollila 2004, s. 146–147.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.”

ja RL:n 24 luvun 10 §:n mukainen *törkeä kunnianloukkaus*:

”Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa

- 1) rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville taikka
- 2) aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Sivutunnusmerkistönä säilytettiin 9 §:n 3 momenttiin sijoitettuna kuolleen henkilön muiston häpäiseminen. Omaisten syyteoikeutta rajannut 20 vuoden määräaika vainajan kuolemasta poistettiin.⁷⁵

Syytetty on aiemmin joutunut esittämään näyttöä väitteidensä totuudellisuuden tueksi ennen kuin todistustaakka väitteiden perättömyydestä kääntyi syyttäjälle ja asianomistajalle. Syyteyllä oli oikeus ja velvollisuus esittää todennäköisiä syitä herjauksensa tueksi. Vuoden 2000 lakiuudistuksella kumottiin syyteylle asetettu todistustaakka.⁷⁶ Kunnianloukkausrikosten tunnusmerkistöstä poistui myös jaottelu vastoin parempaa tietoa ja ei vastoin parempaa tietoa tehtyyn kunnianloukkausrikokseen.

Lailta 13.5.2011/511, joka tuli voimaan 1.6.2011, lisättiin kunnianloukkausrikossäädöksiin 13 §, jossa säädetään *oikeushenkilön rangaistusvastuusta*. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotetaan:

⁷⁵ Frände – Wahlberg 2010, s. 320.

⁷⁶ Nuutila – Majanen 2009, s. 673.

”Törkeään kunnianloukkaukseen, silloin kun rikoksen vaikuttimena on rotu, ihonväri, syntyperä, kansallinen tai etninen alkuperä, uskonto tai vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen tai vammaisuus taikka niihin rinnastettava muu peruste, sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.”

Oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksistä säädetään RL:n 9 luvun 2 §:ssä siten, että oikeushenkilön lakisääteiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva henkilö taikka oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä henkilö, joka on ollut osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen voidaan tuomita yhteisöakkoon. Jos oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi, voidaan oikeushenkilö myös tuomita yhteisöakkoon. RL:n 9 luvun 3 §:ssä säädetään rikos katsottavan oikeushenkilön toiminnassa tehdyksi, jos sen tekijä on toiminut oikeushenkilön puolesta tai oikeushenkilön hyväksi. Tekijän tulee joko kuulua oikeushenkilön johtoon tai olla virkattai työsuhteessa oikeushenkilöön taikka olla toiminut oikeushenkilön edustajalta saamansa toimeksiannon perusteella, jotta hänet voidaan tuomita oikeushenkilönä.

Suomalaiset tuomioistuimet ovat ratkaisukäytännössään painottaneet yksityiselämän ja kunnian suojaa, joten EIT, painottaessaan enemmän sananvapautta, on antanut toistakymmentä tuomiota, joissa Suomen on yksityiselämän suojaa ja kunnianloukkausta koskevissa asioissa katsottu rikkoneen EIS:n 10. artiklaa. Kunnianloukkausta koskevista rangaistussäännöksistä on Euroopan Neuvoston parlamentaarinen yleiskokous päätöslauselmassaan 1577/2007 Towards decriminalisation of defamation, kehottanut jäsenvaltioita poistamaan vankeusrangaistuksen⁷⁷ uhan. Oikeusministeriö asetti 30.9.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida sananvapausrikoksia koskevan lainsäädännön tarkistustarpeet EIT:n ratkaisukäytännön pohjalta.⁷⁸

Ennakkopäätöksessä [KKO 2011:100](#) korkein oikeus on käsitellyt alempien oikeuksien tuomioita törkeää kunnianloukkausta koskevassa asiassa, josta EIT oli jo antanut tuomionsa *Mariapori -tapauksessa* 6.7.2010⁷⁹. Tuomiossaan EIT oli katsonut todistajan ja kirjan kirjoittajan sananvapautta loukatun. EIT oli pitänyt vankeusrangaistusta herjauksen seuraamuksena sa-

⁷⁷ Myös Ruotsin kunnianloukkaussäädöksissä on vankeusrangaistusuhka. Ks. *Holmqvist – Leijonhufvud – Träskman – Wennberg* 2005, s. 5:24 ja 5:26.

⁷⁸ <http://www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Lakihankkeet/Rikosoikeus/1302673830883> (4.10.2012).

⁷⁹ *EIT 37751/07*, 6.7.2010.

nanvapauden kanssa yhteensopivana vain poikkeuksellisissa oloissa, jos sananvapauden käytöllä olisi loukattu erityisen vakavasti muita perusoikeuksia. Tässä tapauksessa oli EIT:n mukaan kysymys yksilöön kohdistuvasta herjauksesta keskusteltaessa hyväksyttävää julkista mielenkiintoa omaavasta tärkeästä asiasta eli veroviranomaisten toiminnasta, joten vankeusrangaistukseen määrääminen ei ole ollut EIT:n näkemyksen mukaan millään tavoin oikeutettua.

Kunnianloukkausta koskeviin rangaistussäännöksiin työryhmä ehdotti EIT:n oikeuskäytännön huomioon ottamiseksi muutoksen niin, että kunnianloukkauksen perustekomuodoissa rangaistusuhkana olisi vain sakkoa. Säännökseen ehdotettiin lisättäväksi rangaistavuutta rajoittava uusi lauseke, jonka mukaan ”tällaisena rikoksena ei pidettäisi yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä”. Rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimitamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville ei olisi enää törkeän kunnianloukkauksen törkeysperusteena.⁸⁰ Työryhmä uskoo lisäyksen ohjaavan myös käräjäoikeuksia soveltamaan tapauksissa aiempaa enemmän kokonaisharkintaa sekä nostavan jonkin verran rangaistavuuden kynnystä⁸¹. ”Sananvapaus rajoittaa rikoslaissa säädettyjen tunnusmerkistöjen soveltamista eikä päinvastoin”⁸².

4.3 Kunnianloukkaustahallisuus

4.3.1 Tahallisuuden eri muodot

Kunnianloukkaus on rangaistavaa vain tahallisena riippuen väitteen esittämisen perusteista. Jos tekijällä on ollut vahvoja perusteita tai todennäköisiä syitä pitää totena esittämänsä tai vihjaamaansa, ei tekoa voida pitää tahallisena.⁸³ Vuoden 2000 lakiuudistuksen jälkeen ei kunnianloukkauksissa enää tehdä eroa tahallisuuden ja vastoin parempaa tietoa -tahallisuuden välillä⁸⁴. Tunnuksmerkistön valintaan ei enää vaikuta se, tehdäänkö kunnianloukkaus vastoin parempaa tietoa vai ei tai onko rikoksentekijä tietänyt väitteensä perättömäksi vai ei. Luotet-

⁸⁰ <http://www.om.fi/1330603391544> (5.10.2012).

⁸¹ <http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2012/11/artikkelit/suomen-sanan-vapauslait-laheneva/> (5.10.2012).

⁸² Helminen – Fredman – Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2012, s. 59.

⁸³ Nuutila – Majanen 2009, s. 674.

⁸⁴ Matikkala 2005, s. 217.

tavaa näyttöä siitä, mitä rikoksentehtäjä on tietänyt, saattaa myös olla mahdotonta saada. Vaikka näyttöä olisikin saatavilla, on vaikea ratkaista, onko tekijän todella katsottava tietäneen asian oikean laidan vai olisiko hänen ainoastaan hyvin perusteiden pitänyt epäillä tietojensa oikeellisuutta.⁸⁵

Kunnianloukkaustahallisuuden osalta on riittävää, että ilmaisun esittäjä on mieltänyt tiedon tai vihjauksen perättömäksi ja sen esittämisen ”olevan omiaan”⁸⁶ aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Kunnianloukkaus ei edellytä väitteen esittämistä tarkoituksena loukata toista, paitsi loukkaavan, totuudenmukaisen väitteen esittäminen. Jos ilmaisun sisältö on objektiivisesti arvioiden loukkaava, sen esittäjä on yleensä mieltänyt sen tahallisuusvaatimuksen edellyttämin tavoin loukkaavaksi. Loukkaus ei ole tahallinen, jos ilmaisu perustuu sellaiseen seikkaan, jota sen esittäjä ei ole tietänyt.⁸⁷ Tosiasia-seikkojen esittäminen voi olla halventavaa riippuen niiden esittämistavasta ja kontekstista, jossa ne esitetään. Esittäessään tosiasiatietoja tavanomaisuudesta poikkeavalla tavalla on henkilöllä loukkaamistarkoitus.⁸⁸ Loukkauksen tietoon saattamisen tapahduttua varomattomuudesta tai huolimattomuudesta esimerkiksi kirjoittajan jätettyä loukkaavan kirjoituksen pöydälle, josta toinen henkilö hänen tahtomattaan on sen löytänyt ja muille tiedottanut, ei tekijän voida katsoa syyllistyneen kunnianloukkaukseen. Vain loukkaajan tahdosta julkisesti tapahtuneesta loukkauksesta voidaan tekijää rangaista.⁸⁹

Viimeisin suuri osauudistus rikoslakiin toteutui lainmuutoksella 515/2003 ja se tuli voimaan 1.1.2004. RL:n 3 luvun 6 §:n mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai ”varsin todennäköisenä”⁹⁰. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistö edellyttää teon olevan omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, joten kysymyksessä on usein päällekkäinen oikeus-

⁸⁵ HE:n 184/1999 vp s. 16.

⁸⁶ Frände 2005, s. 137: ”Tahallisuus on käsillä on omiaan –delikteissä silloin, kun tekijä pitää yhtä todennäköisenä, että teko kuuluu tiettyyn rikosoikeudellisesti relevanttiin luokkaan kuin että se ei sellaiseen kuulu.”

⁸⁷ Tiilikka 2008, s. 237–238.

⁸⁸ Tapani – Tolvanen 2008, s. 218.

⁸⁹ Honkasalo 1970, s. 135.

⁹⁰ HE 44/2002 vp, s. 87: ”Ilmaisulla on tarkoitus kytkeä tahallisuusvaatimus alkavaksi pisteestä, jossa tekijä pitää seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä. Jos molemmat vaihtoehdot ovat tekijälle yhtä uskottavia, tekoa ei voida pitää tahallisenä.”

toimi niin, että kunnianloukkaukseen syyllistynyt on myös aiheuttanut kärsimyksen tahallaan⁹¹.

Tahallisuuden määritelmän sisältöä pyrittiin täsmentämään HE 2002/44 vp:ssä käyttäen apuna tahtoon, tietoon sekä paikoin myös asennoitumiseen liittyviä kriteereitä. Käyttäytyminen, jolla pyritään vahingoittamaan toista tai tietoisesti loukkaamaan toisen oikeudellisesti suojattuja etuja, osoittaa sellaista vihamielisyyttä tai piittaamattomuutta toisten eduista, joten tahallisuusvastuu katsotaan kriminaalipoliittisesti perustelluksi. Tahallisuuden kohteena on rikoksen tunnusmerkistö, keskeisimpänä usein teon seuraus, mutta tahallisuuden tulee kattaa myös muut tunnusmerkistötekijät. Vastuun edellytykseksi ehdotetaan vapaaehtoista ja kontrolloitua tekoa. Tilanne tulee olla sillä tavoin tekijän kontrollissa, että voidaan sanoa hänen tehneen jotain, että hänelle ei vain ole tapahtunut jotain.⁹²

Tahallisuus muodostuu normatiivisista ja empiirisistä elementeistä⁹³ sisältäen sekä tiedollisen (kognitiivisen) puolen kaikissa tahallisuuden asteissa, että tahtoelementin (voluntatiivisen elementin) tarkoitustahallisuudessa⁹⁴. Tahallisuutta arvioitaessa on kysymys siitä, mitä tekijä on tekohetkellä mieltänyt ja tahtonut⁹⁵. Tahallisuus on raskain syyksiluettavuuden muoto, jonka kolme eri muotoa ovat *tarkoitustahallisuus*, *varmuustahallisuus* ja *todennäköisyystahallisuus*. Teko on tahallinen, jos tekijän tarkoituksena on rikoksen tunnusmerkistön toteuttaminen eli tekijä on esimerkiksi nimenomaisesti pyrkinyt aiheuttamaansa seuraukseen. Lisäksi tahallisuusvaatimus täyttyy tunnusmerkistön toteutumisen vastatessa sitä, mitä tekijä teon hetkellä on pitänyt varmana eli varmuustahallisuus tai varsin todennäköisenä eli todennäköisyystahallisuus.⁹⁶

Tarkoitustahallisuus eli *dolus determinatus* lasketaan tahallisuuden ylimmäksi asteeksi, koska se osoittaa selkeätä päätöstä toimia vastoin toisten suojattuja etuja. Sen sijaan determinatus-tahallisuus ei edellytä arviota onnistumisen mahdollisuuksista. Kyse ei kuitenkaan voi olla pelkästä epärealistisesta toiveajattelusta. Sellaisen tarkoitettun seurauksen syntymistä, jota tekijä on pitänyt poissuljettuna mahdollisuutena, ei voida lukea tekijän syyksi tahallisenä.

⁹¹ Tiilikka 2007, s. 272.

⁹² HE 44/2002 vp s. 71–72.

⁹³ Frände 2005, s. 120.

⁹⁴ Tapani – Tolvanen 2008, s. 210. Ks. myös Matikkala 2005.

⁹⁵ Tapani – Tolvanen 2008, s. 210.

⁹⁶ HE 44/2002 vp s. 15–16.

Dolus directus eli varmuustahallisuus tarkoittaa tilannetta, jolloin tekijä ei ole seurausta suorastaan tarkoittanut, mutta jonka hän on mieltänyt tavoittelemaansa päämäärään, luvalliseen tai luvattomaan, välttämättömästi liittyväksi. Directus- tahallisuudessa keskeisellä sijalla ovat tekijän kognitiiviset käsitykset. Vastuu seuraa siihen katsomatta, pitikö tekijä oheisseurauksia tavoittelemisen arvoisena vai peräti epätoivottavina. Ehdollinen tahallisuus eli *dolus eventualis* määrittää tahallisuuden alarajan. Tässä kyse ei ole tavoitelluista seurauksista eikä myöskään tavoiteltuun seuraukseen varmuudella liittyvistä oheisseurauksista. Kysymys on enemmän tai vähemmän todennäköisinä pidettävistä teon muista kuin tarkoitetuista seurauksista, joista ei oltu varmoja, mutta joiden arveltiin mahdollisesti olleen käsillä.⁹⁷

Lain esitöiden mukaan olosuhdetahallisuus on jäänyt oikeuskäytännössä arvioitavaksi, jolloin huomioon on otettava tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös. Tunnusmerkistöerehdys tarkoittaa sitä, että tekijä ei ole teon hetkellä selvillä kaikkien niiden seikkojen käsillä olosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää tai hän erehtyy niistä. Tunnusmerkistöerehdys on tahallisuuden poissulkeva peruste.⁹⁸ Tunnusmerkistöerehdyksen toteutumisen edellytys täyttyy, kun tekijä ei ole selvillä tunnusmerkistön täyttämisen toteuttavista seikoista eli hän ei pidä niitä edes varteenotettavana mahdollisuutena⁹⁹.

Olosuhdetahallisuudella tarkoitetaan kaikkia niitä tosiasiallisia tai oikeudellisia seikkoja, joiden tulee täytyä, jotta tunnusmerkistön objektiivinen puoli toteutuisi. Seuraustahallisuuden eri muodot pätevät varsin pitkälti myös olosuhdetahallisuuteen. Tarkoitustahallisuus ei soveltu kuitenkaan olosuhdetahallisuuden muodoksi. Olosuhteet eivät yleensä ole tavoitteiden ja pyrkimysten kohde. Tahallisuus suhteessa muihin tunnusmerkistötekijöihin kuin seurauksiin määrittäyty ennen kaikkea tiedollisten kriteerien nojalla. Teko-olosuhteiden osalta tietoa tai varmuutta siitä, että teko toteuttaa tunnusmerkistön voidaan pitää tahallisuuden perustilanteena. Teko-olosuhteiden suhteen tahallisuuden alarajaa määrittää todennäköinen olosuhdetahallisuus eli kuinka hyvin tekijä oli selvillä muiden olosuhteiden käsillä olosta. Viimeaikaisissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa teko-olosuhteiden rajaksi on asetettu se, onko tekijän katsottu pitäneen niiden käsillä oloa varsin todennäköisenä. Raskaimpana tahallisuuden lajina on pidetty tarkoitustahallisuutta ja todennäköisyystahallisuutta pidetään lievimpänä. Tahallisuuden eri muodot ovat kuitenkin tunnusmerkistöjen soveltamisessa lähtökohtaisesti

⁹⁷ HE 44/2002 vp, s. 72-73.

⁹⁸ LaVM 28/2002 vp s. 10.

⁹⁹ Tapani – Tolvanen 2008, s. 245.

samanarvoisia. Jollei tunnusmerkistöstä muuta ilmene, tahallisten rikosten rankaisemisessa riittää tahallisuuden alin aste, todennäköisyystahallisuus eli seurausta pidetään varsin todennäköisenä.¹⁰⁰

4.3.2 Tahallisuuden arviointia korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä

Tahallisuutta selvitettiin [KKO 2006:10](#) – ennakkopäätöksessä, jossa lastensuojelutyötä tekevän yhdistyksen toimihenkilö oli pyrkimättä varmistumaan ilmoittamiensa seikkojen todenperäisyydestä tehnyt poliisille tutkintapyynnön ja sosiaaliviranomaiselle lastensuojeluilmoituksen, joissa vihjattiin lakiasiantoimistoa pitävän henkilön syyllistyneen seksuaali- ja muihin rikoksiin. Korkein oikeus katsoi lastensuojelutyötä tekevän henkilön aiheuttaneen lakiasiantoimistoa pitävälle henkilölle kärsimystä, koska syytökset olivat tulleet useiden henkilöiden tietoon ja vaikeuttaneen hänen työtään ja loukanneen hänen kunniaansa. Lastensuojelutyötä tekevän henkilön katsottiin aiheuttaneen rikkomuksensa tahallisesti¹⁰¹, koska hänet oli aiemmin tuomittu samanlaisesta rikoksesta, hänen katsottiin tietävän tekojensa oikeudenvastaisuuden.

Lastensuojelutyötä tekevän yhdistyksen toimihenkilö oli kertonut ainoastaan välittäneensä luottamuksellisina saamiaan tietoja henkilöllisyytensä salanneen ilmoittajan puolesta paljastamatta tietolähdettensä. Toimihenkilö ei kuitenkaan voinut OK:n 17 luvun perusteella vedota mahdollisuuteen kieltäytyä esittämästä tietolähdettään. Jos hän olisi paljastanut tietolähteensä, olisi hän kyennyt käyttämään, että hänellä oli hyvät syyt tehdä ilmoitukset viranomaisille, olisi todistustaakka siirtynyt syyttäjälle.¹⁰²

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on *Juppala -tapauksessa 2.12.2008*¹⁰³ antanut päätöksen samankaltaisessa kysymyksessä sananvapauden loukkauksesta, kun mustelman selkäänsä saaneen lapsenlapsensa lääkäriin vienyt isoäiti tuomittiin herjauksesta korvausseuraamuksiin sillä perusteella, että hän oli lääkärille esittämillään lausumilla aiheuttomasti antanut ymmärtää isän pahoinpidelleen lasta. EIT katsoi, että isoäidin sananvapautta oli loukattu, eikä hän ollut syyllistynyt kunnianloukkaukseen, koska hän oli vilpittömästi lapsen kertoman perusteella ja lääkärin antamien lausuntojen tukemana ilmoittanut epäilyksensä lapsenlapsensa

¹⁰⁰ HE 44/2002 vp, s. 73-74.

¹⁰¹ Ks. tahallisuudesta HE 44/2002 vp s. 15-16.

¹⁰² Virtanen 2006, s. 80.

¹⁰³ EIT 18620/03, 2.12.2008.

pahoinpitelystä tarkoituksenaan turvata lapsen turvallisuus vanhempien lapsen kohdistamalta väkivallalta.¹⁰⁴

Asianomistajaa velallisen epärehellisyyttä koskevassa asiassa edustanut asianajaja oli [KKO 2007:56](#) - ennakkopäätöksessä asettanut hovioikeuden tuomiossa syytetyn avustajan tutkittavan asian vaiheita koskevalle kertomukselle annetun merkityksen kyseenalaiseksi sillä perusteella, että tämä oli aikaisemmin tuomittu vankeusrangaistukseen epärehellisyydestä ja että hänet oli asianajajan käsityksen mukaan samasta syystä myös erotettu asianajajaliitosta. Asianajajan lausumille oli ollut avustajan tehtävän kannalta perusteltua syytä, joten katsottiin jääneen näyttämättä, että asianajaja olisi esittänyt lausunnon tahallisesti¹⁰⁵ loukkaamistarkoituksessa. Kunnianloukkauksen rangaistavuus edellyttää tahallisuutta, johon riittää tahallisuuden alin aste eli todennäköisyystahallisuus, jolloin seurausta pidetään varsin todennäköisenä.

Korkein oikeus oli katsonut asianajan menettelyn olleen hyvän asianajotavan vastainen, mutta se ei sellaisenaan vaikuttanut arvioon menettelyn rangaistavuudesta kunnianloukkauksena. Asianajajan oli täytynyt korkeimman oikeuden mukaan pitää esittämiään epäilyksiä loukkaavina ainakin tekonsa todennäköisenä seurauksena, mutta merkittävinä avustajan kertomuksen luotettavuutta arvioitaessa, joten loukkaamistarkoitus ei ole tullut osoitetuksi.¹⁰⁶

*Nikula –tapauksessa 21.3.2002*¹⁰⁷ EIT on antanut päätöksen kysymyksessä oikeudenkäyntiavustajan sananvapauden rikkomisesta, kun hänet tuomittiin syyttäjään kohdistetusta herjauksesta korvauksiin. Tuomioistuin ei katsonut oikeudenkäyntiavustajan syyllistyneen kunnianloukkauksessaan esittäessään oikeudenkäynnissä arvostelua syyttäjän toiminnasta puolustaessaan päämiestään, koska hän ei ollut arvostellut syyttäjää persoonana eikä esimerkiksi lehtien palstoilla, vaan katsoi hänen sananvapauttaan loukatun.

¹⁰⁴ Ks. myös *EIT* 1685/10, 10.5.2011: Tapauksessa taiteilijalla oli ollut taidegalleriassa yleisölle avoin näyttely, jonka työhön kuului satoja internetin vapailta sivuilta ladattuja valokuvia teini-ikäisistä tytöistä tai nuorista naisista erilaisissa seksuaalisissa asennoissa ja toiminnoissa. Osa kuvista oli hyvin väkivaltaisia tai halventavia. Poliisi oli takavarikoinut kuvat samana päivänä, kun näyttely avattiin yleisölle, sekä myöhemmin taiteilijan tietokoneen. Taiteilija oli tuomittu lasta esittävien sukupuolisiveellisyyttä loukkaavien kuvien hallussapidosta ja levittämisestä. Monet kasvoista olivat kuvista tunnistettavissa, joten katsottiin, että moraalien ohella oli suojeltava asianomaisten henkilöiden mainetta ja oikeutta yksityiselämään. Teko oli rikos, vaikka taiteilija oli tarkoittanut näyttelyllään kritisoida helppoa pääsyä lapsipornografiaan ja saada aikaan yleistä keskustelua lapsipornografias-ta. Lasten yksityisyyden suoja ylitti sananvapauden. EIT on jättänyt yksimielisesti valituksen tutkimatta.

¹⁰⁵ Ks. tahallisuudesta *HE 44/2002 vp* s. 15–16.

¹⁰⁶ *Viljanen* 2007, s. 371.

¹⁰⁷ *EIT* 31611/96, 21.3.2002.

Virkaansa hoitavien virkamiesten osalta sallitun kritiikin rajat ovat EIT:n ratkaisukäytännön¹⁰⁸ mukaan väljempiä kuin yksityishenkilöiden osalta. Virkamiehet eivät kuitenkaan ole samalla tavalla tiukan valvonnan alaisia kuin poliitikot, koska virkatehtävien menestyksellinen hoitaminen edellyttää virkamiesten nauttivan julkista luottamusta oloissa, joihin ei liity epäasiallista häirintää.¹⁰⁹

Tapauksissa *Iltalehti ja Karhuvaara*¹¹⁰, *Jokitaipale ja muut*¹¹¹, *Flinkkilä ja muut*¹¹², *Soila*¹¹³ sekä *Tuomela ja muut*¹¹⁴, jotka EIT käsitteli 6.4.2010, oli kysymys lehdistön vapauden rajoista julkisuuden henkilön ohella vastaajana rikosasiassa olleen yksityishenkilön yksityiselämään liittyneiden tietojen paljastamisen suhteen. Valtakunnan sovittelijan ollessa syytettynä rikosasiassa, johon hänen naisystävänsä oli osallisena, katsottiin naisystävän yksityishenkilönä asettuneen julkisuuden henkilön asemaan. Lehdistön sananvapauteen katsottiin kuuluvan oikeus demokraattisessa yhteiskunnassa kyseisestä asiasta tiedottaminen.

Ensimmäisessä ennakkopäätöksessä [KKO 2006:10](#) tulee esille sekä tarkoitustahallisuus, että olosuhdetahallisuus, koska lastensuojelutyötä tekevän yhdistyksen toimihenkilö on tuomittu aiemmin samanlaisesta tapauksesta, joten hän on tietänyt tekonsa oikeudenvastaisuuden ja toiminnallaan tarkoittanut aiheuttaa kärsimystä lakiasiantuimistoa pitävälle henkilölle. Kunnianloukkauksen edellytyksenä ei enää ole loukkaajan tarkoitus loukata kunniaa, mutta tahallisuutta arvioitaessa on perusteltua kuitenkin arvioida myös kunnianloukkaamistarkoitusta. Tosiasiatietojen esittäminen voi myös täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön, jos ne esitetään toista halventavasti. EIT on katsonut tärkeäksi suojata alaikäisen lapsen turvallisuutta silloin, kun vilpittömästi epäillä lapsen turvallisuuden tulleen vaarannetuksi. Toisessa ennakkopäätöksessä [KKO 2007:56](#) asianajajan ei katsottu esittäneen lausumaansa avustajan toiminnasta ja aikaisemmasta vankeusrangaistuksesta tarkoituksenaan loukata avustajan kunniaa, vaan tuoda esille avustajan luotettavuuden arviointiin vaikuttavia asioita. Kunnianloukkauksen tahallisuusvaatimus ei tässä tapauksessa täytynyt. EIT on katsonut myös tärkeäksi

¹⁰⁸ Ks. myös *EIT* 184/06, 12.10.2010.

¹⁰⁹ *Tiilikka* 2008, s. 254.

¹¹⁰ *EIT* 6372/06, 6.4.2010.

¹¹¹ *EIT* 43349/05, 6.4.2010.

¹¹² *EIT* 25576/04, 6.4.2010.

¹¹³ *EIT* 6806/06, 6.4.2010.

¹¹⁴ *EIT* 25711/04, 6.4.2010.

turvata oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus takaamalla oikeus arvostella oikeudenkäynnissä myös syyttäjän toimintaa, jos sillä ajetaan asian oikeudenmukaista ratkaisua.

4.4 Kunnianloukkauksen kohde

4.4.1 Yksityishenkilö kunnianloukkauksen kohteena

Laeissa ei säädetä, mitä tarkoitetaan kunnialla, jota laeilla ja kansainvälisillä sopimuksilla suojataan. Lakien esityöt eivät myöskään täsmennä kunnian määritelmää. Oikeuskirjallisuudessa kunnia on määritelty kaikille ihmisille aina kuuluvana arvonannon sekä olosuhteista riippuvan toiminnan, työn ja ammatin kautta määrittyvän arvostuksen tarkoittavan yksityishenkilön kunniaa, jota suojataan lailla. Lailla suojataan yksityishenkilöitä häpäisemiseltä ja kunnianloukkauksesta aiheutuvilta vahingoilta. Oikeushenkilön¹¹⁵ kunniaa ei suojata lailla välittömästi, mutta välillistä suojaa oikeushenkilö voi saada oikeushenkilön toimintaan koskevien väitteiden kohdistuessa sen parissa työskenteleviin ihmisiin. Loukatun henkilöpiirin ollessa hyvin laaja edellytetään, että loukkauksen kohde on oltava yksilöitävissä ja tunnistettavissa. Hyvin laajassa henkilöpiirissä yksittäistä ryhmään kuuluvaa henkilöä ei voida katsoa loukatun, kuten väitettäessä kaikkien poliisien tai poliitikkojen olevan roistoja.¹¹⁶ Pienessä yrityksessä, kuten ravintolayrityksessä, ravintolan omistaja samaistetaan kuluttajien keskuudessa ravintolayritykseen, koska yrityksen menestys riippuu keskeisesti omistajan ammatti- ja liiketoimintataidosta.¹¹⁷

Kunniaa voidaan tarkastella yksilön oman arvon tunteena tai objektiivisena, muiden ihmisten kyseiselle henkilölle antamana arvonantona. Arvioitaessa kunnian suojaa väitteen kunnialle käypä luonne arvioidaan objektiivisesti harkiten, onko kysymyksessä olevan väitteen esittäminen omiaan aiheuttamaan väitteen kohteelle vahinkoa tai kärsimystä taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Arvioinnin tapahtuessa objektiivisesti tavanomaista herkempi ihminen ei saa suurempaa suojaa kuin ihminen, jolla on normaali sietokyky. Kunnianloukkaus ei edellytä

¹¹⁵ *Vuortama – Kerosuo* 2004, s. 83: Yritysten, yhdistysten, osuuskuntien ja muiden oikeushenkilöiden kunnian loukkaaminen ei ole vuoden 2000 lakiuudistuksen mukaan rangaistavaa. Ainoastaan ihmisten kunnian loukkaaminen on rangaistavaa. Huom. Ennen 2000 vuoden lakiuudistusta KKO on ennakkopäätöksessään 1955 II:32 katsonut oikeushenkilön voivan olla kunnianloukkauksen kohteena. *HE 317/2010 vp*, s. 46: Rikoslain 24 lukuun ehdotettiin kuitenkin lisättäväksi oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva uusi 13 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ehdotettiin ulotettavaksi törkeään kunnianloukkauksrikokseen silloin, kun se on tehty rasistisesta tai muusta vihaan perustuvasta vaikuttimesta, kuten rotu, ihonväri, syntyperä, kansallinen tai etninen alkuperä, uskonto tai vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen tai vammainen taikka niihin rinnastettava muu peruste.

¹¹⁶ *Nuutila – Majanen* 2009, s. 671. Ks. myös *HE 184/1999 vp* s. 34.

¹¹⁷ *Tiilikka* 2008, s. 226–227.

loukkaavan tiedon tai vihjauksen levittämistä joukkotiedotusvälineessä, vaan kunniaa voidaan loukata myös pienempään piiriin rajoittuvalla tai pelkästään asianosaiselle itselleen esitetyllä ilmaisulla.¹¹⁸ Loukkaavan väitteen tulee kohdistua tunnistettavaan henkilöön, mutta kunnianloukkauksen toteutumiseen riittää jo se, että loukattu itse tunnistaa väitteen kohdistuvan häneen¹¹⁹.

Iltapäivälehdessä julkaistua pakinatyylistä¹²⁰ kirjoitusta käsiteltiin [KKO 2005:1](#) – ennakkopäätöksessä, jossa oli arvosteltu kärjekkään kansanomaisin ilmaisin verraten ravintolan tarjoamaa ruoka-annosta eli pizzaa WC - istuimeen. Kirjoituksen laatineen toimittajan ei katsottu syyllistyneen kunnianloukkaukseen ravintolan omistajaa kohtaan arvostellessaan perinteisestä savolaisesta ruoasta poikkeavaa ruoka-annosta eli pizzaa, koska arvostelu ei kohdistunut omistajaan, vaikka pakinasta arvostelun kohteena oleva ravintola tunnistettiin. Elinkeinonharjoittajan täytyy sietää elinkeinotoimintaansa kohdistuvaa normaalin hyväksyttävyyden piiriin kuuluvaa arvostelua¹²¹, joten toimittajan kirjoittaman humoristisen ja liioittelevan pakinan ei katsottu loukanneen ravintolan omistajan kunniaa.

Korkein oikeus katsoi ravintolan omistajan samaistettavan yleisesti ravintolayritykseen ja ruoka-annoksen arvostelun kohdistuneen tässä tapauksessa ravintolan omistajaan ja hänen menettelyynsä elinkeinotoiminnassa. Korkein oikeus katsoi kuitenkin kärjekkään kansanomaisen arvostelun perustuneen kirjoittajan omiin mielipiteisiin hänelle tarjoillun ruoan ulkonäöstä ja mausta. Asiayhteydestä eikä kirjoituksen tyylistä voitu tehdä sellaisia johtopäätöksiä, joiden mukaan kirjoittaja olisi väittänyt ruokaa epähygieeniseksi tai elintarvikkeeksi sopimattomaksi.¹²² Vaikka pienissä yrityksissä omistaja samaistetaan helposti yritykseen ja omistaja kokee arvostelun loukanneen hänen kunniaansa, kuten edellä mainitussa tapauksessa, on korkein oikeus tuonut ratkaisussaan esille näkemyksen, että ravintolan tuotteiden arvostelu kohdistuu kuitenkin yritykseen eli oikeushenkilöön eikä yksityishenkilöön, joten arvostelu ei kuulu kunnianloukkaussäädösten piiriin. Elinkeinonharjoittajalta oletetaan myös suurempaa sietokykyä elinkeinotoimintaansa koskevaa arvostelua kohtaan.

¹¹⁸ *Tiilikka* 2008, s. 53–54.

¹¹⁹ *Tiilikka* 2008, s. 228.

¹²⁰ Ks. pakinatyylistä *Tiilikka* 2008 s. 246–247.

¹²¹ Ks. elinkeinotoiminnan arvostelusta *HE 184/1999 vp* s. 35.

¹²² *Tapani* 2005, s. 18.

4.4.2 Rajattu henkilöpiiri kunnianloukkauksen kohteena

Kunnianloukkausta koskevassa RL:n 24 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään kuitenkin loukkauksen kohteesta. Kunnianloukkauksen kohteena puhutaan valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisestä ”toisesta” ja teon aiheuttamasta ”loukatulle” aiheutuneesta vahingosta tai kärsimyksestä ja ”häneen” kohdistuneesta halveksunnasta sekä muutoin ”toisen” halventamisesta. Varsinkin ilmaus ”häneen” tarkoittaa selvästi kunnianloukkauksen voivan kohdistua vain luonnolliseen henkilöön. Lain esitöissä ilmaistaan selkeämmin kunnianloukkauksen kohteeksi luonnollinen henkilö, mutta myös rajattu henkilöpiiri tai sen osa saattaa olla kunnianloukkauksen kohteena¹²³.

Pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijöiden kunnian loukkaamista Pohjalainen - sanomalehdessä olleessa haastattelussa käsiteltiin [KKO 2011:71](#) – ennakkopäätöksessä. Työntekijät katsoivat haastattelun väittämän, että työntekijät ovat ”leipääntyneitä ja rasistisia”, olleen heitä halventavan. Lainkohdan perustelujen mukaan kunnianloukkaus voi kohdistua useisiin henkilöihin, vaikka jokaisen nimeä ei mainitakaan, jos he muodostavat rajatun henkilöpiirin¹²⁴. Lausuman katsottiin kuitenkin kohdistuneen vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja esitetyn julkisessa keskustelussa vastaanottokeskuksen tulevasta sijaintipaikkakunnasta. Korkeimman oikeuden ratkaisussa katsottiin, että lausumaa ei voitu pitää rangaistavana, eivätkä lausuman antaja, jutun kirjoittanut toimittaja eikä lehden päätoimittaja olleet syyllistyneet pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijöihin kohdistuneeseen kunnianloukkaukseen. Lausuman katsottiin kohdistuvan vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja se oli esitetty keskustelussa, jossa on käyty julkista väittelyä pakolaiskeskuksen jatkamisesta jommallakummalla kahdesta kilpailevasta paikkakunnasta. Pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijät rajattuna henkilöpiirinä täyttäisi kunnianloukkauksen kohteen tunnusmerkistön, joten he olisivat voineet olla kunnianloukkauksen kohteena, mutta arvostelun katsottiin kuitenkin kohdistuvan vastaanottokeskuksen toiminnan yleiseksi arvosteluksi, joten sen ei katsottu loukkaavan työntekijöiden kunniaa.

Lisäksi on huomioitava, että vain elävien ihmisten kunniaa suojataan, joten vainajien kunnian loukkaaminen ei ole rangaistava teko. Jos vainajasta esitetyt valheelliset tiedot tai vihjaukset voivat loukata hänelle läheisiä ihmisiä¹²⁵, on heidän suojaksi asetettu erityinen rangaistus-

¹²³ HE 184/1999 vp s.34.

¹²⁴ HE 184/1999 vp s. 34.

¹²⁵ Vuortama – Kerosuo 2004, s. 88: ”avio- tai avopuoliso, elämäkumppani, lähisukulainen jne.”

raamus. Muulla tavalla vainajan halventaminen ei ole rangaistavaa.¹²⁶ Mutta lähiomaisella ei ole oikeutta saada korvausta kärsimyksestä, joka hänelle on aiheutunut elävän läheisensä jouduttua perättömien syytösten kohteeksi eli kolmannelle henkilölle aiheutuneesta vahingosta.¹²⁷

4.5 Syyttömyysolettama kunnianloukkauksessa

4.5.1 Syyttömyysolettaman määritelmä

Usein lehdissä kirjoitetaan rikosasioista ja –epäilyistä jo ennen oikeuden päätöstä, jolloin syyttömyysolettama tulee ottaa huomioon siten, ettei ketään leimata syylliseksi ennen oikeuden päätöstä. Syyttömyysolettama muodostuu kahdesta sanasta, syyttömyys ja olettama. Syyttömyys tarkoittaa sitä, että henkilö ei ole tehnyt sitä rikosta, josta häntä epäillään¹²⁸. Olettama eli presumptio tarkoittaa asiantilaa, jota jonkin oikeusperiaatteen mukaan pidetään totena, kunnes toisin todistetaan¹²⁹. Perustuslaissa ei suoraan mainita syyttömyysolettamaa, mutta PL:n 21 §:ssä taataan jokaiselle oikeus saada asiansa käsitellyksi asian-mukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Jokaisella on myös lain mukaan oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta. Samoin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Kansainvälisissä sopimuksissa syyttömyysolettama on tuotu selkeämmin esille. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 14 (2) artiklassa sanotaan:

”Jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti toteen näytetty.”

Samoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 6 (2) artiklassa määritellään syyttömyysolettama seuraavasti:

¹²⁶ Vuortama – Kerosuo 2004, s. 88.

¹²⁷ Tiilikka 2007, s. 534–535.

¹²⁸ Launiala 2010, s. 7. <http://www.edilex.fi.ezproxy.uef.fi:2048/lakikirjasto/7232.pdf> (8.4.2012).

¹²⁹ <http://www.cs.tut.fi/~jorpela/siv/sanatp.html#presumptio> (8.4.2012).

”Jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen.”

Syyttömyysolettama määritellään kansallisessa lainsäädännössä esitutkintalain (EsitL) (30.4.1987/449) 7 §:ssä:

”Esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet.

Epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä.”

Syyttömyysolettama kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustekijöihin, joten syyllisyyden laillinen toteennäyttäminen on ratkaiseva asia, koska osa epäilyistä jää toteennäyttämättä tai jopa osoittautuu vääriksi. Siksi epäilyistä johtuvat haitalliset seuraamukset on pyrittävä minimoimaan.¹³⁰ Syyttömyysolettama suojaa rangaistavaksi säädetystä teosta epäiltyä riippumatta siitä, onko prosessin lopputulos syytön vai syyllinen¹³¹.

Esitutkinnan aloittamiseen ja toimittamiseen liittyy kysymys siitä, millä edellytyksin henkilö voidaan asettaa syylliseksi epäillyn asemaan. Laki ei edellytä vahvoja epäilyjä, jotta henkilöä voidaan kuulustella syylliseksi epäiltynä. Nykyään laissa säädetään vain siitä, millä edellytyksillä esitutkinta on aloitettava. Rikosepäily voi muiden tietoon tullessa saattaa henkilön kielteiseen valoon. Lisäksi esitutkinnassa käytettävät pakkokeinot voivat tulla kohdistettavaksi rikoksesta epäiltyyn henkilöön. Hallituksen esityksen mukaan epäillyn asemaa koskevaa lainsäädäntöä tulisi täsmentää. Esitutkintalaissa tulisi säätää siitä, miten aiheettomien rikosepäilyjen haittavaikutuksia voitaisiin minimoida. Vaikeutena nähdään kuitenkin käyttökelpoisten perusteiden kehittäminen sen arvioimiseksi, onko henkilöä yksittäistapauksessa pidettävä epäiltynä, koska määrittämisen saattaa vaikuttaa epäasiallisesti tutkinnan suuntaamiseen ja tutkintalinjojen valintaan. Tapauskohtaiset tekijät vaikuttavat huomattavasti arviointiin, koska epäillyn asema liittyy yleisiin esitutkinnan aloittamista ja toimittamista koskeviin kysymyksiin. Ennen esitutkinnan aloittamista voidaan esimerkiksi suorittaa epäiltyyn rikolliseen toimintaan liittyvää tarkkailua tai tehdä muita selvityksiä, jotka ovat välttämättömiä perustellun ratkaisun tekemiseksi silloin, kun päätetään esitutkinnan toimittamatta jättämisestä. Esi-

¹³⁰ HE 222/2010 vp, s. 192. Ks. myös s. 395.

¹³¹ Tolvanen 2012, s. 242.

tutkinnan aloittamista edeltävistä toimenpiteistä on laissa alustavia puhutteluja koskeva säännös EsitL:n 38 §:ssä.¹³²

Syyttömyysolettamaa tukee oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) 17 luvun 1:2 § todistelusta sekä lain yleisistä syyttäjistä (YSjäL) (11.3.1997/199) 1:1 §. OK:n 17 luvun 1:2 §:ssä asetetaan kantajalle rikosasiassa todistustaakka niistä seikoista, joihin hänen vaatimuksensa nojautuu. Syytetyn oletetaan olevan syytön, koska syyttäjän täytyy näyttää toteen syytetyn syyllisyys. YSjäL:n 1:1 §:ssä syyttäjän tehtäväksi määritellään tasapuolinen huolehtiminen rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta rikosasian käsittelyssä, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun vaatimalla tavalla, joten syyttäjän tulee huomioida myös syyttömyyden puolesta puhuvat seikat.¹³³

4.5.2 Syyttömyysolettama korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä

Syyttömyysolettama koskee rikosprosessin aikana sekä syytöntä että syyllistä epäiltyä¹³⁴. Syyttömyysolettamassa on kyse myös rikoksesta epäillyn ja syytetyn maineen ja kunnian suojaamisesta, joten oikeudettomia vihjailuja eikä väitteitä saa esittää epäillyn eikä syytetyn syyllisyydestä¹³⁵.

Ravikilpailussa miesohjastaja oli [KKO 2005:137](#) - ennakkopäätöksessä syyllistynyt kunnianloukkaukseen nimittelemällä kilpailutilanteessa naisohjastajaa sukupuoleen viittaavalla halventavalla¹³⁶ ilmaisulla. Ainakin kilpailun valvoja ja hänen vierellään ollut katsoja olivat kuulleet halventavan nimittelyn¹³⁷. Kilpailutilanteissa saatetaan käyttää karkeaakin arvostelua, mutta sen tulee kohdistua kilpailusuoritukseen, ei henkilöön, jotta se olisi hyväksyttävää.

Kilpailutilanteessa myös ulkopuoliset olivat kuulleet halventavan nimittelyn, joten halventaminen oli selkeä ja todistettavissa. Kunnianloukkaukseen tosin riittää myös se, että kunnianloukkauksen kohde tunnistaa halventavan nimittelyn kohdistuvan häneen. Halventavilla ilmaisuilla on selkeästi tahallinen loukkaamistarkoitus kohdistuessaan henkilöön, koska ne osoittavat ansaitsematonta epäkunnioitusta. Syyttömyysolettaman kumoaminen ja syyllisyy-

¹³² HE 222/2010 vp, s. 39 – 40.

¹³³ Ks. Tolvanen 2012, s. 244-245.

¹³⁴ Launiala 2010, s. 6. <http://www.edilex.fi.ezproxy.uef.fi:2048/lakikirjasto/7232.pdf> (12.4.2012).

¹³⁵ Launiala 2010, s. 11-12. <http://www.edilex.fi.ezproxy.uef.fi:2048/lakikirjasto/7232.pdf> (12.4.2012).

¹³⁶ Ks. halventamisesta HE 184/1999 vp s. 34.

¹³⁷ Ks. halventamisesta Tiilikka 2008, s. 53-54.

den toteennäyttäminen tässä tapauksessa oli selkeää, koska halventaminen oli tapahtunut kuu-
lijoiden eli todistajien läsnä ollessa. Syyllisyys kunnianloukkausrikokseen ei edellytä halven-
tamistarkoitusta, vaan teon ollessa omiaan aiheuttamaan halveksuntaa riittää tunnusmerkistön
täyttymiseen.

Kilpailutilanteessakaan ei voida sallia loukkaavaa, karkeaa kielenkäyttöä, vaikka se olisikin
urheilussa tavanomaista, koska rikosoikeudellisen rangaistavuuden perusteet hämärtyisivät¹³⁸.
Korkein oikeus joutui tässä tapauksessa miettimään urheilun sisäisen kilpailukiellon merkitys-
tä kunnianloukkauksen tuomitsematta jättämiseksi. Korkein oikeus katsoi urheilun sisäisten
kurinpitäjärjestelmien olevan sopimus pohjaisia ja koskevan vain niihin sitoutunutta suppeaa
urheilijapiiriä. Niissä sovellettaessa etusijalla ovat urheilulliset näkökohdat. Korkeimman oi-
keuden mukaan rikoslaki koskee kaikkia henkilöitä ja samanlaisia tekoja tulee arvioida samal-
la tavalla, joten urheilun kurinpitoseuraamuksen huomioon ottaminen rangaistusta merkittä-
västi lieventävänä tai tuomitsematta jättämistä arvioitaessa tulee kysymykseen vain hyvin
painavin perustein. Korkeimman oikeuden mukaan rikoslain mukaisen rikoksen tunnusmer-
kistön täyttävä urheilussa tehty teko tulee arvioida seuraamuksia määrättäessä rikosoikeudelli-
sen perustein.¹³⁹

Sanomalehdessä julkaistuja kahta kirjoitusta, joissa oli käsitelty erään koulun oppilaiden van-
hempien ja koulun rehtorin välistä kiistaa erityisesti rehtorin käyttämisestä opetusmenetelmistä
käsiteltiin [KKO 2011:101](#) - ennakkopäätöksessä. Toimittaja oli käsitellyt laatimassaan en-
simmäisessä kirjoituksessa oppilaiden vanhempien lääninhallitukselle tekemää kantelua ope-
tuksesta ja kunnan tilaamaa selvitystä koulun tilanteesta. Toisessa kirjoituksessa hän oli käsi-
tellyt läänin-hallituksen päätöstä tehtyihin kanteluihin. Korkein oikeus katsoi, ettei kirjoituk-
sissa ollut esitetty virheellisiä tietoja eikä toimittaja ollut kirjoituksissa tahallaan halventanut
rehtoria, joten törkeän kunnianloukkauksen tunnusmerkistö ei täyttynyt. Kirjoitukset ovat
koskeneet lasten kouluopetusta ja heidän kohteluaan kouluun liittyvissä tilanteissa, joka on
tärkeä ja yleisesti kiinnostava aihepiiri myös valtakunnallisesti. Asemassaan rehtorin tulee
sietää toimintaansa kohdistuvaa arvostelua. Kirjoittaminen lasten hyvinvointiin ja turvallisuus-
teen liittyvästä asiasta on asian yhteiskunnallinen merkittävyys huomioon ottaen ollut perus-
teltua ja tällaisesta aihepiiristä kirjoittaminen lehdistössä myös kuuluu normaaliin demokraat-
tiseen yhteiskuntaan. Kirjoittaja oli pyrkinyt varmistumaan tietojen paikkansapitävyydestä ja

¹³⁸ Korhonen 2008, s. 76.

¹³⁹ Viljanen 2006, s. 454-455.

luotettavuudesta muun muassa haastatteleamalla asiaan liittyviä henkilöitä. Aineistoa hän oli saanut useammalta taholta, osittain myös kunnan teettämästä ulkopuolisesta selvityksestä ja osittain lääninhallituksen päätöksestä, jotka olivat olleet suurelta osin sisällöltään samansuuntaista, joten hänen ei ole ollut syytä epäillä tietojen todenperäisyyttä. Kirjoittaja on käsitellyt tärkeää aihetta maltillisesti ja selostanut molempien osapuolten näkemykset eikä kirjoituksista ole saanut virheellistä käsitystä koulukiistan sisällöstä tai sen käsittelyn vaiheista, eikä jälkimmäisessä artikkelissa esiintuotua esimerkkiä nimittelystä voitu erityisesti lääninhallituksen päätös huomioon ottaen pitää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttävänä virheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisenä. Koulukiista oli esitetty asiallisesti, eikä tapahtumia ollut paisuteltu, joten kirjoittajan ei voitu katsoa kirjoittaessaan tarkoittaneen tahallaan halventaa rehtoria. Tässä tapauksessa kaikki asiaan vaikuttaneet tekijät huomioiden törkeän kunnianloukkauksen tunnusmerkistö ei täytynyt, vaan syyttömyys näytettiin toteen.

Tiedon tai vihjauksen sisällölle ei ole asetettu muita vaatimuksia kuin sen esittämisen on oltava omiaan¹⁴⁰ aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä taikka halveksuntaa. Kysymyksessä voi olla väite syyllistymisestä rikokseen tai muuhun tekoon, kuten aiemmin voimassa olleen lain herjaussäännöksessäkin. Myös terveydentilaa koskevan loukkaavana pidettävän väitteen esittäminen, joka olisi ollut solvauksena rangaistavaa, kuuluu ensimmäisen kohdan soveltamisalaan. Tiedon tai vihjauksen esittämisen mahdollisuutta aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, tulee arvioida tiedon tai vihjauksen luonne lähtökohtana; joko luonteeltaan taloudellisena tai aineettomana.¹⁴¹ Perättömän väitteen tai huhun levittäminen jo tapahtuneesta menettelystä, jonka totuudellisuus on periaatteessa jälkikäteen tarkistettavissa, kuten väite syyllistymisestä rikokseen tai muuhun tekoon, joka voi aiheuttaa kohteelle vahinkoa tai halveksuntaa kuuluu kunnianloukkausrikoksiin. Myös väite poliitikon ansiottomasta uralla etenemisestä voi olla kunnianloukkaus, vaikka väite aseman saamisesta henkilösuhteiden perusteella ei liene halventava.¹⁴² Perättömän väitteen tai huhun levittämistä kutsuttiin ennen vuoden 2000 lakiuudistusta herjaukseksi¹⁴³.

Usein kunnianloukkaussyytteet perustuvat tilanteeseen, jossa joukkotiedotusvälineessä on vihjattu tai annettu ymmärtää toisen syyllistyneen rikokseen tai muuhun halveksittavaan te-

¹⁴⁰ On omiaan –lausekkeen sisällöstä, ks. *Frände* 2005, s. 89–92. Ks. myös *Frände – Wahlberg* 2010, s. 323–324.

¹⁴¹ *HE 184/1999 vp* s. 32 ja 34.

¹⁴² *Nuutila – Majanen* 2009, s. 671–672.

¹⁴³ *Vuortama – Kerosuo* 2004, s. 84.

koon. Väite voi sisältyä tekstiin tai kuvaan, jos sen merkityssisältö on riittävän yksiselitteinen. Hyvä journalistinen tapa¹⁴⁴ edellyttää asiatietojen huolellista tarkistamista ja kriittistä suhtautumista kaikkiin tietolähteisiin. Vakavat väitteet on kyettävä perustelemaan ja virheelliseksi osoittautuneet tiedot on viipymättä pyrittävä oikaisemaan. Myös tiedon tai vihjauksen eteenpäin levittäminen useissa joukkoviestimissä voi täyttää tunnusmerkistön. Neutraali tiedottaminen asiasta, mitä jossakin toisessa joukkoviestimessä on esitetty, ei täytä kunnianloukkauksen tunnusmerkistöä, koska ei aiheuta lisävahinkoa kohteelle.¹⁴⁵ Yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan kunnianloukkauksrikoksen tekijänä pidetään sitä henkilöä tai niitä henkilöitä, jotka tekevät päätöksen viestin sisällöstä ja julkaisemisesta¹⁴⁶.

*Selistö -tapauksessa 16.11.2004*¹⁴⁷ EIT käsitteli sanomalehdessä ollutta artikkelia alkoholin käytön vaikutuksesta kirurgin toimintaan, mitä kirurgi piti kunniaansa loukkaavana. Artikkelissa oli käsitelty potilastapausta, jossa leikkauksessa kuolleen potilaan leski oli tehnyt rikosilmoituksen ilmoittaen kirurgin alkoholinkäytön jälkeisen tilan aiheuttaneen leikkauksesta seuranneen kuoleman. Lehtiartikkelin ei katsottu loukkaavan kirurgin kunniaa, koska lehdistön sananvapautta käsitellä tapausta pidettiin tärkeänä potilasturvallisuuden takia. Sananvapauden katsottiin olevan demokraattisen yhteiskunnan perusta.

Molemmissa ennakkopäätöksissä, [KKO 2005:137](#) ja [KKO 2011:101](#), selvitettiin kaikki tapaukseen vaikuttaneet tekijät, jotka olisivat toteuttaneet syyttömyysolettaman. Ensimmäisessä tapauksessa syyttömyysolettama ei toteutunut, koska miesraviohjastaja oli tahallisesti ja kuulijoiden läsnä ollessa halunnut karkealla nimittelyllään halventaa naisohjastajaa. Syyttömyysolettama olisi toteutunut, jos arvostelu olisi kohdistunut kilpailusuoritukseen eikä henkilöön. Syyllisyys olisi myös ollut hankalampi näyttää toteen, jos teolla ei olisi ollut kuulijoita, vaikkakin kunnianloukkauksen tunnusmerkistö täyttyy ilman muiden tietoon tulemista, jos henkilö pitää nimittelyä halventavana. Toisessa tapauksessa toimittajan syyttömyysolettama toteutui, koska kaikki asiaan vaikuttaneet tekijät huomioon ottaen, toimittajan ei katsottu tahallisesti loukanneen koulun rehtorin kunniaa, koska oli käsitellyt asiaa maltillisesti ja pyrkinyt varmistamaan tietojen totuudellisuuden. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistö ei täyttynyt tässä tapauksessa, koska toteutuakseen se vaatii tahallisen loukkaustarkoituksen. Syyttömyys-

¹⁴⁴ Neuvonen 2005, s. 127–129.

¹⁴⁵ Nuutila – Majanen 2009, s. 672–673.

¹⁴⁶ HE 54/2002 vp s. 71 ja 73.

¹⁴⁷ EIT 56767/00, 16.11.2004.

olettaman toteutuminen tässä tapauksessa oli merkittävä asia sananvapauden toteutumiseksi demokraattisessa yhteiskunnassa.

4.6 Loukkaavuuden arviointi

4.6.1 Halventavan ilmaisun loukkaavuuden arviointi

Valheellisen väitteen loukkaavuutta arvioidaan harkitsemalla, aiheuttaako perätön väite tyypillisesti vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa väitteen kohteelle. Arvioinnin lähtökohtana käytetään julkaistun tiedon tai vihjauksen luonnetta, jolloin arviointi tapahtuu objektiivisesti.¹⁴⁸ Lausuman kohteena olevan henkilön sosiaalinen ja sivistyksellinen toimintaympäristö¹⁴⁹ sekä loukatulle merkityksellisten ryhmien arvonto voidaan kuitenkin jossain määrin ottaa huomioon lausuman loukkaavuutta harkittaessa¹⁵⁰. Jos tämä ryhmä on kuitenkin melko pieni ja sen arvot huomattavasti poikkeavat laajalti hyväksytyistä arvoista, näiden arvojen vastaiseen menettelyyn perustuva halveksunta ei voi olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla tyypillistä¹⁵¹. Jos esitetyn väitteen loukkaavuus perustuu vain tällaisen erityisryhmän arvostukseen, ei loukkaavan väitteen esittäjä ole loukannut väitteen kohdetta tahallisesti, jos hän ei väitettä esittäessään ole tiennyt loukatun kuulumisesta erityisryhmään tahallisuuden edellyttämin tavoin¹⁵².

Ravikilpailussa miesohjastaja oli [KKO 2005:137](#) - ennakkopäätöksessä syyllistynyt kunnianloukkaukseen nimittelemällä kilpailutilanteessa naisohjastajaa sukupuoleen viittaavalla halventavalla¹⁵³ ilmaisulla. Ainakin kilpailun valvoja ja hänen vierellään ollut katsoja olivat kuulleet halventavan nimittelyn¹⁵⁴. Kilpailutilanteissa saatetaan käyttää karkeaakin arvostelua, mutta sen tulee kohdistua kilpailusuoritukseen, ei henkilöön, jotta se olisi hyväksyttävää. Kärsimyksen aiheutuminen ei edellytä näyttöä, vaan aiempaan kunnianloukkauspäätökseensä¹⁵⁵

¹⁴⁸ HE 184/1999 vp s. 34.

¹⁴⁹ Honkasalo 1970, s. 144 ja Nuutila 1999, s. 589.

¹⁵⁰ HE 184/1999 vp s. 32 yksityiselämää loukkaavan tiedon osalta.

¹⁵¹ HE 184/1999 vp s. 32. Jo Honkasalo 1970, s. 144 katsoi, että väitteen kunnialle käypä luonne arvostellaan objektiivisen mittapuun mukaan ottaen huomioon objektin oma seurapiiri eikä suinkaan yhteiskunnassa kauttaaltaan vallitsevaa käsitystä. Esimerkiksi toisen sanominen lakon rikkuriksi voi olla toisessa yhteisössä loukkaavaa, kun taas toisessa yhteisössä se voi olla kunniaakasta.

¹⁵² Tiilikka 2007, s. 546-547.

¹⁵³ Ks. halventamisesta HE 184/1999 vp s. 34.

¹⁵⁴ Ks. halventamisesta Tiilikka 2008, s. 53-54.

¹⁵⁵ KKO 2000:54: ”Kunnianloukkausrikoksen aiheuttaman kärsimyksen määrä ja ilmenemismuodot voivat eri henkilöillä suuresti vaihdella. Näytön esittäminen asiaan vaikuttavista psyykkisistä tekijöistä sekä syy- ja seuraussuhteista on usein käytännössä mahdotonta. Korvaus on tällöin määrättävä arvioimalla ottaen lähtökohdaksi

tukeutuen korkein oikeus katsoi, että kunnianloukkauksen laatu, asian saama julkisuus ja sen tosiasialliset vaikutukset loukatun elämänpiirissä riittävät kärsimyksen perusteeksi. Miesohjastajan käyttämä ilmaisu halvensi naisohjastajaa henkilönä ja naisena halventaen hänen arvoa ja mainetta naisena. Ilmaisulla ei ollut yhteyttä naisohjastajan ajosuoritukseen, joten halventava ilmaisu ei kohdistunut naiseen raviohjastajana. Kunnianloukkauksen karkeuden ja sen syrjivän ja halventavan luonteen vuoksi tekoa ei voitu pitää RL:n 3 luvun 5 §:n 3 momentin 1 kohdan tarkoittamalla tavalla kokonaisuutena arvostellen vähäisenä eikä myöskään 2 kohdan tarkoittamalla tavalla tekijään liittyvistä syistä anteeksiannettavana, vaikka kilpailutilanteen aiheuttama kiihtymys saattaisi olla jossakin tapauksessa syyllisyysmoitetta vähentävä.

Eriävänä mielipiteenä vähemmistö eli kaksi KKO:n viidestä jäsenestä olisi jättänyt miesohjastajan rangaistukseen tuomitsematta. Perusteina heillä olisi ollut teon vähäisyys kokonaisuutena arvostellen ja anteeksiannettavuus tilanne huomioon ottaen. Kunnianloukkaus oli kuitenkin urheilusuoritukseen asiallisesti liittymätön teko, joka olisi voinut tapahtua missä tahansa kiihtymystä aiheuttaneessa tilanteessa.¹⁵⁶

Kunnianloukkaussäännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävät tapaukset, joissa loukattu on reagoinut väitteeseen poikkeuksellisen herkällä tavalla¹⁵⁷, koska tällöin RL:n 24 luvun 9 §:n soveltamisedellytyksenä oleva ”on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa” –kriteeri ei täyty.

Myöskään kunnan toimeksiannosta löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavalle henkilölle lähetettyjen, toimintaa arvostelevien, sähköpostiviestien lähettäjän ei katsottu [KKO 2007:70](#) –ennakkopäätöksessä loukanneen löytöeläinten hoitotoiminnan harjoittajan kunniaa. Vaikka osa arvostelusta, kuten ”raaka ja rahanahne ihminen”, irrallisena olikin halventavaa¹⁵⁸, katsottiin sen kohdistuvan elinkeinotoimintaan. Lähettäjän katsottiin tarkoittavan sillä liian nopeaa eläinten lopettamista palkkion saamiseksi sijoituspaikkojen etsinnän sijasta. Elinkeinotoiminnan harjoittajan tulee sietää toimintaansa kohdistuvaa kärkeväkin arvostelua¹⁵⁹, kuten tässä tapauksessa löytöeläinten hoitotoiminnan arvostelua ”silkaksi tappamiseksi”. Korkein oikeus

tapauksen objektiiviset piirteet, kuten kunnianloukkauksen laatu, asian saama julkisuus ja sen tosiasialliset vaikutukset loukatun elämänpiirissä.”

¹⁵⁶ *Viljanen* 2006, s. 456.

¹⁵⁷ *Nuutila* 2002a, s. 921.

¹⁵⁸ Ks. halventamisesta *HE 184/1999 vp* s. 34.

¹⁵⁹ Ks. elinkeinotoiminnan arvostelusta *HE 184/1999 vp* s. 35.

ei katsonut arvostelun kohdistuvan elinkeinonharjoittajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, vaan ammatin harjoittamiseen, joten arvostelun ei katsottu selvästi ylittävän sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Laissa ei kuitenkaan säädetä siitä, mikä on ”hyväksyttävää”. ”Hyväksyttävä” on joustavampi käsite, kuten ”tavallinen”, ”hyödyllinen”, ”kohtuullinen” tai ”toivottava” kuin ”välttämätön”, joka voidaan perustella voimakkaalla yhteiskunnallisella tarpeella¹⁶⁰. Lain esitöiden mukaan sallitun arvostelun on kohdistuttava pikemminkin henkilön poliittiseen toimintaan tai tieteenharjoittajan työhön kuin hänen henkilöönsä eli arvostelun on kohdistuttava henkilön menettelyyn. Henkilön menettelyn arvostelu voidaan kokea henkilökohtaisesti loukkaavana, mutta tällainen arvostelu on kuitenkin lähtökohtaisesti sallittua. Mitä selvemmin arvostelu irtaantuu arvostelun kohteena olevasta toiminnasta tai työstä ja kohdistuu tekijän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, sitä todennäköisemmin arvostelun aiheuttama halventaminen on rangaistava kunnianloukkauksena.¹⁶¹

Tässä tapauksessa korkein oikeus on perustellusti tarkastellut asiaa yksittäisten ilmausten kirjaimellisen tulkinnan sijasta kokonaisharkinnan kautta. Merkityksellisiä tekijöitä tuomion lopputuloksen kannalta on ollut arvostelun luonne eläinten suojelijan mielipiteen ilmauksena ja arvostelun hyväksyttävä motiivi eli eläintensuojelu. Arvostellun elinkeinotoiminnan laatu, johon liittyy löytöeläinten laillista surmaamista, joka voi herättää joissakin ihmisissä voimakkaita tunteita, oikeuttaa jossain määrin voimakkaampaan arvosteluun. Lisäksi arvostelun esittäminen vain arvostelun kohteelle itselleen ei osoita loukkaamistarkoitusta.¹⁶²

Tässä ennakkopäätöksessä, [KKO 2007:70](#), löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavaan henkilöön kohdistuva arvostelu oli irrallisena halventavaa ja elinkeinotoiminnan arvostelu erittäin kärkevä. Arvostelua ei katsottu kokonaisuutena löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavan henkilön kunniaa loukkaavaksi, vaan henkilön arvostelu ”raa’aksi ja rahanahneeksi ihmiseksi” katsottiin elinkeinotoiminnan arvosteluksi. Rajanveto arvostelun kohdistumisesta yksityishenkilöön vai elinkeinonharjoittajaan on ollut hankala. Varsinkin irrallisina halventavien ilmaisujen tulkitseminen niin, etteivät ne kohdistu henkilöön, vaan elinkeinon harjoittamiseen, on vaatinut perusteellista pohdintaa. Tässä tapauksessa korkein oikeus ei ole käyttänyt Euroo-

¹⁶⁰ Pekkanen 1993, s. 123-124.

¹⁶¹ HE 184/1999 vp s. 35.

¹⁶² Tiilikka 2008, s. 60-61.

pan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksiä tukena päätöksenteossa, vaan tukeutunut lainsäätäjän tarkoitukseen eli HE 184/1999 vp s. 35:een.

Arvioinnissa on aina syytä kiinnittää myös huomiota otsikon, tekstin ja kuvituksen muodostamaan kokonaisuuteen, jolloin jutun keskinäisillä asiayhteyksillä on merkitystä. Vaikka juttussa ei suoraan väitettäisi sen kohteen syyllistyneen johonkin kunnianvastaiseen menettelyyn, voi se olla loukkaava, jos sen vihjauksilla ja asiayhteyksillä näin annetaan ymmärtää. Myös otsikoinnin ja pääkohtien perusteella voi väite muodostua loukkaavaksi, jos asian oikea laita selviää vain perehtymällä tarkoin koko juttuun.¹⁶³

4.6.2 Loukkaavuuden arviointi lehtikirjoituksessa

Pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijöiden kunnian loukkaamista Pohjalainen - sanomalehdessä olleessa haastattelussa käsiteltiin [KKO 2011:71](#) – ennakkopäätöksessä. Työntekijät katsoivat haastatellun väittämän, että työntekijät ovat ”leipääntyneitä ja rasistisia”, olleen heitä halventavan. Lausuman katsottiin kuitenkin kohdistuneen vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja esitetyn julkisessa keskustelussa vastaanottokeskuksen tulevasta sijaintipaikkakunnasta. Korkeimman oikeuden ratkaisussa katsottiin, että lausumaa ei voitu pitää rangaistavana, eivätkä lausuman antaja, jutun kirjoittanut toimittaja eikä lehden päätoimittaja olleet syyllistyneet pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijöihin kohdistuneeseen kunnianloukkaukseen. Tavanomaista väljemmät rajat mielipiteenilmaisuille tulee hyväksyä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö huomioon ottaen julkisen tehtävän hoitoon kohdistuvassa keskustelussa. Rangaistavuutta arvioitaessa on otettava huomioon lausuman esittäminen julkisen keskustelun yhteydessä. Julkisen keskustelun käyminen yhteiskunnassa on tarpeellista ja sen mahdollistamiseksi on hyväksyttävää, että lausumat puolesta ja vastaan voivat olla myös kärjekkäitä ja provosoivia. Lausuman katsottiin kohdistuvan vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja se oli esitetty keskustelussa, jossa on käyty julkista väittelyä pakolaiskeskuksen jatkamisesta jommallakummalla kahdesta kilpailevasta paikkakunnasta.

Kirjoituksen tyylilajilla on myös merkitystä kunnianloukkauksen oikeudellisessa arvioinnissa. Yleensä voimakkaampaa kieltä kuin asia-artikkelissa voidaan käyttää pakinapalstalla julkais-

¹⁶³ *Tiilikka 2007, s. 547.*

tavassa satiirissa tai parodiassa, kuten esimerkiksi kärjekkäämmin voidaan arvioida poliitikon persoonaa pakinoissa, satiireissa ja pilakuvissa.¹⁶⁴

Ennakkopäätöksessä [KKO 2006:62](#) käsiteltiin törkeää kunnianloukkausta. Iltapäivälehdessä julkaistussa pakinatyyliisessä kirjoituksessa pakinan kirjoittaja oli kirjoittanut verotarkastajan aloittaneen yksityisen kampanjansa patentti- ja rekisterihallituksen pääjohtajaa vastaan, mutta hänen ei nimenomaisesti todettu syyllistyneen rikokseen. Verotarkastaja oli tämän kampanjan yhteydessä jakanut lehdistölle raportin, jonka ei kuitenkaan ilmoitettu pakinassa olevan salassa pidettävä asiakirja. Vaikka tieto on ollut valheellinen, se ei kuitenkaan ole ollut samalla tavalla loukkaava tai halveksuntaa aiheuttava kuin verotarkastajan ollessa nimenomaisesti todettu syyllistyneen rikokseen tai nimenomaisesti salassa pidettävän tiedon levittämiseen. Pakinassa käsiteltiin tietoisesti liioittelevalla ja provosoivalla kirjoitustyyllillä erilaisia ilmiantajia ja vihjeiden antajia ja väitettiin viranomaisten sinisilmäisesti aloittavan mitä erilaisimpia tutkimuksia ilmiantojen perusteella. Verotarkastaja oli osallistunut politiikkaan, joten korkein oikeus katsoit, ettei perätönkään väite puolueeseen kuulumisesta olisi omiaan¹⁶⁵ aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Korkein oikeus totesi edellä mainittujen seikkojen ja kirjoituksessa käytetyn tyylin¹⁶⁶ puoltavan arviota, että kunnianloukkausta ei olisi pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Vaikka verotarkastajaa ei ole mainittu nimeltä pakinassa, on hän ollut pakinassa ilmoitettujen tietojen perusteella tunnistettavissa lähipiirinsä lisäksi verohallinnossa ja Espoon kaupungin luottamushenkilöiden keskuudessa sekä mahdollisesti Espoon puolue toiminnassa muutoinkin. Korkein oikeus kuitenkin totesi verotarkastajan tunnistettavuuden pakinassa esitettyjen tietojen perusteella jääneen siinä määrin suppeaksi, että kunnianloukkausta ei siihenkään nähden ole pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä, vaan kirjoituksen tyyli laji huomioon ottaen pakinan kirjoittaja syyllistyi menettelyllään kunnianloukkaukseen.

Korkein oikeus on maininnut, että puoluepoliittiseen toimintaan viittaavat tiedot eivät koske yksityiselämän piiriin kuuluvia asioita. Lisäksi henkilöpiiri, joka on voinut verotarkastajan

¹⁶⁴ Nuutila 2002a, s. 923-924.

¹⁶⁵ On omiaan –lausekkeen sisällöstä, ks. *Frände* 2005, s. 89–92. Ks. myös *Frände – Wahlberg* 2010, s. 323–324.

¹⁶⁶ Ks. kirjoituksen tyylistä *Tiilikka* 2008, s. 246–247.

kirjoituksesta tunnistaa, on jäänyt jokseenkin suppeaksi ja on todennäköisesti ainakin enimmäkseen ollut selvillä asioiden todellisesta laidasta.¹⁶⁷

Laissa ei säädetä ”kokonaisuutena arvioiden törkeän”-lausekkeen sisältöä. Tässä ennakkopäätöksessä, [KKO 2006:62](#), korkein oikeus määrittää, mitä tulee ottaa huomioon arvioitaessa kokonaisuuden törkeyttä. Arvioitaessa tekoa kokonaisuutena, tulee ottaa huomioon muun muassa kirjoituksessa käytetty tyyli, kirjoituksessa esitettyjen valheellisten tietojen tai vihjausten laatu ja sisältö sekä henkilön tosiasiallisessa kirjoituksessa esitettyjen tietojen perusteella tunnustaneen henkilöpiirin laajuus. Pakinatyyllisessä kirjoituksessa sallitaan liioitteleva ja provosoiva kirjoitustyyli.

Koska julkisia tehtäviä hoitavilla virkamiehillä on valtaa, tulee heidän virkatoimiaan voida tarkastella kriittisesti ja julkisesti demokraattisen kontrollin toteutumiseksi¹⁶⁸. Virkatoiminnan arvostelulta edellytetään sen kohdistumista viranhoidon kannalta merkityksellisiin seikkoihin, eikä se saa olla perusteettomasti henkilökohtaisesti loukkaavaa¹⁶⁹. Virkaansa hoitavien virkamiesten osalta sallitun kritiikin rajat ovat väljemmät kuin yksityishenkilöiden osalta, mutta tiukemmat kuin poliitikkoihin ja hallitukseen kohdistuvan kirjoittelun osalta, koska virkatehtävien menestyksellinen hoitaminen edellyttää virkamiesten nauttivan julkista luottamusta oloissa, joihin ei liity epäasiallista häirintää¹⁷⁰. Kritiikin tulee virkamiestenkin osalta perustua tosiasioihin ja rajoittua julkisiin tehtäviin ja niihin muihin asioihin, joilla on merkitystä arvosteltaessa henkilön kykyjä ja luotettavuutta hänelle kuuluvien julkisten tehtävien hoitamisessa¹⁷¹.

Oikeutetulta poliittiselta kritiikiltä edellytetään asiantietojen oikeellisuuden lisäksi, etteivät niiden perusteella tehdyt johtopäätökset ole perusteettomasti loukkaavia¹⁷². Ratkaisevaa on kritiikissä käytetty muoto, joten henkilökohtaisesti loukkaavia ilmaisuja ei tulisi käyttää¹⁷³. Kielenkäyttö poliittisessä keskustelussa on koventunut, joten varsinkin keskusteluun itse osallistuvan poliitikon tulee sietää ilmaisuja, joita tavallisen ihmisen osalta pidettäisiin loukkaavi-

¹⁶⁷ Pihlajamäki 2007, s. 49.

¹⁶⁸ Ks. Nelson 1950, s. 254 ja Møland 1986, s. 366.

¹⁶⁹ Tiilikka 2007, s. 557-558.

¹⁷⁰ Pekkanen 1993, s. 129-131.

¹⁷¹ Pekkanen 1991, s. 5.

¹⁷² Nelson 1950, s. 254. Ks. myös Pekkanen 1993, s. 128.

¹⁷³ Pekkanen 1991, s. 6 ja Pekkanen 1993, s. 128.

na¹⁷⁴. Yhteiskunnallisesti merkittävää toimintaa harjoittaviin yksilöityihin tahoihin kohdistuvia kärjekkäitä ja negatiivisia mielipiteitä saa kunnianloukkaussäännösten estämättä esittää, jos ne perustuvat tosiasioihin. EIT:n ratkaisukäytännössä on ollut merkitystä sillä, että poliitikoilla on tavallista kansalaista paremmat mahdollisuudet tuoda tiedotusvälineissä julki oma kantansa ja siten puolustautua esitettyä arvostelua vastaan.¹⁷⁵

Suomalaista oikeuskäytäntöä enemmän on EIT:n ratkaisukäytännössä harkittu asiaa kaikki asiassa ilmenneet seikat huomioon ottavan kokonaisharkinnan kautta. Huomiota on kiinnitetty myös asiasta tiedotusvälineissä aikaisemmin käytyyn keskusteluun ja sen sävyyn, asianosaisten osallistumiseen tuohon keskusteluun sekä lehtikirjoituksen antamaan kokonaisvaikutelmaan. Ylikansallisenä tuomioistuimena EIT:n tarkoituksena ei ole ratkaista asioita alusta asti, vaan harkita, onko kansallisia normeja sovellettu valtion harkintamarginaali huomioon ottaen EIS:n ja sen soveltamiskäytännön kanssa sopuoinnussa olevalla tavalla.¹⁷⁶

4.6.3 Yhteenvedoa loukkaavuuden arvioinnista korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä

Ensimmäisessä ennakkopäätöksessä [KKO 2005:137](#) korkein oikeus katsoi, että kunnianloukkauksen laatu, karkeus sekä syrjivä ja halventava luonne, asian saama julkisuus, joka ei kuitenkaan ollut erityinen, ja sen tosiasiallinen järkytyksen aiheuttaminen loukatulle täyttivät kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Halventavan nimittelyn ei katsottu kohdistuneen urheilu-suoritukseen, vaan selvästi henkilöön ja sukupuoleen.

Vaikka osa sähköpostiviestien arvostelusta, kuten ”raaka ja rahanahne ihminen”, [KKO 2007:70](#) – ennakkopäätöksessä, irrallisena olikin halventavaa¹⁷⁷, katsottiin sen kohdistuneen elinkeinotoimintaan. Lähettäjän katsottiin tarkoittaneen sillä liian nopeaa eläinten lopettamista palkkion saamiseksi sen sijaan, että olisi etsitty eläimille sijoituspaikkoja. Elinkeinotoiminnan harjoittajan tulee sietää toimintaansa kohdistuvaa kärkevääkin arvostelua¹⁷⁸, kuten tässä tapauksessa löytöeläinten hoitotoiminnan arvostelua ”silkkaksi tappamiseksi”. Korkein oikeus ei katsonut tämän arvostelun kohdistuvan elinkeinonharjoittajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin.

¹⁷⁴ Pekkanen 1991, s. 6.

¹⁷⁵ Tiilikka 2007, s. 555.

¹⁷⁶ Tiilikka 2007, s. 548.

¹⁷⁷ Ks. halventamisesta HE 184/1999 vp s. 34.

¹⁷⁸ Ks. elinkeinotoiminnan arvostelusta HE 184/1999 vp s. 35.

siin, vaan ammatin harjoittamiseen eikä arvostelun katsottu selvästi ylittävän sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä arvosteltaessa elinkeinotoimintaa. Rajanveto arvostelun kohdistumisesta yksityishenkilöön vai elinkeinonharjoittajaan on ollut tässä tapauksessa hankala. Varsinkin irrallisina halventavien ilmaisujen tulkitseminen niin, etteivät ne kohdistu henkilöön, vaan elinkeinon harjoittamiseen, on vaatinut perusteellista pohdintaa. Tässä tapauksessa korkein oikeus ei ole saanut tukea Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksistä, vaan ratkaissut asian omalla harkinnallaan.

Lausuman ennakkopäätöksessä [KKO 2011:71](#), jossa pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijöiden sanottiin olevat ”leipääntyneitä ja rasistisia”, katsottiin kohdistuneen vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja esitetyn julkisessa keskustelussa vastaanottokeskuksen tulevasta sijaintipaikkakunnasta kahden kilpailevan paikkakunnan välillä. Julkisen keskustelun käyminen yhteiskunnassa on tarpeellista ja siten on hyväksyttävää, että lausumat puolesta ja vastaan voivat olla myös kärjekkäitä ja provosoivia.

Ennakkopäätöksessä [KKO 2006:62](#) käsiteltiin törkeää kunnianloukkausta koskien iltapäivälehdessä julkaistua, liioittelevaa ja provosoivaa pakinatyylistä kirjoitusta verotarkastajan yksityisestä kampanjasta patentti- ja rekisterihallituksen pääjohtajaa vastaan, toteamatta hänen syyllistyneen nimenomaisesti rikokseen. Verotarkastajan ilmoitettiin tämän kampanjan yhteydessä jakaneen lehdistölle raportin, jonka ei kuitenkaan ilmoitettu pakinassa olevan salassa pidettävä asiakirja. Vaikka tieto on ollut valheellinen, sitä ei kuitenkaan katsottu loukkaavaksi eikä halveksuntaa aiheuttavaksi kuin, jos verotarkastajan olisi nimenomaisesti todettu syyllistyneen rikokseen tai nimenomaisesti salassa pidettävän tiedon levittämiseen. Verotarkastaja oli osallistunut politiikkaan, joten korkein oikeus katsoi, ettei perätönkään väite puolueeseen kuulumisesta olisi omiaan¹⁷⁹ aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Korkein oikeus katsoi edellä mainittujen seikkojen, pakinassa esitettyjen tietojen perusteella suppeaksi jääneen verotarkastajan tunnistettavuuden ja kirjoituksessa käytetyn tyylin¹⁸⁰ puoltavan arviota, että kunnianloukkausta ei pidetty kokonaisuutena arvostellen törkeänä, joten pakinan kirjoittaja syyllistyi menettelyllään kunnianloukkaukseen.

¹⁷⁹ On omiaan –lausekkeen sisällöstä, ks. *Frände* 2005, s. 89–92. Ks. myös *Frände – Wahlberg* 2010, s. 323–324.

¹⁸⁰ Ks. kirjoituksen tyylistä *Tiilikka* 2008, s. 246–247.

Lain esitöiden mukaan arvostelun tarkoituksena ei saa olla toisen loukkaaminen, vaan arvostelun tulee olla "asianmukaista" eli politiikan ja kulttuurin kritiikissä on myös syytä noudattaa alalla vallitsevia pelisääntöjä ja hyviä tapoja. Poliitiikan ja kulttuurin kritiikissä ei saa sanoa enempää kuin on tarpeen toiminnan arvioimiseksi, joten asian yhteiskunnalliseen merkitykseen nähden vähäpätöisen menettelyn tarkoituksellisesti näyttävä ja paisutteleva julkinen arvostelu, sekä arvostelun tarkoituksellinen pitkittäminen on rangaistava kunnianloukkauksena.¹⁸¹

Lisäksi lain esitöiden mukaan loukatun oma loukkausta edeltänyt menettely voi kunnianloukkauksessa muodostaa syyllisyyden poistavan anteeksiantoperusteen, jos tekoon on liittynyt provokaatiota¹⁸². Kunnianloukkauksia esitetään usein kiihtyneessä mielentilassa, jolloin loukkaaviin lausumiin vastataan uusilla loukkauksilla. Tunteiden kuumeneminen eli ylireagoiminen tällaisessa tilanteessa on ymmärrettävää. Lain esitöiden mukaan on kohtuutonta tuomita rangaistukseen henkilöä, joka on alun perin ollut syytön. Loukkaavien lausumien vaihtoon on hänellä ollut syynä voimakas provosointi. Loukkaukset voivat jossakin tilanteessa asteittain voimistua molemmin puolin siten, ettei kumpaakaan osapuolta voida pitää ensisijaisena syyllisenä rangaistavien lausumien esittämisen aloittamiselle, joten on kohtuullista, ettei kumpaakaan osapuolta tuomita kunnianloukkauksesta rangaistukseen.¹⁸³

4.7 Syyteoikeus

Lailla 13.5.2011/441, joka tuli voimaan 17.5.2011 säädetään syyteoikeudesta RL:n 24 luvun 12 §:ssä seuraavasti:

”Syyttäjä ei saa nostaa syytettä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta eikä törkeästä kunnianloukkauksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu¹⁸⁴ vaatii syytteen nostamista.”

¹⁸¹ HE 184/1999 vp s. 35.

¹⁸² <http://suomisanakirja.fi/provokaatio> (10.7.2012): kiihotus, yllytys.

¹⁸³ HE 184/1999 vp s. 34.

¹⁸⁴ Ruotsin kunnianloukkaussäädökset sisältävät yleisen syyttäjän yleisen edun vaatimiin kunnianloukkauksiin kuuluvina myös henkilön rotuun, ihon väriin, kansalaisuuteen, etniseen taustaan, uskonnolliseen vakaumukseen ja homoseksuaaliseen suuntautumiseen kohdistuneet loukkaukset. Ks. *Holmqvist – Leijonhufvud – Träskman – Wennberg* 2005, s. 5:30.

Kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus ovat RL 24 luvun 12 §:n mukaan asianomistajarikoksia. Kunniansa menettäneen vaatiessa rangaistusta, asia käsitellään normaalina asianomistajarikoksena ensi sijassa kihlakunnansyyttäjän ajamana ja toissijaisesti asianomistajan itsensä ajamana. Erittäin tärkeän yleisen edun vaatiessa syyttämistä ja rikos on tehty joukkotiedotusvälinettä käyttäen, asia voidaan tutkia asianomistajan tahdon vastaisestikin, jos valtakunnansyyttäjä on antanut syytemääräyksen.

Jos kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen ilmoittaneen henkilön teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen¹⁸⁵, voi RL:n 24 luvun 12 §:n mukaan ilmoittaa syytteeseen pantavaksi kuolleen henkilön leski, sisarus, sukulainen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa sekä vainajan kanssa yhteisessä taloudessa elänyt¹⁸⁶ tai muu henkilö, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Korkein oikeus sivusi syyteoikeutta ennakkopäätöksessä [KKO 2011:100](#). Ennakkopäätös liittyi Lappeenrannan käräjäoikeudessa todistajana olleen henkilön väittämästä, jonka mukaan kaksi vanhempaa verotarkastajaa olivat tehneet virkarikoksen, aiheutuneeseen kunnianloukkaus-rikokseen eli tuolloin herjaukseen. Kyseinen henkilö oli lisäksi käsitelty oikeudenkäyntiä kirjassaan ”Verottaja tappolinjalla” väittäen perättömästi verotarkastajan syyllistyneen väärään valaan syyllistyneen näin itse törkeään kunnianloukkausrikokseen, joka oli tuona aikana törkeä herjaus. Kyseisestä tapauksesta EIT oli antanut tuomion *6.7.2010 Mariapori – tapauksessa*¹⁸⁷ sananvapauden loukkaamisesta ja kohtuuttoman kauan kestäneestä oikeudenkäynnistä. Korkein oikeus oli ottanut hakemuksen käsiteltäväksi EIT:n tuomion jälkeen, vaikka lain mukainen tuomion lainvoimaiseksi tulemisesta laskettava vuoden määräaika oli umpeutunut. Hovioikeus oli aiemmin hylännyt herjaussyytteen syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi. RL:n 8 luvun 4 §:n (11.4.2003/297) 4.:n momentin mukaan syyteoikeuden vanhentumisaikaa voidaan hakemuksesta jatkaa kerran yhdellä vuodella, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii vanhentumisajan jatkamista.

Kunnianloukkaussäännöksiä uudistettaessa valtakunnansyyttäjän syyteoikeus katsottiin tarpeelliseksi esimerkiksi tilanteissa, joissa joukkotiedotusvälineissä toistuvasti tapahtuviin kun-

¹⁸⁵ Ks. erityisen läheisestä henkilöstä *Vuortama – Kerosuo* 2004, s. 88.

¹⁸⁶ *HE 184/1999* vp s. 38. Yhteistaloudessa eläminen ei perusta yksistään syyteoikeutta, vaan vainajan tulee olla ollut vainajan kanssa yhteistaloudessa eläneelle henkilölle läheinen.

¹⁸⁷ *EIT 37751/07*, 6.7.2010.

nianloukkauksiin ei voitaisi puuttua asianomistajan luovuttua rangaistusvaatimuksista saatuaan rahallisen korvauksen¹⁸⁸. PL 30 §:ssä taataan kansanedustajalle poliittinen toimintavapaus rajoittamalla mahdollisuutta asettaa kansanedustaja syytteeseen. Häntä ei saa asettaa syytteeseen hänen valtiopäivillä lausumiensa mielipiteiden tai asian käsittelyssä noudattamansa menettelyn johdosta ilman eduskunnan määränemistön hyväksyntää. Eduskunnan määränemistöön vaaditaan vähintään 5/6 annetuista äänistä.

Lain esitöiden mukaan teko ei ole kunnianloukkauksena rangaistava silloin, kun tekijällä on teon oikeudenvastaisuuden poistava *oikeuttamisperuste* eli oikeudellinen velvollisuus sellaiseen tiedon esittämiseen, jota voidaan pitää rangaistussäännöksessä kiellettyinä eli halventavana. Tällainen laissa säädetty velvollisuus valheellisenkin tiedon esittämiseen voi olla esimerkiksi viranomaisella, jonka on annettava tietoja hallussaan olevista asiakirjoista myös silloin, kun tietää asiakirjojen sisältämät tiedot vääriksi. ”Vastaavasti oikeudessa esiintyvän todistajan tulee kysyttäessä toistaa kuulemansa lausuman sisältö, vaikka lausuma olisi totuudenvastainen ja sisällöltään loukkaava”.¹⁸⁹

¹⁸⁸ HE 184/1999 vp s. 38. Nuutila 2002, s. 926–927.

¹⁸⁹ HE 184/1999 vp s. 35.

5 KUNNIANLOUKKAUKSEN TEKOTAVAT

5.1 Kunnianloukkaus esittämällä valheellinen tieto tai vihjaus¹⁹⁰

5.1.1 Valheellinen vihjaus

Kuten aiemmin todettiin, rikoslain (19.12.1889/39) 24 luvun 9 §:ssä säädetään kunnianloukkauksesta seuraavaa:

”Joka

- 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka
- 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista, on tuomittava *kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.”

Tiedon tai vihjauksen sisällölle ei ole asetettu muita vaatimuksia kuin sen esittämisen on oltava omiaan¹⁹¹ aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä taikka halveksuntaa. Kysymyksessä voi olla väite syyllistymisestä rikokseen tai muuhun tekoon, kuten aiemmin voimassa olleen lain herjaussäännöksessään. Myös terveydentilaa koskevan loukkaavana pidettävän väitteen esittäminen, joka olisi ollut solvauksena rangaistavaa, kuuluu 1 kohdan soveltamisalaan. Tiedon tai vihjauksen esittämisen mahdollisuutta aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, tulee arvioida tiedon tai vihjauksen luonne lähtökohtana; joko luonteeltaan taloudellisena tai aineettomana.¹⁹² Perättömän väitteen tai huhun levittäminen jo tapahtuneesta menettelystä,

¹⁹⁰ Vuortama – Kerosuo 2004, s. 85: Vihjaus on tietoa epämääräisempi ilmaus. Ks. myös Frände – Wahlberg 2010, s. 311.

¹⁹¹ On omiaan –lausekkeen sisällöstä, ks. Frände 2005, s. 89–92. Ks. myös Frände – Wahlberg 2010, s. 323–324.

¹⁹² HE 184/1999 vp s. 32 ja 34.

jonka totuudellisuus on periaatteessa jälkikäteen tarkistettavissa, kuten väite syyllistymisestä rikokseen tai muuhun tekoon, joka voi aiheuttaa kohteelle vahinkoa tai halveksuntaa kuuluu kunnianloukkausrikoksiin. Myös väite poliitikon ansiottomasta uralla etenemisestä voi olla kunnianloukkaus, vaikka väite aseman saamisesta henkilösuhteiden perusteella ei liene halventava.¹⁹³ Perättömän väitteen tai huhun levittämistä kutsuttiin ennen vuoden 2000 lakiuudistusta herjaukseksi¹⁹⁴.

Kunniaa katsottiin loukatun [KKO 2006:10](#) –ennakkopäätöksessä, jossa lastensuojelutyötä tekevän yhdistyksen toimihenkilö oli pyrkimättä varmistumaan ilmoittamiensa seikkojen todenperäisyydestä tehnyt poliisille tutkintapyynnön ja sosiaaliviranomaiselle lastensuojeluilmoituksen, joissa vihjattiin lakiasiantuimistoa pitävän henkilön syyllistyneen seksuaali- ja muihin rikoksiin. Korkein oikeus katsoi lastensuojelutyötä tekevän henkilön aiheuttaneen lakiasiantuimistoa pitävälle henkilölle kärsimystä, koska syytökset olivat tulleet useiden henkilöiden tietoon ja vaikeuttaneen hänen työtään ja loukanneen hänen kunniaansa. Lastensuojelutyötä tekevän henkilön katsottiin aiheuttaneen rikkomuksensa tahallisesti¹⁹⁵, koska hänet oli aiemmin tuomittu samanlaisesta rikoksesta, joten hänen katsottiin tietävän tekojensa oikeudenvastaisuuden. Kunnianloukkaus täyttää tunnusmerkistön vain tahallisena.

Edellä kerrotussa tapauksessa lastensuojelutyötä tekevän yhdistyksen toimihenkilö oli tahallisesti esittänyt vihjauksia aiheuttaen lakiasiantuimistoa pitävälle henkilölle kärsimystä, koska hän oli tietänyt tekonsa oikeudenvastaisuuden oltuaan aiemmin tuomittu samanlaisesta rikoksesta. Syytökset olivat tulleet useiden henkilöiden tietoon vaikeuttaen hänen työtään ja loukaten hänen kunniaansa. Tosin kunnianloukkaukseen riittää sekin, että loukattu itse tunnistaa loukkaavan väitteen kohdistuvan häneen. Yhdistyksen toimihenkilöllä ei näyttäisi olleen oikeaa käsitystä asioiden suhteista, koska hän ei ollut varmistanut väitteidensä totuudenmukaisuutta ja aiemman rangaistuksensa perusteella hänen olisi tullut ymmärtää tekonsa oikeudenvastaiseksi.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten¹⁹⁶ turvaamiseksi epäilyjen esittäjällä on velvollisuus esittää uskottavia perusteita epäilyjensä tueksi. Epäilyjen esittäjän on varmennet-

¹⁹³ Nuutila – Majanen 2009, s. 671-672.

¹⁹⁴ Vuortama – Kerosuo 2004, s. 84.

¹⁹⁵ Ks. tahallisuudesta HE 44/2002 vp s. 15–16 ja LaVM 28/2002 vp s. 10.

¹⁹⁶ Ks. EIS 14. artikla.

tava epäilyä tukevat tiedot niin hyvin kuin mahdollista ja annettava viranomaisille kaikki tiedot, jotka edistävät asian tutkintaa. Hän ei saa kieltäytyä tietojen antamisesta. Epäilyjen kohteeksi joutuvalla tulee olla mahdollisuus asettaa syytöksiä tukevat perusteet kyseenalaisiksi.¹⁹⁷

Tampereen käräjäoikeus oli katsonut toimihenkilön asianajotoimistoa pitävään henkilöön kohdistamien väitteiden olleen vakavia, tulleen useiden henkilöiden saataville ja vaikuttaneet hänen toimintaansa. Väitteet olivat osaksi olleet myös sekavia eikä luotettavasti ollut voitu selvittää väitteiden totuudellisuutta. Väitteet eivät kuitenkaan olleet aiheuttaneet pitkäaikaista kärsimystä eikä erityisen suurta tai tuntuvaa vahinkoa. Toimihenkilön olisi pitänyt tietää menettelynsä sopimattomuus, koska hänet oli aiemmin tuomittu vastaavanlaisesta rikoksesta rangaistukseen, joten käräjäoikeus oli tuominnut toimihenkilön RL:n 24 luvun 9 §:n nojalla kunnianloukkauksesta viiteenkymmeneen päiväsakkoon. Turun hovioikeus oli katsonut, että toimihenkilö ei ollut osoittanut vahvoja perusteita eikä todennäköisiä syitä väitteidensä totuudenmukaisuuden tueksi. Lisäksi hänen syyllistymisensä aiemmin samankaltaiseen rikokseen lisäsi teon moitittavuutta. Hovioikeuden mielestä sakkorangaistus ei ollut riittävä, vaan käräjäoikeuden tuomiota muutettiin siten, että toimihenkilö tuomittiin 60 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Korkein oikeus katsoi teon laadun ja tekijän syyllisyyden perusteella, ettei hovioikeuden tuomiota ollut aihetta lieventää.

5.1.2 Valheellinen tieto

Usein kunnianloukkaussyytteet perustuvat tilanteeseen, jossa joukkotiedotusvälineessä on vihjattu tai annettu ymmärtää toisen syyllistyneen rikokseen tai muuhun halveksittavaan tekkoon. Väite voi sisältyä tekstiin tai kuvaan, jos sen merkityssisältö on riittävän yksiselitteinen. Hyvä journalistinen tapa¹⁹⁸ edellyttää asiatietojen huolellista tarkistamista ja kriittistä suhtautumista kaikkiin tietolähteisiin. Vakavat väitteet on kyettävä perustelevaan ja virheelliseksi osoittautuneet tiedot on viipymättä pyrittävä oikaisemaan. Myös tiedon tai vihjauksen eteenpäin levittäminen useissa joukkoviestimissä voi täyttää tunnusmerkistön. Neutraali tiedottaminen asiasta, mitä jossakin toisessa joukkoviestimessä on esitetty, ei täytä kunnianloukkauksen tunnusmerkistöä, koska ei aiheuta lisävahinkoa kohteelle.¹⁹⁹ Yleisön saataville

¹⁹⁷ Virtanen 2006, s. 81.

¹⁹⁸ Neuvonen 2005, s. 127–129.

¹⁹⁹ Nuutila – Majanen 2009, s. 672–673.

toimitetun viestin sisältöön perustuvan kunnianloukkausrikoksen tekijänä pidetään sitä henkilöä tai niitä henkilöitä, jotka tekevät päätöksen viestin sisällöstä ja julkaisemisesta²⁰⁰.

Valheellinen tieto, joka on henkilön kehumista, palkitsemista tai ylistämistä ei ole säädetty rangaistavaksi, koska se ei tyypillisesti aiheuta hänelle vahinkoa eikä kärsimystä, vaan pikemminkin vahvistaa hänen yhteiskunnallista arvontaan. Rikoslain kunnianloukkaussäännösten tarkoitus on estää vahingot ja kärsimykset sekä suojata henkilön yhteiskunnallista arvontaa.²⁰¹

Iltapäivälehdessä julkaistussa pakinatyyliisessä kirjoituksessa ennakkopäätöksessä [KKO 2006:62](#) pakinan kirjoittaja oli kirjoittanut verotarkastajan aloittaneen yksityisen kampanjansa patentti- ja rekisterihallituksen pääjohtajaa vastaan, mutta hänen ei nimenomaisesti todeta syyllistyneen rikokseen. Verotarkastaja on tämän kampanjan yhteydessä jakanut lehdistölle raportin, jonka ei kuitenkaan ilmoiteta pakinassa olevan salassa pidettävä asiakirja. Vaikka tieto on ollut valheellinen, se ei kuitenkaan ole ollut samalla tavalla loukkaava tai halveksuntaa aiheuttava kuin, jos verotarkastajan olisi nimenomaisesti todettu syyllistyneen rikokseen tai salassa pidettävän tiedon levittämiseen. Pakinassa käsiteltiin tietoisesti liioittelevalla ja provosoivalla kirjoitustyyllillä erilaisia ilmiantajia ja vihjeiden antajia ja väitetään viranomaisten sinisilmäisesti aloittavan mitä erilaisimpia tutkimuksia ilmiantojen perusteella.

Korkein oikeus totesi edellä mainittujen seikkojen ja kirjoituksessa käytetyn tyylin²⁰² puoltavan arviota, että kunnianloukkausta ei olisi pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Mutta pakinassakaan ei saa esittää valheellisia tietoja, jotka ovat omiaan aiheuttamaan henkilölle halveksuntaa, vahinkoa tai kärsimystä. Korkein oikeus kuitenkin totesi verotarkastajan tunnistettavuuden pakinassa esitettyjen tietojen perusteella jääneen siinä määrin suppeaksi, että kunnianloukkausta ei siihenkään nähden ole pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä, vaan kirjoituksen tyyliä huomioon ottaen pakinan kirjoittaja syyllistyi menettelyllään kunnianloukkaukseen.

Verotarkastaja oli vaatinut Tampereen käräjäoikeudessa rangaistusta RL:n 24 luvun 10 §:n mukaisesta törkeästä kunnianloukkauksesta, koska kirjoitus oli julkaistu laajalevikkisessä

²⁰⁰ HE 54/2002 vp s. 71 ja 73.

²⁰¹ Vuortama – Kerosuo 2004, s. 84-85.

²⁰² Ks. kirjoituksen tyylistä Tiilikka 2008, s. 246–247.

lehdessä ja myöhemmissä pakinoissa. Käräjäoikeus oli katsonut kuitenkin pakinatyylisten kirjoitusten kirjoittajan pyrkineen puuttumaan kirjoituksellaan mielestään merkittävään yhteiskunnalliseen epäkohtaan eli tapaan ”ajaa” tiettyjä asioita siten, että viranomaiset vuotavat salassa pidettäviä tietoja julkisuuteen. Hänellä ei kuitenkaan ole ollut vahvoja perusteita eikä todennäköisiä syitä olettaa väitteidensä olevan totta. Väitteet tietojen vuotamisesta olivat aiheuttaneet verotarkastajalle vahinkoa ja kärsimystä sekä häneen kohdistuvaa halveksuntaa varsinkin hänen työskennellessä ammatissa, johon liittyy salassapitovelvollisuus. Käräjäoikeus oli katsonut kirjoittajan syyllistyneen RL:n 24 luvun 9 §:n mukaiseen kunnianloukkaukseen ja tuominnut hänet 30 päiväsakkoon sekä yhteisvastuullisesti iltapäivälehdessä kanssa maksamaan 3500 euroa korvaukseksi henkisistä kärsimyksistä.

Turun hovioikeus oli ratkaisussaan katsonut, ettei kirjoittajalla ole ollut tarvetta verotarkastajaa loukkaavan tiedon levittämiseen käsitelläkseen yhteiskunnallisesti merkittävää asiaa. Lisäksi tiedon levittäminen oli tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen, joten hovioikeus oli katsonut rikoksen olleen kokonaisuutena arvioiden törkeän ja tuominnut kirjoittajan törkeästä kunnianloukkauksesta 70 päiväsakkoon sekä korottanut korvaukset henkisestä kärsimyksestä 7500 euroksi.

Korkein oikeus kuitenkin totesi verotarkastajan tunnistettavuuden pakinassa esitettyjen tietojen perusteella jääneen siinä määrin suppeaksi, koska häntä ei ollut mainittu nimeltä pakinassa eikä hänen ollut kerrottu nimenomaisesti syyllistyneen rikokseen, että kunnianloukkausta ei voitu pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä, vaan kirjoituksen tyyli laji huomioon ottaen pakinan kirjoittaja syyllistyi menettelyllään kunnianloukkaukseen. Korkein oikeus muutti hovioikeuden tuomiota ja piti käräjäoikeuden tuomiota oikeudenmukaisena.

5.1.3 Yhteenvetoa valheellisesta tiedosta tai vihjauksesta korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä

Ensimmäisessä, [KKO 2006:10](#) – ennakkopäätöksessä kunnianloukkaus tapahtui esittämällä vihjaus, joka aiheutti kohteelle kärsimystä ja vaikeutti hänen toimintaansa. Vihjauksen esittäjän olisi tullut tietää vihjauksellaan syyllistyvänsä kunnianloukkaukseen, koska hänet oli jo aiemmin tuomittu vastaavanlaisesta tapauksesta. Toisessa ennakkopäätöksessä, [KKO 2006:62](#) kunnianloukkauksen aiheutti valheellinen tieto. Vaikka loukkauksen kohteen ei nimenomaisesti kerrottu syyllistyneen rikokseen, oli valheellinen tieto loukkaavaa ja halveksun-

taa aiheuttavaa. Loukkaavuutta lievensi kuitenkin tekstin pakinatyyli, joka sallii kärkevämmätkin ilmaiset, koska niitä ei yleensä oteta todesta.

*Selistö -tapauksessa 16.11.2004*²⁰³ EIT käsitteli sanomalehdessä ollutta artikkelia alkoholin käytön vaikutuksesta kirurgin toimintaan, mitä kirurgi piti kunniaansa loukkaavana. Artikkelissa oli käsitelty potilastapausta, jossa leikkauksessa kuolleen potilaan leski oli tehnyt rikosilmoituksen ilmoittaen kirurgin alkoholinkäytön jälkeisen tilan aiheuttaneen leikkauksesta seuranneen kuoleman. Lehtiartikkelin ei katsottu loukkaavan kirurgin kunniaa, koska lehdistön sananvapautta käsitellä tapausta pidettiin tärkeänä potilasturvallisuuden takia. Sananvapauden katsottiin olevan demokraattisen yhteiskunnan perusta.

Kuten EIT:n ratkaisu *Selistö –tapauksessa* osoittaa, sananvapauden merkitys demokraattisessa yhteiskunnassa on tärkeä yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden käsittelemiseksi. Korkein oikeus on noudattanut ennakkopäätöksissään [KKO 2006:10](#) ja [KKO 2006:62](#) EIT:n määrittämiä suuntaviivoja. Korkein oikeus on kuitenkin päätöksissään tuonut esille, että yhteiskunnallisesti merkittävien asioidenkaan käsittelemiseksi ei saa käyttää valheellisia eikä yksityishenkilön kunniaa loukkaavia tietoja.

5.2 Kunnianloukkaus toista halventamalla

5.2.1 Halventava lausuma kilpailutilanteessa

Rangaistavuus ei edellytä uhrin tosiasiallista vahingon kärsimistä. Riittää, että julkistettu tieto on ollut omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Halveksunnalla tarkoitetaan kohteen arvostuksen vähenemistä ja muulla halventamisella ansaitsemattoman epäkunnioituksen osoittamista toiselle. Myös tulevaisuuteen liittyvä arvio henkilön epäluotettavuudesta tai epärehellisyydestä täyttää tunnus-merkistön. Halventaminen voi tapahtua myös valokuvia käyttämällä halventavaan tarkoitukseen sekä esittämällä totuudenmukaisia väitteitä loukkaamistarkoituksessa.²⁰⁴ Kielellistä, kuvallista tai muuta halventamista²⁰⁵ eli ansaitsemattoman epäkunnioituksen osoittamista toista ihmistä

²⁰³ *EIT 56767/00*, 16.11.2004.

²⁰⁴ *Nuutila – Majanen 2009*, s. 674-675.

²⁰⁵ *Vuortama – Kerosuo 2004*, s. 86: Muuta halventamista voi olla myös halventavat eleet ja nöyryyttävä kosketelu. Ks. myös *HE 184/1999 vp* s. 34.

kohtaan kutsuttiin ennen vuoden 2000 lakiuudistusta solvaukseksi²⁰⁶. Myös totuudenmukaisen väitteen tai vihjauksen esittäminen voi poikkeuksellisesti olla kunnianloukkauksena rangaistava, jos väitteellä on tahallisesti halvennettu toista²⁰⁷.

Ravikilpailussa miesohjastaja oli [KKO 2005:137](#) - ennakkopäätöksessä syyllistynyt kunnianloukkaukseen nimittämällä kilpailutilanteessa naisohjastajaa sukupuoleen viittaavalla halventavalla²⁰⁸ ilmaisulla. Ainakin kilpailun valvoja ja hänen vierellään ollut katsoja oli kuullut halventavan nimittelyn²⁰⁹. Kilpailutilanteissa saatetaan käyttää karkeaakin arvostelua, mutta sen tulee kohdistua kilpailusuoritukseen, ei henkilöön, jotta se olisi hyväksyttävää. Kilpailutilanteessa myös ulkopuoliset olivat kuulleet halventavan nimittelyn, joten halventaminen oli selkeä. Kunnianloukkaukseen tosin riittää myös se, että kunnianloukkauksen kohde tunnistaa halventavan nimittelyn kohdistuvan häneen. Halventavilla ilmaisuilla on selkeästi tahallinen loukkaamistarkoitus kohdistuessaan henkilöön, koska ne osoittavat ansaitsematonta epäkunnioitusta.

Miesohjastajan lausuma ei kohdistunut naisohjastajan ajosuoritukseen, johon olisi ollut oikeus, vaan naisohjastajaan henkilönä ja erityisesti naisena kohdistunut loukkaus. ”Kunnianloukkaus oli urheiluasuoritukseen asiallisesti liittymätön teko.”²¹⁰

Turun kärjäoikeus oli todennut, että kunnianloukkauksen toteennäyttämiseksi ei ollut merkitystä sillä, oliko huudon kuullut yksi tai useampi henkilö, eikä ravikilpailuissa tapana oleva naisten halventaminen poistanut syyllisyyttä. Kärjäoikeus oli tuominnut miesohjastajan kunnianloukkauksesta 15 päiväsakkoon ja suorittamaan naisohjastajalle korvaukseksi henkisistä kärsimyksistä 500 euroa korkoineen. Turun hovioikeus oli katsonut miesohjastajan ravikilpailuissa yhteenajonjälkeen tarkoittaneen nimittelyllään arvostelevan naisohjastajan ajosuoritusta, mutta halventavan ja loukkaavan ilmaisun kohdistuneen naisohjastajaan henkilönä. Miesohjastaja oli saanut teostansa kilpailukiellon, joten hovioikeus ei ollut katsonut kärjäoikeuden määräämää sakkorangaistusta tarpeelliseksi. Loukkaamistarkoitus ei ole korvausvelvollisuuden edellytys, joten miesohjastajan naisohjastajalle aiheuttamista henkisistä kärsimyksistä

²⁰⁶ Vuortama – Kerosuo 2004, s. 84.

²⁰⁷ HE 184/1999 vp s. 33.

²⁰⁸ Ks. halventamisesta HE 184/1999 vp s. 34.

²⁰⁹ Ks. halventamisesta Tiilikka 2008, s. 53-54.

²¹⁰ Viljanen 2006, s. 456.

hovioikeus oli katsonut miesohjastajan olleen korvausvelvollinen. Nimittely oli tapahtunut vain yhden kerran, joten hovioikeus oli arvioinut 300 euroa kohtuulliseksi korvaukseksi henkistä kärsimyksistä.

Korkein oikeus katsoi kuitenkin naiseen henkilönä kohdistuneen kunnianloukkauksen karkeaksi, syrjiväksi ja halventavaksi, joten hovioikeuden tuomiota muutettiin ja korvaus korotettiin kärjääioikeuden tuomitsemaan määrään eli 500 euroon. Miesohjastajalle tuomittiin myös kärjääioikeuden määräämä 15 päiväsakkoa.

5.2.2 Halventava lausuma oikeudenkäynnissä

Asianomistajaa velallisen epärehellisyyttä koskevassa asiassa edustanut asianajaja oli [KKO 2007:56](#) - ennakkopäätöksessä kyseenalaistanut hovioikeuden tuomiossa syytetyn avustajan kertomukselle annetun merkityksen. Avustajan kertomus oli koskenut tutkittavan asian vaiheita. Perusteena kyseenalaistamiselle asianajajalla oli avustajan aikaisempi epärehellisyyden perusteella tuomittu vankeusrangaistus. Asianajajan käsityksen mukaan hänet oli samasta syystä myös erotettu asianajajaliitosta. Toista halventavan paikkansapitävän seikan esittäminen ei ole rangaistavaa, jollei toista tahallisesti halvenneta. Lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL) (11.7.1997/689) 2 luvun 6 §:n (6.2.1998/107) mukaan asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen huolellisesti, hyvää asianajotapaa noudattaen, valvomaan päämiehensä etua ja oikeutta edistämällä asian selvittämistä. Hänellä on oikeus myös arvostella todistajien, asiantuntijoiden ja muiden asiassa kuultujen luotettavuutta kiinnittääkseen oikeuden huomio seikkoihin, jotka ovat asianajon kannalta tarpeellisia päämiehen edun ja oikeuden valvomiseksi. Tässä tapauksessa asianajajan lausumille oli ollut avustajan tehtävän kannalta perusteltua syytä, joten katsottiin jääneen näyttämättä, että asianajaja olisi esittänyt lausunnon tahallisesti²¹¹ loukkaamistarkoituksessa.

Tämän teon arvioinnissa korkein oikeus on katsonut olevan merkitystä sillä, ”onko loukkaavan seikan esiintuomiseen ollut perusteltua syytä”. Lisäksi merkitystä on ollut sillä, ”onko lausuma esitetty sellaisessa häpäisevässä muodossa, jota lausuman antamisen tarkoitus ei ole edellyttänyt”.²¹²

²¹¹ Ks. tahallisuudesta *HE 44/2002 vp* s. 15–16.

²¹² *Viljanen 2007*, s. 371.

Helsingin käräjäoikeus oli hylännyt rangaistusvaatimuksen, koska se oli katsonut jääneen näyttämättä toteen asianajan tahallinen loukkaamistarkoitus. Kumpikin osapuoli oli myös esittänyt toisistaan loukkaavia arviointeja oikeudenkäynnissä. Helsingin hovioikeus oli katsonut kuitenkin, että asianajan esiin tuomien seikkojen esittäminen ei ole ollut tarpeellista asiayhteydessään. Hovioikeus oli katsonut epäasianmukaisten ja halventavien lausumien esittämisen täyttäneen kunnianloukkauksen tunnusmerkistön ja oli tuominnut asianajan sakko-rangaistukseen. Korkein oikeus on kuitenkin katsonut, että on jäänyt näyttämättä toteen, että asianajaja olisi tahallisesti halventanut oikeustieteen kandidaatin kunniaa. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden tuomion, hylkäsi syytteen kunnianloukkauksesta ja vapautti asianajan hovioikeuden tuomitsemasta rangaistuksesta.

*Lahtonen –tapauksessa*²¹³ on EIT antanut päätöksen 17.1.2012. Tapaus käsitteli yksityiselämän suojan ja sanavapauden välistä rajanvetoa Alibi-lehden artikkelissa, joka käsitteli poliisimiehen vapaa-ajalla tekemää rikosta ja käräjäoikeudelta toimittajan saamia julkisia asiakirjoja. Poliisimies oli käyttänyt julkisia valtuuksiaan rikosta tehdessään. Tapahtumasta oli artikkelissa kerrottu objektiivisesti. Artikkelissa oli paljastettu poliisimiehen nimi ja hänen mielentilatutkimuksistaan. Poliisimiehen henkilön paljastamisella on EIT:n mielestä ollut välitöntä merkitystä julkisen mielenkiinnon kannalta. Julkista mielenkiintoa herätti se, miten hän oli käyttäytynyt, koska hän oli poliisi. Lisäksi kysymys siitä, saiko hän jatkaa poliisin tehtävässä kysymyksessä olevan käyttäytymisen jälkeen. Poliisin ammatissa myös vapaa-ajan toiminta kuuluu julkisen mielenkiinnon alaan. Lehtiartikkeleiden ja -valokuvien merkitystä on EIT painottanut yleisesti kiinnostavaa aihetta koskevan keskustelun edistämisen kannalta. Yksityishenkilön voidaan käyttäytymisensä perusteella katsoa astuneen julkiselle areenalle ja hänen henkilönsä paljastamisella olevan välitöntä merkitystä julkista mielenkiintoa herättävässä asiassa. Sanavapauden suoja katsottiin tässä tapauksessa merkittävämmäksi.

5.2.3 Halventamisen arviointia korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä

Halventaminen ensimmäisessä, [KKO 2005:137](#) – ennakkopäätöksessä, on henkilöön suoraan kohdistuvaa sukupuoleen liittyvää epäkunnioituksen osoitusta. Kunnianloukkaukseen riittää, että henkilö tuntee tulleen loukatuksi. Loukkauksen ei tarvitse olla julkisesti, kuulijoiden läsnä ollessa esitetty. Tässä tapauksessa halventavalla nimittelyllä on ollut myös kuulijoita.

²¹³ EIT 29576/09, 17.1.2012.

Toisessa, [KKO 2007:56](#) – ennakkopäätöksessä, halventava lausuma oli perustunut tosiasioihin. Toista loukkaavan paikkansa pitävän asian esittäminen ei ole rangaistavaa, jos toista ei samalla tahallisesti halvenneta. Tässä tapauksessa loukkaavilla tosiasioilla ei ollut tarkoitus halventaa toista, vaan varmistaa oikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Tuomioistuinten toimintaa on oikeus arvostella esimerkiksi niiden kokoonpanon tai tuomioiden perusteella, mutta tuomareiden kunnia ja hyvä maine ovat paremmin suojattuja kuin esimerkiksi poliitikkojen. Heihin virkatoimessaan kohdistetun, hyväksyttävän arvostelun rajat ovat ahtaammat kuin esimerkiksi poliitikkoihin virkatoimessaan kohdistetun, hyväksyttävän arvostelun rajat.²¹⁴

Muunlaisessa halventamisessa voi olla kysymys tosiseikkoihin perustuvasta lausumasta tai arvostelulausumasta. Arvostelulausuman kohdalla ei voida puhua lausuman totuudellisuudesta. EIT on ratkaisukäytännössään omaksunut vastaavasti jaon tosiasiatoteamuksiin ja arvoasetelmiin. Tosiasioiden olemassaolo voidaan näyttää toteen, mutta arvoasetelmien totuudenmukaisuus ei ole näytettävissä. Arvoasetelman sisältävän lausuman esittäminen edellyttää kuitenkin, ettei lausuma ole täysin vailla perää. EIT:n ratkaisukäytännön mukaan sananvapauden rajoittamiseen tulee suhtautua erityisen pidättyväisesti poliittisen tai muun yleistä mielenkiintoa omaavan keskustelun ollessa kyseessä. Sananvapauden kuuluu oikeus tietynlaiseen liioitteluun ja provokaatioon, joten lehdistön käyttämien ilmaisujen on voitu katsoa kuuluvan arvoasetelman piiriin. Poliitikkojen arvostelussa on mahdollista EIT:n ratkaisukäytännön mukaan käyttää voimakkaampia ilmaisuja kuin virkamiesten arvostelussa. Ahtaimmat rajat ovat yksityisten kansalaisten arvostelussa.²¹⁵

5.3 Valheellinen tieto tai vihjaus kuolleesta henkilöstä

Kunnian suoja kuuluu vain eläville ihmisille, joten vainajan kunnian loukkaaminen ei ole rangaistavaa²¹⁶. Säännöksellä suojataan kuitenkin lähiomaisia vainajan muiston häpäisemisen herättämältä mielipahalta ja kärsimykseltä. Vainajaa koskevan tiedon tai vihjauksen on oltava perätön, jotta se täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Asiasisällöltään paikkansa pitävä vaikkakin yleisiä moraalikäsitteitä laajemmin ja hyvän journalistitavan vastaisesti vai-

²¹⁴ Pekkanen 1993, s. 130.

²¹⁵ [KKO 2011:71](#).

²¹⁶ Vuortama – Kerosuo 2004, s. 88.

najan elämästä kertovaa kirjoitusta ei voida pitää vainajan muiston häpäisemisenä.²¹⁷ Vainajan yksityiselämää tai persoonallisuutta koskevien totuudenmukaisten tietojen julkaiseminen voi loukata tämän muistoa ja riistää tämän muistolta arvokkuuden, jopa positiivisten tietojen julkaiseminen saattaa aiheuttaa vainajan läheisille kärsimystä ja estää mahdollisuuden surra rauhassa²¹⁸. Perättömän, loukkaavan väitteen esittämistä vainajasta kutsuttiin ennen vuoden 2000 lakiuudistusta kuolleen miehen muiston häpäisemiseksi²¹⁹.

Vainajan kunnian häpäisemisestä ei ole laissa määritelty törkeää tekemuotoa, vaan se rangaistaan aina tavallisena kunnianloukkauksena. Aiemmin voimassa olleen kunnianloukkauslain säädännön aikana ei alioikeustilastojen mukaan säädöstä ollut sovellettu kertaakaan.²²⁰ Korkeimman oikeuden ei ole tarvinnut myöskään antaa vuoden 2000 lakiuudistuksen jälkeen yhtään julkaistua ennakkopäätöstä vainajasta esitettyä valheellista tietoa tai vihjausta koskevassa asiassa.

²¹⁷ Nuutila – Majanen 2009, s. 677. Ks. myös *Frände – Wahlberg* 2010, s. 327.

²¹⁸ *Tiilikka* 2007, s. 541.

²¹⁹ *Vuortama – Kerosuo* 2004, s. 84.

²²⁰ *HE 184/1999 vp* s. 35-36.

6 TÖRKEÄN KUNNIANLOUKKAUKSEN TEKOTAVAT

6.1 Törkeä kunnianloukkaus joukkotiedotusvälinettä käyttäen

6.1.1 Joukkotiedotusvälineessä esitetyt yksityiselämään liittyvät tiedot

Kuten aiemmin todettiin, törkeästä kunnianloukkauksesta säädetään RL:n 24 luvun 10 §:ssä:

”Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa

- 1) rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville taikka
- 2) aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Törkeäksi RL 24 luvun 9 §:n kunnianloukkaus muuttuu, jos rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttäen. Joukkotiedotusvälineiksi katsotaan lehdet, radio ja televisio, mutta myös muulla tavalla lukuisten ihmisten saataville toimitettu julkinen loukkaava esitys, kuten loukkaava väite yleisötilaisuudessa, jota on seuraamassa tuhansia katsojia. Tekniikan kehitys voi luoda kokonaan uusia keinoja toimittaa viestejä lukuisten ihmisten saataville, kuten jo nyt tietoverkoissa pystytään välittämään tietoja suurten ihmisryhmien tietoon. ”Televisiossa, radiossa ja laajalevikkisimmissä lehdissä esitettävät tiedot tai väitteet tulevat nykyään nopeasti tietoon koko maassa ja sähköisinä julkaisuina tietoverkoissa myös maailman-laajuisesti.”²²¹

Törkeän kunnianloukkauksen tunnusmerkistö täyttyy myös, kun kunnianloukkauksella on aiheutettu suuri tai pitkäaikainen kärsimys. Kärsimyksen suuruus voi myös tarkoittaa voimakasta kärsimystä. Pitkäaikaista voi olla sellainenkin kärsimys, joka ei ole suurta, kuten esitetäessä loukkaus tavalla, joka tuo sen toistuvasti julkisuuteen tai loukkaavaa kirjoitusta pidetään tietoverkossa pitkän ajan yleisön saatavilla. Vahingolla voi olla taloudellisen vahingon ohella muutakin sellaista vahinkoa, jota ei voida pitää lainkohdassa mainittuna kärsimyksenä. Vahinkoa aiheutuu esimerkiksi työuralla etenemisen estyttyä taikka menetettäessä koulutusmahdollisuuksia tai yhteiskunnallista arvonantoa.²²² Kunnianloukkauksen tulee olla myös kokonaisuutena arvioiden törkeä. Laissa eikä hallituksen esityksessä 184/1999 vp ole tarkasti määritelty, miten kunnianloukkaus arvioidaan kokonaisuudeltaan törkeäksi.

²²¹ HE 184/1999 vp s. 36-37. Ks. myös *Frände – Wahlberg* 2010, s. 331.

²²² HE 184/1999 vp s. 36. Ks. myös *Frände – Wahlberg* 2010, s. 331.

Ennakkopäätöksessä [KKO 2009:3](#) isä oli tuomittu rangaistukseen kahteen alaikäiseen poikaansa kohdistuneessa seksuaalirikosasiassa, johon liittyvä oikeudenkäyntiaineisto oli lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta määrätty salassa pidettäväksi. Myöhemmin isä oli ollut toimittajan haastateltavana huoltoriitoihin liittyviä inestiväitteitä ja niiden tutkimista käsittelevässä TV1:en MOT- ajankohtaisohjelman "Lääkärit tuomareina" -jaksossa, jonka teemana olivat olleet erityisesti lasten huoltoriitojen yhteydessä esitetyt inestisyttökset ja niiden lääketieteelliseen tutkimiseen sekä esitutkintaan ja oikeudenkäynteihin liittyvät ongelmat. Ohjelma uusittiin TV1:ssä ja YLE 24-kanavalla. Ennakkotapauksessa käsiteltiin yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä, salassapitorikosta, yllytystä ja avunantoa siihen sekä törkeää kunnianloukkausta koskevien tunnusmerkistöjen täyttymistä. Poikien isään, ohjelman toimittajaan ja vastaavaan toimittajaan kohdistetut syytteet olivat keskeisesti perustuneet siihen, että ohjelmassa oli osin isän kertomana ja osin muulla tavoin paljastettu tietoja ja lausumia, jotka ovat olleet salassa pidettäviä, kuuluneet lasten ja heidän äitinsä yksityiselämään sekä loukanneet heidän kunniaansa. Kunnianloukkausrikosta koskeva syyte on perustunut siihen, että lasten isän, ohjelman toimittajan ja ohjelman vastaavan toimittajan on katsottu esittäneen lapsista ja lasten äidistä valheellisia vihjauksia, joiden mukaan lapset olisivat kertoneet tapahtumista vastoin totuutta, koska lasten äiti olisi toimillaan vaikuttanut lasten kertomuksiin. Isä oli epäselvässä ja tulkinnanvaraisessa haastattelulausunnossaan muun muassa esittänyt oman käsityksensä siitä, mistä häneen kohdistunut epäily oli syntynyt. Tästä haastattelulausumasta enempää kuin ohjelmaan sisältyvistä muistakaan isän lausumista ei ilmennyt sellaista, jonka perusteella isän olisi voitu katsoa loukanneen lastensa ja lasten äidin kunniaa.

Korkein oikeus tarkasteli myös, oliko kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkistö toteutunut siten, että ohjelmassa muutoin olisi väitetty tai sillä kokonaisuutena olisi välitetty kuva, että isään kohdistuneisiin rikosepäilyihin olisivat antaneet aiheita lasten perättömät kertomukset, joiden antamisen syynä olisi ollut äidin lapsiin kohdistama asiaton vaikuttaminen. Vastuussa tällä tavoin toteutetusta kunnianloukkauksesta olisivat olleet ohjelman toimittaja ja ohjelman vastaava toimittaja. Sen sijaan isä ei ollut vastuussa muiden henkilöiden ohjelmassa esittämistä lausumista tai ohjelmakokonaisuuden mahdollisesta loukkaavasta luonteesta. Isän oikeudelliseksi avustajaksi ilmoitettua henkilöä oli ohjelmassa haastateltu asiantuntijana. Hänen esittämistään kannanotoista on voinut syntyä sen suuntainen käsitys, että ohjelmassa esimerkitapauksena esitetyssä isän asiassa lapsia olisi manipuloitu. Lausumat on toisaalta voinut ymmärtää myös käsiteltävään aiheeseen ja asiayhteyteen liittyviksi yleisemmän tason kannan-

otoiksi. Ohjelmassa muutoinkin esitettyjä lausumia niiden mahdollisen loukkaavuuden kannalta pidettiin epämääräisinä ja tulkinnanvaraisina. Korkein oikeus katsoi, että ohjelmaa kokonaisuutena tai siinä esitettyjä toimittajan tai haastateltavien lausumia ei siten voitu pitää sellaisina, että niissä olisi voitu katsoa esitetyn syytteessä tarkoitettuja vihjauksia, jotka olisivat toteuttaneet kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Ohjelman toimittajaan ja vastaavaan toimittajaan kohdistettu syyte jäi toteen näyttämättä. Tunnusmerkistö kunnianloukkauksen törkeyden²²³ osalta olisi tosin täyttynyt siltä osin, että ohjelma esitettiin televisiossa kolme kertaa, joten se tuli laajan väkijoukon tietoon.

Törkeän kunnianloukkauksen osalta Helsingin käräjäoikeus oli lausunut, että näyttöä isän tai toimittajan tahallisesta loukkaamistarkoituksesta ei ollut esitetty. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuihin tukeutuen käräjäoikeus katsoi, että toimittaja ei ole vastuussa haastateltavan lausunnoista eikä sanoutua niistä irti, koska tiedotusvälineen tehtävänä on tarjota tietoa ajankohtaisista tapahtumista, käsityksistä ja ajatuksista. Lausunnon, jossa vihjattiin lasten manipulointiin, oli antanut henkilö, joka ei ollut syytettynä tässä asiassa. Käräjäoikeus oli katsonut ohjelmassa esiintyneen kritiikin kohdistuneen esitutkintaan, oikeudenkäyntiin ja lääkäreiden käyttämiin tutkimusmenetelmiin eli yleisen mielenkiinnon kohteena oleviin asioihin, joten isä eikä toimittaja ollut syyllistyneet kunnianloukkaukseen. Helsingin hovioikeus oli katsonut pääkäsittelyssä esitetyn näytön perusteella, että ohjelmassa ei ollut esitetty mitään sellaista tietoa, joista lasten henkilöllisyys olisi ollut tunnistettavissa. Hovioikeus ei katsonut tarpeelliseksi muuttaa käräjäoikeuden tuomion lopputulosta. Korkein oikeus totesi lisäksi, että ohjelmaa ei myöskään kokonaisuutena voitu pitää lasten ja lasten äidin kunniaa loukkaavana, joten kunnianloukkauksen tunnusmerkistö ei toteutunut.

Vaikka isä olisi esiintynyt ohjelmassa tunnistamattomana, kuten toinen ohjelmassa haastateltu isä, ei ohjelman merkitys, uskottavuus tai journalistinen sanoma olisi olennaisesti vaarantunut. Korkein oikeus linjasi ratkaisulla asianomaisten tunnistettavuutta siten, että tiedonvälitys- ja uutisointitarkoitukset ei välttämättä edellytä asianosaisten identifikaatiota. Uutisoinnista aiheutuvan lisäkärsimyksen takia seksuaali- ja muiden arkaluontoisten rikosten uhrien yksityisyyttä tulee suojata.²²⁴

²²³ Ks. törkeysarvioinnista *HE 184/1999 vp* s. 36–37.

²²⁴ *Tiilikka* 2009, s. 49 ja 51.

6.1.2 Joukkotiedotusvälineessä esitetyt terrorismiepäilyt

Television ajankohtaisohjelman vihjausta, jossa kolmen ohjelmassa nimeltä mainitun henkilön vihjattiin kuuluvan ryhmään, joka rahoitti ulkomailla toimivaa terroristijärjestöä, käsiteltiin [KKO 2010:88](#) – ennakkopäätöksessä. Kyseiset henkilöt olivat olleet Suomesta toimitettujen tietojen perusteella pidätettyinä Irakissa terrorismiyhteyksistä epäiltyinä, mutta sittemmin vapautettu näytön puutteen takia. Yleisradio Oy:n TV1 kanavan MOT ohjelman jaksossa ”Pyhä sota Turussa” esitetyt väitteet ja vihjaukset olivat perustuneet keskeisesti haastattelulausumiin, jotka olivat peräisin kahdeksalta eri henkilöltä, joiden henkilöllisyyttä ohjelman toimittaja ei paljastanut. Ennakkotapauksessa selvitettiin sitä, olivatko ohjelman toimittaja ja vastaava toimittaja sekä ohjelmassa haastattelulausumia antanut henkilö syyllistyneet kunnianloukkaukseen. Korkein oikeus harkitsi sananvapauden suojan tärkeyden vuoksi, edellyttikö kolmen ohjelmassa nimeltä mainitun henkilön kunnian suoja välttämättä toimittajan sananvapauden²²⁵ rajoittamista ja oliko hänen rankaisemiselleen sananvapauden suojaamistarve huomioon ottaen riittävän painavia perusteita. Arvioitavana oli myös, oliko tässä tapauksessa perusteita tinkiä tiedotusvälineeltä tavanomaisesti vaadittavasta velvollisuudesta näyttää tosiasiaväitteet toteen²²⁶.

Helsingin käräjäoikeus oli todennut ohjelmassa käsitellyn yleisesti kiinnostavaa aihetta, mutta kolmen henkilön henkilöllisyyden paljastaminen ja heidän menettelynsä käsitteleminen ei ole ollut ohjelmassa välttämätöntä eikä tarpeellista. Ohjelma oli esitetty valtakunnallisessa joukkotiedotusvälineessä, joten siitä olisi voinut aiheutua suurta tai pitkäaikaista kärsimystä sekä erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa, mikä oli kuitenkin jäänyt näyttämättä. Ohjelmassa ryhmän johtajaksi mainittu henkilö oli ollut ohjelman esittämisen aikaan Irakissa pidätettynä ja vasta jälkeenpäin olivat häneen kohdistuneet epäilyt osoittautuneet aiheettomiksi, joten kunnianloukkausta voitu pitää kokonaisuutena arvioiden törkeä, vaikka valheet ja vihjaukset olivat olleet vakavia. Käräjäoikeus oli todennut, että ohjelmassa omin kasvoin ja omalla nimellä esiintynyt lausumien antaja ei ollut maininnut ketään ryhmän jäsentä nimeltä, vaan ker-tonut kuulleensa muilta Turussa toimivasta ryhmästä, joten hän ei ollut toimittajan tietolähde eikä ollut loukannut kenenkään kunniaa. Toimittajan osalta käräjäoikeus oli katsonut, että toimittaja oli syyllistynyt ohjelmassa kunnianloukkaukseen kolmea irakilaisista kohtaan, koska hän oli esittänyt anonyymeiltä lähteiltä saamiaan tietoja varmistamatta niiden luotettavuutta

²²⁵ Ks. sananvapaudesta *HE 309/1993 vp* s. 56.

²²⁶ Ks. asiatietojen tarkistamisesta *Nuutila - Majanen 2009*, s. 672–673.

eikä ohjelmassa ollut kunnioitettu yksityishenkilön syyttömyysolettamaa²²⁷. Toimittajan tekoa ei kuitenkaan ollut pidetty kokonaisuutena törkeänä ja hänet oli haastettu vasta yli kahden vuoden kuluttua tapahtuneesta, joten hänen osaltaan syyteoikeus oli vanhentunut. Päätoimittajan ei katsottu olevan tekijänä kunnianloukkauksessa, mutta hänen huolimattomuudellaan syyllistyneen päätoimittajarikkomukseen. Käräjäoikeus oli kuitenkin tuominnut toimittajan, päätoimittajan ja Yleisradio Oy:n yhteisvastuullisesti suorittamaan vahingonkorvausta henkisistä kärsimyksistä ryhmän johtajaksi vihjatulle 4000 euroa ja kahdelle ryhmän jäseniksi vihjatuille 2000 euroa kummallekin korkoineen. Kärsimyksistä ei ollut esitetty lääketieteellistä tai muuta näyttöä, joten korvauksien arviointiperusteena oli käytetty loukattujen kertomuksia ja vakiintunutta korvauskäytäntöä. Käräjäoikeus oli määrännyt myös Yleisradio Oy:n poistamaan MOT- ohjelman ”Pyhä Sota Turussa” käsikirjoituksesta loukkaavien vihjeiden kohteena olleiden henkilöiden nimet.

Helsingin hovioikeus oli katsonut käräjäoikeuden näkemyksestä poiketen, että kunnianloukkaukset olivat olleet myös kokonaisuutena arvostellen törkeät, koska loukkaavat vihjaukset nimeltä mainituista henkilöistä oli esitetty asiaohjelmassa, jota katsojat helposti pitivät todennäköisenä. Ohjelmassa oli esitetty myös kuvat kahdesta ryhmän jäsenestä ja ohjelma oli esitetty valtakunnallisella televisiokanavalla ajankohtana, jolloin oli tyypillisesti paljon katsojia. Hovioikeus oli katsonut, että oli tapahtunut kolme rikosta, koska törkeän kunnianloukkauksen kohteita oli ollut kolme. Hovioikeus oli ollut samaa mieltä käräjäoikeuden kanssa, että haastattelulausumien antaja ei ollut syyllistynyt kunnianloukkaukseen. Hovioikeus oli katsonut myös käräjäoikeuden näkemyksestä poiketen, että päätoimittaja on viimekädessä vastuussa ohjelman sisällöstä ja näin myös vastuussa kolmesta törkeästä kunnianloukkauksesta yhdessä toimittajan kanssa. Hovioikeus oli tuominnut toimittajan ja päätoimittajan kolmesta törkeästä kunnianloukkauksesta 70 päiväsakkoon sekä hyväksynyt käräjäoikeuden tuomitsemat vahingonkorvaukset. Samoin hovioikeus hyväksyi nimien poistamisen käsikirjoituksesta, mutta syyttäjän vaatimuksen nimien poistamisesta Yleisradio Oy:n internet- sivuilta hovioikeus hylkäsi.

Korkein oikeus totesi terrorismiin liittyvien kysymysten olevan yhteiskunnallisesti tärkeitä ja laajaa yleistä keskustelua herättäviä, joten Suomessa toimivaa, terrorismia mahdollisesti tukevaa ryhmittymää koskevien tietojen tuominen julkisuuteen on yleiseltä kannalta merkityksel-

²²⁷ KP-sopimus 14(2) artikla, EIT 6(2) artikla ja EsitL 7§.

listä ja siten sananvapauden vahvasti suojaamaa. Toimittaja oli ohjelmaa valmistellessaan tehnyt suhteellisen runsaasti tutkimuksia, ollut yhteydessä useisiin tietolähteisiin, matkustanut Irakiin ohjelman taustoja selvittääkseen ja haastatellut siellä vangittuina olleita kahta ohjelmassa nimeltä mainittua henkilöä tukeutuen ohjelmaa tehdessään useilta lähteiltä saamiinsa tietoihin, joten hänellä on ollut oikeus sananvapautensa nojalla esittää ohjelmassa vasta epäilyn asteella olevia seikkoja.

Korkein oikeus katsoi, että yksityishenkilöiden henkilöllisyyden paljastaminen valtakunnallisessa televisiolähetyksessä heihin kohdistettujen vakavien väitteiden ja vihjausten yhteydessä, joiden on asiaohjelmassa annettu ymmärtää olevan tarkistettuja ja luotettavia, on heidän kunniaansa ja mainettaan vakavasti loukkaavaa. Loukkauksen vakavuutta lisäsivät väitteet yhden henkilön johtavasta roolista rahankeräämisessä terrorismitoiminnan tukemiseksi ja kahden terrorismista epäillyn haastattelujen esittäminen siten, että heidän ulkonäkönsä oli tullut selvästi esiin lisäten merkittävästi julkisuutta heidän osaltaan. Vakavien ja selvästi tunnistettaviin henkilöihin kohdistettujen väitteiden ja vihjausten julkisen esittämisen edellytyksenä on vahva tosiasiapohja, jota tässä tapauksessa ei ollut näytetty toteen²²⁸.

Toimittajan toiminta on ollut tahallista, koska hän ei ollut kyseenalaistanut lähteiltään saamiensa tietojen todenperäisyyttä. Korkein oikeus totesi, ettei terroristiepäiltyjen voida katsoa suostuneen haastattelujensa julkistamiseen kyseisessä ohjelmassa, eikä kuuleminen ollut tarjonnut heille tasapuolista mahdollisuutta tuoda esille heidän puolestaan puhuvia näkökohtia. Ohjelmassa esitetyt väitteet ja vihjaukset terrorismia tukevaan järjestöön kuulumisesta ja osallistumisesta rahan keräämiseen järjestölle olivat olleet niin vakavia ja niin voimakkaasti heitä henkilöinä leimaavia sekä väitteiden ja vihjausten perusteeksi esitetty selvitys niin selvästi riittämätöntä ja heidän puolustautumismahdollisuutensa siinä määrin puutteelliset, että sananvapauteen puuttuminen oli välttämätöntä epäiltyjen kunnian suojaamiseksi. Toimittajan katsottiin syyllistyneen kolmeen törkeään kunnianloukkaukseen, koska kunnianloukkausrikoksen edellyttämää tahallisuutta ei poista pelkästään se, ettei väitteen tai vihjauksen esittäjä ole tiennyt, onko hänen esittämänsä valheellista vai ei. Toimittajan olisi pitänyt punnita asianmukaisesti lähteidensä luotettavuutta esitettyjen väitteiden ja vihjausten totuudenmukaisuuteen liittyvien epävarmuustekijöiden kannalta, jotta kunnianloukkausrikoksen edellyttämä tahallisuus

²²⁸ Ks. asiatietojen tarkistamisesta *Nuutila - Majanen* 2009, s. 672–673. Ks. myös *Pesonen* 2011, s. 105–110.

olisi poistunut²²⁹. Lähdesuojakaan ei vapauta velvollisuudesta esittää väitteille riittävät perusteet²³⁰.

Tässä, kuten edellisessäkin törkeää kunnianloukkausta käsittelevässä ennakkotapauksessa jouduttiin käsittelemään myös sananvapausslain 4 §:n 3 momentin mukaista vastaavan toimittajan tehtävää johtaa ja valvoa toimitustyötä ja päättää ohjelman sisällöstä sekä huolehtia hänelle laissa säädettyistä muista tehtävistä. Vastaava toimittaja oli ennen ohjelman lähettämistä lukenut ohjelman käsikirjoituksen sekä keskustellut sen johdosta ohjelman tuottajan, lakimiehen ja toimittajan kanssa, eikä ollut kieltänyt ohjelman esittämistä. Sananvapausslain 12 §:n säätämiseen johtaneissa esitöissä²³¹ sanotaan, että julkaisu- ja ohjelmatoiminnan alueella tunnusmerkistön mukaisen tahallisen teon tekijänä tulee yleensä kysymykseen se, joka viime kädessä päättää viestin sisällöstä ja hänen päätöksensä mukaisen viestin toimittamisesta yleisön saataville, joten säännöksessä tarkoitettujen rikosten tekijävastuu kohdistuu yleisesti siihen henkilöön tai niihin henkilöihin, jotka tosiasiallisesti tekevät viestin sisältöä tai julkaisemista koskevia päätöksiä. Päätoimittajarikkomusta koskeva sananvapausslain 13 § tulee sovellettavaksi toissijaisesti, mikäli vastaavan toimittajan tekojen ja laiminlyöntien ei voida katsoa perustavan tekijän ja osallisen vastuuta. Lainkohdan esitöissä²³² todetaan vastaavan toimittajan osallistuvan usein julkaisun tai ohjelman sisältöä koskevaan tosiasialliseen päätöksentekoon, joten häntä voidaan tapauksesta riippuen pitää joko rikoksen päätekijänä tai tekijäkumppanina.

Korkein oikeus on katsonut, että vastaavan toimittajan voidaan edellyttää arvioivan, onko toimittajan suorittama selvitystyö ollut riittävää ja onko ohjelman sisältöön ja siinä esitettyihin vakaviin vihjauksiin nähden tässä tapauksessa ollut edellytyksiä terroristiepäiltyjen henkilöllisyyden paljastamiseen ja päätynyt siihen, että vastaavan toimittajan arviointi²³³ tältä osin on pidettävä puutteellisena. Vastaava toimittaja ei ollut nähnyt ohjelmaa ennen sen lähettämistä, mutta hän on osallistunut ohjelman sisältöä ja sen lähettämistä koskeneeseen tosi-

²²⁹ Ks. asiatietojen tarkistamisesta *Nuutila - Majanen* 2009, s. 672–673.

²³⁰ *Tiilikka* 2011, s. 326.

²³¹ *HE 54/2002 vp* s. 69.

²³² *HE 54/2002 vp* s. 70.

²³³ Ks. ohjelman sisällöstä ja julkaisemisesta päättävän henkilön vastuusta *HE 54/2002 vp* s. 71 ja 73.

asialliseen päätöksentekoon siten, että hänen on katsottu tekijänä syyllistyneen edellä kuvattuihin kolmeen törkeään kunnianloukkaukseen ja menettelyä on pidettävä tahallisenä.

Korkein oikeus totesi, että haastatteluja antaneen henkilön lausumat ovat olleet sisällöltään kunniaa loukkaavia, mutta hän ei kuitenkaan ollut maininnut nimeltä henkilöä, jota hän oli lausumillaan tarkoittanut. Ei ollut ilmennyt, että hän olisi ollut perillä ohjelmakokonaisuudesta ja lausumansa antaessaan tiennyt, että se voitiin ohjelman muun sisällön perusteella yhdistää terroristiepäiltyjen nimeämiseen ohjelmassa. Haastatteluja antanut henkilö ei siten ollut syyllistynyt kunnianloukkausrikoksiin. Korkein oikeus katsoi hovioikeuden toimittajalle ja päätoimittajalle määräämän sakkorangaistuksen olevan tekojen vakavuuden ja lukumäärän vuoksi sopivan ankaran, mutta korotti yhteisvastuullisten korvauksien määrää niin, että korvausta ryhmän johtajaksi väitetyille tuli maksaa 10000 euroa ja kahdelle ryhmän jäseneksi väitetyille 5000 euroa kummallekin. Korkein oikeus hyväksyi myös sananvapauslain 22 §:n 3 momenttiin perustuvan vaatimuksen sekä MOT -ohjelman käsikirjoituksen poistamisesta Yleisradio Oy:n internet- sivuilta, että epäiltyjen nimien poistamisen MOT:n arkistointilehdeltä.

6.1.3 Yhteenvetoa törkeistä kunnianloukkauksista joukkotiedotusvälinettä käyttäen korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä

Näissä kahdessa törkeää kunnianloukkausta käsittelevässä tapauksessa tunnusmerkitö täyttyi törkeyden osalta siten, että molemmat tapaukset tulivat laajan ihmisjoukon tietoon, koska ne esitettiin valtakunnallisella televisiokanavalla, parhaaseen katseluaikaan. Ohjelmat olivat lisäksi asiaohjelmia, joita katselijat pitivät helposti totuudenmukaisina. Kahden televisio-ohjelman yhteydessä merkittäväksi muodostui toimittajan ja vastaavan toimittajan vastuu ohjelman sisällöstä. [KKO 2009:3](#) – ennakkopäätöksessä tuli esille se, ettei lausunnon antaja ole vastuussa siitä, jos toimittajat antavat ohjelmassa lausumalle loukkaavan sisällön. Kokonaisuutena arvioiden ohjelmassa ei ollut välitetty kunniaa loukkaavaa kuvaa, mutta ohjelmassa oli esitetty yksityiselämää loukkaavaa tietoa. [KKO 2010:88](#) – ennakkopäätöksessä katsottiin, että haastattelulausumien antajan lausunnot eivät voi olla kunniaa loukkaavia, jos niitä ei kohdisteta selkeästi tunnistettavaan henkilöön. Kunnianloukkauksen kohde tulee olla selkeästi tunnistettavissa. Lausumien antaja ei ole vastuussa kokonaisuudesta, jonka toimittajat ohjel-

malle antavat. Tässä tapauksessa toimittaja ja päätoimittaja syyllistyivät törkeisiin kunnianloukkauksiin, koska vihjailujen kohteena olleiden henkilöiden nimet mainittiin ohjelmassa ja lisäksi myös kahden henkilön kuva, joten loukkausten kohteet olivat selkeästi tunnistettavissa.

Yleisradio Oy ja muut – tapauksessa, joka käsitteli [KKO 2009:3](#) – ennakkopäätöstä, EIT on antanut päätöksen 8.2.2011. EIT:n käsittelemässä tapauksessa oli kysymys lehdistön sananvapauden rajoista TV-ohjelmassa, jossa yksityistapauksen valossa käsiteltiin inestijuttujen todisteluun vastaajien kannalta liittyviä ongelmia. EIT katsoi lehdistön sananvapauden rajoittamisen kyseisessä tapauksessa tarpeelliseksi yksityisyyden ja kunnian suojan turvaamiseksi ja jätti toimittajien valituksen sananvapauden rajoittamisesta enemmälti tutkimatta. Korkein oikeus oli tässä tapauksessa noudattanut EIT:n antamia suuntaviivoja, joten tuomioon ei tullut muutosta.

6.2 Törkeä kunnianloukkaus suurta tai pitkäaikaista kärsimystä aiheuttaen

6.2.1 Pakinatyylinen kirjoitus sanomalehdessä

Myös aikakauslehtien osalta pitkäaikainen kärsimys voi aktualisoitua, koska niitä pidetään pitkän aikaa yleisön saatavilla esimerkiksi kirjastoissa, kampaamoissa, lääkärinvastaanottojen odotustiloissa ja muissa vastaaventyyppisissä tilanteissa. Nykyisin useiden lehtien juttuja on myös luettavissa lehtien verkkosivuilta pitkän aikaa julkaisemisen jälkeen.²³⁴ Vaikka loukatun tunnistettavuus rajautuisi suhteellisen pieneen joukkoon ja tunnistavien henkilöiden joukko olisi varsin pieni, joukkotiedotusvälineessä esitetty tieto voi aiheuttaa enemmän kärsimystä kuin saman tiedon levittäminen yhtä monelle henkilölle suullisesti, koska tietoa on vaikea oikaista kaikille loukkauksen lukeneille ja loukatun siitä tunnistaneille. Monet ihmiset myös uskovat helpommin lehdestä lukemansa tiedon todenperäisyyteen kuin suullisesti kuultuihin väitteisiin.²³⁵

Iltapäivälehdessä julkaistussa pakinatyyllisessä kirjoituksessa ennakkopäätöksessä [KKO 2006:62](#) pakinan kirjoittaja on kirjoittanut verotarkastajan aloittaneen yksityisen kampanjansa patentti- ja rekisterihallituksen pääjohtajaa vastaan, mutta hänen ei nimenomaisesti todeta syyllistyneen rikokseen. Verotarkastaja on tämän kampanjan yhteydessä jakanut lehdistölle

²³⁴ *Tiilikka* 2007, s. 543.

²³⁵ *Tiilikka* 2007, s. 545.

raportin, jonka ei kuitenkaan ilmoiteta pakinassa olevan salassa pidettävä asiakirja. Vaikka tieto on ollut valheellinen, se ei kuitenkaan ole ollut samalla tavalla loukkaava tai halveksuntaa aiheuttava kuin verotarkastajan ollessa nimenomaisesti todettu syyllistyneen rikokseen tai nimenomaisesti salassa pidettävän tiedon levittämiseen. Pakinassa käsitellään tietoisesti liioittelevalta ja provosoivalta kirjoitustyyllillä erilaisia ilmiantajia ja vihjeiden antajia ja väitetään viranomaisten sinisilmäisesti aloittavan mitä erilaisimpia tutkimuksia ilmiantojen perusteella. Korkein oikeus totesi edellä mainittujen seikkojen ja kirjoituksessa käytetyn tyylin²³⁶ puoltavan arviota, että kunnianloukkausta ei olisi pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Vaikka verotarkastajaa ei ole mainittu nimeltä pakinassa, on hän ollut pakinassa ilmoitettujen tietojen perusteella tunnistettavissa lähipiirinsä lisäksi verohallinnossa ja Espoon kaupungin luottamushenkilöiden keskuudessa sekä mahdollisesti Espoon puoluetoiminnassa muutoinkin. Korkein oikeus kuitenkin totesi verotarkastajan tunnistettavuuden pakinassa esitettyjen tietojen perusteella jääneen siinä määrin suppeaksi, että kunnianloukkausta ei siihenkään nähden ole pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä, vaan kirjoituksen tyyliin huomioon ottaen pakinan kirjoittaja syyllistyi menettelyllään kunnianloukkaukseen.

Tampereen käräjäoikeus oli katsonut iltapäivälehdessä julkaistun pakinatyyllisen kirjoituksen kirjoittajan syyllistyneen verotarkastajan kunnian loukkaukseen, koska hänellä ei ollut ollut vahvoja perusteita eikä todennäköisiä syitä uskoa kirjoituksessa julkaistujen väitteiden olevan totta. Vaikka kirjoitus oli ollut pakinatyylinen ja käsitellyt kirjoittajan mielestä tärkeää yhteiskunnallista asiaa, se ei kuitenkaan oikeuta esittämään perättömiä väitteitä. Käräjäoikeus oli tuominnut pakinan kirjoittajan 30 päiväsakkoon ja maksamaan yhteisvastuullisesti Kustannusosakeyhtiö Iltalehden kanssa verotarkastajalle korvaukseksi henkisistä kärsimyksistä 3500 euroa korkoineen.

Turun hovioikeus oli katsonut, ettei pakinassa esitetyn verotarkastajaa loukkaavan tiedon esittäminen ole ollut välttämätöntä yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Hovioikeus oli katsonut käräjäoikeuden näkemyksestä poiketen, että kunnianloukkaus oli ollut kokonaisuutena arvioiden törkeä, koska se oli tehty joukkotiedotusvälinettä käyttäen. Hovioikeus oli tuominnut pakinan kirjoittajan törkeästä kunnianloukkauksesta 70 päiväsakkoon ja korottanut vahingonkorvauksen henkisestä kärsimyksestä 7500 euroon.

²³⁶ Ks. kirjoituksen tyylistä *Tiilikka* 2008, s. 246–247.

Korkein oikeus totesi kuitenkin, että pakinatyyllisessä kirjoituksessa ei oltu nimenomaisesti todettu verotarkastajan syyllistyneen rikokseen eikä nimenomaisesti salassa pidettävän tiedon levittämiseen, joten tunnistettavuus pakinassa on jäänyt suppeaksi. Lisäksi kirjoituksen tyyli-laji oikeuttaa tietoiseen liioitteluun ja provosointiin, joten tekoa ei ole pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Korkein oikeus muutti hovioikeuden tuomiota ja tuomitsi pakinan kirjoittajan törkeän kunnianloukkauksen sijasta kunnianloukkauksesta 30 päiväsakkoon sekä yhteisvastuullisesti maksamaan vahingonkorvausta 3500 euroa korkoineen, kuten käräjäoikeus oli tuominnut.

Kunnianloukkauksen ja törkeän kunnianloukkauksen välistä rajanvetoa ei ole juurikaan oikeuskirjallisuudessa eikä oikeuskäytännössä pyritty määrittelemään, joten tässä ratkaisussa korkein oikeus antoi suuntaviivoja tälle rajanvedolle. Korkeimman oikeuden mukaan yksin nimenomaisten kvalifiointiperusteiden olemassaolo ei riitä tekemään tekoa törkeäksi, vaan lopullinen arviointi tulee aina suorittaa kokonaisarvostelun perusteella.²³⁷

6.2.2 Perätön väittämä kirjassa

Korkein oikeus käsitteli [KKO 2011:100](#) – ennakkopäätöksessä hovioikeuden antaman tuomion, joka koski törkeää kunnianloukkausta, purkamista. Ennakkopäätös liittyi Lappeenrannan käräjäoikeudessa todistajana olleen henkilön väittämästä, jonka mukaan kaksi vanhempaa verotarkastajaa olivat tehneet virkarikoksen, aiheutuneeseen kunnianloukkausrikokseen eli tuolloin herjaukseen. Kyseinen henkilö oli lisäksi käsitellyt oikeudenkäyntiä kirjassaan ”Verottaja tappolinjalla” väittäen perättömästi verotarkastajan syyllistyneen väärään valaan syyllistyneen näin itse törkeään kunnianloukkausrikokseen, joka oli tuona aikana törkeä herjaus. Vaasan hovioikeus oli tuominnut todistajan perättömästä lausumasta, joka oli ollut omiaan saattamaan verotarkastajat halveksunnan alaisiksi, maksamaan kummallekin korvaukseksi henkisestä kärsimyksestä 2000 euroa korkoineen. Vaasan hovioikeus oli hylännyt syytteen törkeästä kunnianloukkauksesta, koska syyteaika oli vanhentunut. Lisäksi todistajan kirjoittaman kirjan perättömien väitteiden perusteella hänet tuomittiin törkeästä kunnianloukkauksesta neljän kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen, menettämään valtiolle hallussaan olevat kirjat, ATK-levykkeen ja mahdolliset kopiot. Verotarkastajalle, jonka hän oli perättömästi väittänyt syyllistyneen väärään valaan, velvoitettiin hänet maksamaan 5000 euroa korkoineen korvauk-

²³⁷ Pihlajamäki 2007, s. 48-49.

seksi henkisistä kärsimyksistä. Lisäksi hänet velvoitettiin maksamaan oikeudenkäyntikuluja ja todistelukustannuksia yhteensä hieman alle 37000 euroa.

Kyseisestä tapauksesta EIT oli antanut tuomion *6.7.2010 Mariapori –tapauksessa*²³⁸ sananvapauden loukkaamisesta ja kohtuuttoman kauan kestäneestä oikeudenkäynnistä²³⁹. EIT oli määrännyt Suomen valtion maksamaan hänen maksettavakseen määrätty korvaukset, hänen oikeudenkäyntikulunsa sekä korvausta loukkauksen aiheuttamasta aineettomasta vahingosta. Korkein oikeus on todennut perusteenaan aikaisempi oikeuskäytäntönsä²⁴⁰, että EIT:n langettava tuomio ei aina merkitse aiemman kansallisen tuomion purkamista kaikissa tapauksissa. Lisäksi EIT oli korostanut vankeusrangaistusten sopimattomuutta kunnianloukkausrikosten seuraamuksina.

Korkein oikeus on kuitenkin katsonut, että hovioikeuden ratkaisu ei ole ollut selvästi ratkaisun teon ajankohtana vallinneen EIT:n soveltamiskäytännön vastainen, eikä hovioikeuden tuomitsema korvaus perättömästä lausumasta ole ollut kovin vakavana pidettävä seuraus. Törkeän kunnianloukkauksen osalta korkein oikeus on katsonut, että EIT ei ole ratkaisussaan katsonut kirjan kirjoittajan sananvapautta loukatun. Törkeästä kunnianloukkauksesta vankeusrangaistukseen, vaikkakin ehdolliseen, tuomitsemisen on EIT katsonut loukanneen kirjoittajan sananvapautta.

Ajan kulumisen takia kirjan kirjoittaja oli jo ehtinyt suorittaa ehdollisen vankeusrangaistuksensa, joten korkein oikeus ei katsonut olevan syytä tuomion muuttamiseen muutoin kuin rangaistuksen osalta poistamalla lausunto tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Korkein oikeus otti tässä tapauksessa varsinaisesti kantaa siihen, voitiinko tuomion purkua hakea, vaikka laissa säädetty määräaika oli jo päättynyt, sekä tuomion purkamisen aineellisten edellytysten täytymiseen vastaten ensimmäiseen kysymykseen myöntävästi ja toiseen kysymykseen kieltävästi²⁴¹.

²³⁸ *EIT* 37751/07, 6.7.2010.

²³⁹ Ks. myös *EIT* 37520/07, 6.7.2010.

²⁴⁰ Ks. [KKO:2008:24](#).

²⁴¹ *Koulu* 2012, s. 394-395.

6.2.3 Sanomalehtiartikkelissa esitetyt tiedot

Sanomalehdessä julkaistuja kahta kirjoitusta, joissa oli käsitelty erään koulun oppilaiden vanhempien ja koulun rehtorin välistä kiistaa erityisesti rehtorin käyttämisestä opetusmenetelmistä käsiteltiin [KKO 2011:101](#) - ennakkopäätöksessä. Toimittaja oli käsitellyt laatimassaan ensimmäisessä kirjoituksessa oppilaiden vanhempien lääninhallitukselle tekemää kantelua opetuksesta ja kunnan tilaamaa selvitystä koulun tilanteesta. Toisessa kirjoituksessa hän oli käsitellyt lääninhallituksen päätöstä tehtyihin kanteluihin. Korkein oikeus katsoi, ettei kirjoituksissa ollut esitetty virheellisiä tietoja eikä toimittaja ollut kirjoituksissa tahallaan halventanut rehtoria, joten törkeän kunnianloukkauksen tunnusmerkistö ei täyttynyt. Kirjoitukset ovat koskeneet lasten kouluopetusta ja heidän kohteluaan kouluun liittyvissä tilanteissa, joka on tärkeä ja yleisesti kiinnostava aihepiiri myös valtakunnallisesti. Asemassaan rehtorin tulee sietää toimintaansa kohdistuvaa arvostelua. Kirjoittaminen lasten hyvinvointiin ja turvallisuuden liittyvästä asiasta on asian yhteiskunnallinen merkittävyys huomioon ottaen ollut perusteltua ja tällaisesta aihepiiristä kirjoittaminen lehdistössä myös kuuluu normaaliin demokraattiseen yhteiskuntaan. Kirjoittaja oli pyrkinyt varmistumaan tietojen paikkansapitävyydestä ja luotettavuudesta muun muassa haastatteleamalla asiaan liittyviä henkilöitä. Aineistoa hän oli saanut useammalta taholta, osittain myös kunnan teettämästä ulkopuolisesta selvityksestä ja osittain lääninhallituksen päätöksestä, jotka olivat olleet suurelta osin sisällöltään samansuuntaista, joten hänen ei ole ollut syytä epäillä tietojen todenperäisyyttä. Kirjoittaja on käsitellyt tärkeää aihetta maltillisesti ja selostanut molempien osapuolten näkemykset eikä kirjoituksista ole saanut virheellistä käsitystä koulukiistan sisällöstä tai sen käsittelyn vaiheista, eikä jälkimmäisessä artikkelissa esiintuotua esimerkkiä nimittelystä voitu erityisesti lääninhallituksen päätös huomioon ottaen pitää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttävänä virheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisenä. Koulukiista oli esitetty asiallisesti, eikä tapahtumia ollut paisuteltu, joten kirjoittajan ei voitu katsoa kirjoittaessaan tarkoittaneen tahallaan halventaa rehtoria.

Helsingin käräjäoikeus oli katsonut, että kirjoittaja oli laiminlyönyt huolellisuusvelvoitteensa ja kirjoittanut tahallaan valheellisia loukkaavia tietoja ja vihjauksia rehtorista lehdessä, jonka levikki peitti koko maan, aiheuttaen rehtorille kärsimystä, halveksuntaa ja vahinkoa. Vaikka päätoimittajaa oli varoitettu tietojen virheellisyydestä, oli loukkaavat tiedot toistettu kahdessa jutussa. Käräjäoikeus oli tuominnut kirjoittajan törkeästä kunnianloukkauksesta 60 päiväsakkoon. Edellä olevien tapahtumatietojen lisäksi Helsingin hovioikeus katsoi, että rehtori oli

ollut tunnistettavissa kirjoituksessa olleiden tietojen ja toisessa artikkelissa olleen kuvan perusteella, joten tekoa oli pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Hovioikeus katsoi, ettei ollut syytä käräjäoikeuden tuomion muuttamiseen.

Alemmista oikeusasteista poiketen korkein oikeus on katsonut EIT:n ratkaisukäytäntöön perustaen, että sananvapaus yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden käsittelemiseksi on demokraattisen yhteiskunnan perusta. Korkein oikeus on katsonut, että kirjoittaja ei ole liioitellut tilannetta, vaan kertonut asiallisesti sen hetkisestä tilanteesta. Korkein oikeus ei ole katsonut kirjoittajan esittäneen virheellisiä tietoja eikä vihjauksia, eikä näin ollen kirjoittaja ole tarkoittanut tärkeästä aiheesta kirjoittaessaan tahallaan halventaa rehtoria. Korkein oikeus ei ole katsonut kirjoittajan syyllistyneen alempien oikeuksien tuomitsemaan törkeään kunnianloukkaukseen, joten hovioikeuden tuomio hylätään ja kirjoittaja vapautetaan sakkorangaistuksesta.

Tapauksessa on noudatettu jo aiemmin vakiintunutta KKO:n tulkintalinjaa (*KKO 2006:10*, *KKO 2006:62*, *KKO 2008:10*) riittävien perusteiden esittämisvelvollisuudesta väitteiden tueksi ja (*KKO 2007:56*) loukkaamistarkoituksessa esitetyistä tosiasiaväitteistä, joilla turvataan sekä kunnianloukkaussäännösten toteutuminen, että sananvapauden toteutuminen. Tapauksessa huomion arvoista on merkityksen antaminen muissa tiedotusvälineissä asiasta tapahtuneelle uutisoinnille sekä halventamisena ilmenevän kunnianloukkauksen edellytyksenä olevan loukkaamistarkoitus totuudenmukaisia tietoja levitettäessä.²⁴²

6.2.4 Yhteenvetoa törkeistä kunnianloukkauksista suurta tai pitkäaikaista kärsimystä aiheuttaen korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä

Ennakkopäätöksessä [KKO 2006:62](#) tuli jälleen esille kirjoitustyylin merkitys loukkaavuuden arvioinnissa. Pakinatyylinen kirjoitus antaa sananvapaudelle laajemmat rajat. Sekä loukkauksen kohteen eli loukatun henkilön tunnistettavuuden merkitys tuli esille. Vaikka loukattu henkilö olisi mielestään kokenut suurta tai pitkäaikaista kärsimystä, ei törkeän kunnianloukkauksrikoksen tunnusmerkistö täyty, jos henkilö ei ole selkeästi laajan ihmisjoukon tunnistettavissa. [KKO 2011:101](#) – ennakkopäätös tuo esille sananvapauden merkityksen yhteiskunnallisesti tärkeiden asioiden käsittelyssä. Julkisen toiminnan asiallinen arvostelu kuuluu sananvapauden suomiin oikeuksiin demokraattisessa yhteiskunnassa. Ennakkopäätöksessä [KKO 2011:100](#)

²⁴² *Tiilikka* 2012, s. 404-405.

tulee esille kansainvälisen eli EIT:n tuomioiden merkitys kansallisessa oikeuskäytännössä. EIT:n ratkaisuilla on korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä ohjaava merkitys, ei aina sitova.

6.3 Oikeushenkilön rangaistusvastuu törkeässä kunnianloukkauksessa

Törkeään kunnianloukkaukseen RL:n 24 luvun 13 §:n mukaan rasistisesta menettelystä voidaan oikeushenkilön lakisääteiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva henkilö taikka oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä henkilö, joka on ollut osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen tuomita RL:n 9 luvun 2 §:n mukaan yhteisösakkoon. Jos oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi, voidaan oikeushenkilö myös tuomita yhteisösakkoon. RL:n 9 luvun 3 §:ssä säädetään rikos katsottavan oikeushenkilön toiminnassa tehdyksi, jos sen tekijä on toiminut oikeushenkilön puolesta tai oikeushenkilön hyväksi ja olla toiminut oikeushenkilön edustajalta saamansa toimeksiannon perusteella. Tekijän tulee joko kuulua oikeushenkilön johtoon tai olla virka- tai työsuhteessa oikeushenkilöön, jotta hänet voidaan tuomita oikeushenkilönä. Korkein oikeus ei ole antanut ennakkopäätöstä tästä asiasta, joten tästä asiasta ei ole vielä oikeuskäytäntöä korkeimman oikeuden osalta.

7 ARVOSTELUA VAI HALVENTAMISTA?

7.1 Pakinatyylinen kirjoitus

Kolumnissa, pakinassa tai satiirissa voidaan esittää tavanomaista kärjekkäämpiä mielipiteitä sekä selvästi liioittelevia tai yliampuvia väitteitä etenkin yhteiskunnallisesti merkittävän toiminnan harjoittajista sekä aktiivisesti julkisuuteen hakeutuneista henkilöistä. Jos kolumnissa, satiirissa tai pakinassa on esitetty loukkaava ja valheellinen tosiasiaväite, joka ei ole pelkkä satiirinen ”heitto”, joka sopisi luontevasti pakinan muuhun tekstiin, on oikeuskäytännössä väitteen esittäjän tullut esittää perusteita väitteelleen. Euroopan ihmisoikeustuomio-istuimessa tällaisia tilanteita on tarkasteltu ottamalla huomioon lehtijutun muodostama kokonaisuus, muu samassa tai muissa tiedotusvälineissä asiasta käyty keskustelu, jutun kohteen yhteiskunnallinen rooli ja oma toiminta sekä hänen mahdollisuutensa vastata esitettyyn kritiikkiin.²⁴³

Iltapäivälehdessä julkaistua pakinatyylistä²⁴⁴ kirjoitusta ”Sulavat sanat”, jossa oli arvosteltu kärjekkään kansanomaisin ilmaisin ravintolan tarjoamaa ruoka-annosta eli pizzaa vertaamalla sitä WC – istuimeen, käsiteltiin [KKO 2005:1](#) – ennakkopäätöksessä. Pizzerian tarjoaman pizzan kerrottiin olleen ”muultakin kuin ulkonäöltään huussinlunkkua muistuttava lätkyrä” eli ravintolan tarjoaman ruoka-annoksen kerrottiin muistuttaneen ominaisuuksiltaan ”erästä yleisesti epähygieeniseksi miellettyä wc:n osaa”. Ravintolanomistaja samaistettiin yleisesti yritykseensä ja hän katsoi arvostelun ylittävän hyväksyttävyyden rajat ja kohdistuvan hänen ammattitaitoonsa. Korkein oikeus ei katsonut kirjoituksen laatineen toimittajan syyllistyneen kunnianloukkaukseen ravintolan omistajaa kohtaan arvostellessaan perinteisestä savolaisesta ruoasta poikkeavaa ruoka-annosta eli pizzaa, koska arvostelu ei kohdistunut omistajaan, vaikka pakinasta arvostelun kohteena oleva ravintola tunnistettiin. Elinkeinonharjoittajan täytyy sietää elinkeinotoimintaansa kohdistuvaa normaalin hyväksyttävyyden piiriin kuuluvaa arvostelua²⁴⁵, joten toimittajan kirjoittaman pakinan ei katsottu loukanneen ravintolan omistajan kunniaa. Humoristisen liioittelevan kirjoituksen voitiin myös ymmärtää ihannoineen vanhoja savolaisia perinteitä ja paheksuneen vieraita vaikutteita, eikä kirjoituksen asiayhteyden ja tyyliin perusteella voinut saada sellaista käsitystä, että kirjoittaja olisi väittänyt ruokaa epähygieeniseksi tai elintarvikkeeksi sopimattomaksi.

²⁴³ *Tiilikka* 2008, s. 246–247. Ks. myös *Nuutila – Majanen* 2009, s. 672–673.

²⁴⁴ Ks. pakinatyylistä *Tiilikka* 2008 s. 246–247.

²⁴⁵ Ks. elinkeinotoiminnan arvostelusta *HE 184/1999 vp* s. 35.

Varkauden kärjäoikeus oli perustanut ratkaisunsa perustuslaissa ja EIS:ssa säädettyyn sananvapauteen sekä RL:n 24 luvun 9 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan elinkeinonharjoittajan tulee sietää kärkeväkin julkista arvostelua silloin, kun sitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Kärjäoikeus oli tukeutunut korkeimman oikeuden ennakkopäätökseen, jossa oli edellytetty, että arvostelu perustuu paikkansa pitäviin asiatietoihin. Kärjäoikeus oli todennut myös, että journalistinen vapaus sisälsi EIT:n ratkaisukäytännön mukaan oikeuden liioitteluun ja provokaatioon. Kärjäoikeus oli katsonut, että kirjoittajalla ei ollut tarkoitus halventaa niemeltä mainitsematonta pizzerian omistajaa, vaan kohdistaa pakinatyylinen arvostelu ravintolan tuotteeseen, joten kirjoittajan ei katsottu loukanneen pizzerian omistajan kunniaa. Itä-Suomen hovioikeus oli sitä vastoin todennut, että pakinatyyllisenäkin kirjoitus oli ylittänyt sen, mitä voitiin pitää hyväksyttävänä, joten hovioikeus tuomitsi kirjoittajan kunnianloukkauksesta 30:een 31 euron päiväsakkoon. Lisäksi hovioikeus oli tuominnut päätoimittajan painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäytännöstä 15:een 124 euron suuruiseen päiväsakkoon, koska hän ei ollut estänyt pakinan julkaisemista. Sekä toimittaja, että päätoimittaja oli määrätty lisäksi yhteisvastuullisesti maksamaan pizzerian omistajalle vahingonkorvausta henkisestä kärsimyksestä. Päätoimittajan vahingonkorvaus pyrittiin ensisijaisesti perimään hänen työntantajaltaan. Sekä kärjä-, että hovioikeuden tuomioihin oli esitetty eriävät mielipiteet. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden tuomion ja hylkäsi molemmat syytteet, sekä vapautti toimittajan ja päätoimittajan heille tuomituista rangaistuksista. Korkein oikeus katsoi, ettei pakinakirjoituksessa ollut esitetty pizzerian omistajan menettelyyn elinkeinotoiminnassa kohdistuvaa arvostelua, joka olisi selvästi ylittänyt sen, mitä voidaan pitää lain mukaan hyväksyttävänä.

Tapauksessa tulee selkeästi esille arvostelun ja halventamisen välisen rajan määrittämisen vaikeus. Molemmissa alioikeuksissa tuomioihin oli esitetty eriävät mielipiteet ja molemmat alioikeudet päätyivät erilaiseen lopputulokseen. Sananvapauden lehdistölle suoma provokaation mahdollisuus, mikä toteutuu helposti pakinatyyllisissä, humoristisissa kirjoituksissa, vaikeuttaa rajanvetoa hyväksyttävän arvostelun määrittämisessä. Pakintyylinen tekstikään ei saa olla toista henkilöä loukkaavaa. Arvostelun tulee perustua paikkansa pitäviin asiaväitteisiin.

Vaikka pakinan kirjoittajan voidaan katsoa arvostelullaan halventanut ravintolan omistajaa ja periaatteessa ylittäneen hyväksyttävyyden rajat, ei hänen arvostelunsa kuitenkaan ole selvästi ylittänyt sitä, mitä voitiin pitää hyväksyttävänä. Hän oli perustanut arvostelunsa mielipiteisiinsä eikä ollut väittänyt ruokaa epähygieeniseksi eikä elintarvikkeeksi sopimattomaksi. Pa-

kinan kirjoittajan voidaan katsoa tässä tapauksessa arvostellessaan kärjekkäästi, tosiasioihin perustuen, käyttäneensä PL:n takaamaa sananvapauttaan rikosoikeudellisesti hyväksyttävällä tavalla.²⁴⁶

7.2 Sähköpostiviesti

Väitteen vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa aiheuttavaa luonnetta arvioidaan harkitseamalla, onko väite objektiivisesti ottaen loukkaava eli aiheuttaako esitetty väite yleensä kärsimystä, vahinkoa tai halveksuntaa suurelle osalle sellaisista ihmisistä, joihin se kohdistuu. Suurempaa loukkaussuojaa ei saa tavallista herkempi ihminen kuin muutkaan ihmiset, mutta väitteen kohteen kuuluessa johonkin erityiseen ihmisryhmään, jonka osalta esitetty väite on tavanomaista loukkaavampi, voidaan tämä yleensä ottaa huomioon.²⁴⁷

Myöskään kunnan toimeksiannosta löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavalle henkilölle lähetettyjen toimintaa arvostelevien sähköpostiviestien lähettäjän ei katsottu [KKO 2007:70](#) – ennakkopäätöksessä loukanneen löytöeläinten hoitotoiminnan harjoittajan kunniaa, vaikka osa arvostelusta ”raaka ja rahanahne ihminen” irrallisena olikin, vahvana ja kärjekkäänä, halventavaa²⁴⁸, koska sen katsottiin kohdistuvan elinkeinotoimintaan liian nopeana eläinten lopettamisena palkkion saamiseksi sijoituspaikkojen etsinnän sijaan. Arvostelun ei katsottu ylittäneen hyväksyttävyyden rajaa, eikä olleen toiminnan laajuuteen nähden suhteetonta ja paisuteltua. Elinkeinotoiminnan harjoittajan tulee sietää toimintaansa kohdistuvaa kärkevääkin arvostelua²⁴⁹, kuten tässä tapauksessa löytöeläinten hoitotoiminnan arvostelua ”silkkaksi tappamiseksi”. Sähköpostiviestien lähettäjän katsottiin tarkoittaneen arvostelleensa tällä ilmaisulla elinkeinonharjoittajan lopettaneen löytöeläimet liian nopeasti palkkion saamiseksi sen sijaan, että hän olisi etsinyt eläimille sijoituspaikkoja.

Oulun käräjäoikeus oli todennut viestien lähettäjän lausumillaan: ”löytöeläinten hoitotoiminnan harjoittajan toiminnan olevan silkkää tappamista ja hänen olevan raaka ja rahanahne ihminen” loukanneen elinkeinonharjoittajaa henkilönä aiheuttaen hänelle mielipahaa. Käräjäoikeus oli tuominnut viestien lähettäjän kunnianloukkauksesta sakkorangaistukseen. Eriäviä mielipiteitä ei ollut esitetty. Tässä tapauksessa hovioikeus oli ollut yksimielisesti samaa mieltä

²⁴⁶ *Tapani* 2005, s. 19.

²⁴⁷ *Tiilikka* 2008, s. 238.

²⁴⁸ Ks. halventamisesta *HE 184/1999 vp* s. 34.

²⁴⁹ Ks. elinkeinotoiminnan arvostelusta *HE 184/1999 vp* s. 35.

käräjäoikeuden kanssa, eikä ollut muuttanut käräjäoikeuden tuomiota. Korkein oikeus oli eri linjoilla alempien oikeusasteiden kanssa ja kumosi hovioikeuden tuomion ja hylkäsi syytteen kunnianloukkauksesta. Yksi korkeimman oikeuden jäsenistä oli samaa mieltä hovioikeuden päätöksen kanssa. Korkein oikeus totesi, että ilmaisut eivät olleet valheellisia tietoja eivätkä vihjauksia, mitkä täyttäsivät kunnianloukkauksen tunnusmerkistön, vaan mielipiteitä. Korkeimman oikeuden mukaan tässä tapauksessa tuli miettiä sitä, olivatko viestien lähettäjän mielipiteet halventaneet elinkeinonharjoittajan kunniaa vai olivatko ne elinkeinotoiminnan arvostelua, joka olisi ylittänyt hyväksyttävyyden rajan.

Tämä tapaus tuo myös esille rajanvedon vaikeuden arvioitaessa, mikä on sellaista arvostelua, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä ja mikä ylittää selvästi sen rajan. Korkein oikeus on tässä tapauksessa kiinnittänyt merkittävästi huomiota siihen, ovatko lausumat valheellisia tietoja tai vihjauksia, vai mielipiteitä. Sananvapaus suo jokaiselle vapauden ilmaista mielipiteensä, kunhan se ei ole kenenkään kunniaa loukkaavaa. Tässä tapauksessa on myös vaadittu perusteellista harkintaa selvittäessä arvostelulausumien kohdetta. Tapauksen ratkaisu on vaatinut kokonaisuuskäsitelmää, jolloin on tullut esille, että lausumilla on tarkoitettu arvostella tapaa harjoittaa elinkeinotoimintaa, ei elinkeinonharjoittajaa persoonana. Tämä tapaus osoittaa, että RL:n 24 luvun 9 §:n 2 momentilla on todellista merkitystä, koska ”sinänsä halventaviksi katsottujen ilmaisujen esittämistä elinkeinotoiminnan arvostelussa ei pidetty rangaistavana kunnianloukkauksena”²⁵⁰. Lisäksi tämä tapaus vahvistaa näkemystä kunnian suojaamisen tarpeellisuudesta, koska tässä tapauksessa on kunnialle haettu suojaa aina korkeimmasta oikeudesta asti, vaikka loukkaavat sähköpostiviestit ovat tulleet vain loukatun tietoisuuteen, ei laajan väkijoukon tietoon, kuten esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla tapahtuvat arvostelut.

7.3 Sanomalehtihaastattelu

Kunnianloukkaussäännöksellä ei rajoiteta poliittista eikä kulttuurikritiikkiä. Oikeutta arvostella julkisesti henkilön menettelyä poliittisessa elämässä, tieteessä, taiteessa tai näihin rinnastettavassa toiminnassa ei ole rajoitettu. Julkista toimintaa on lupa arvostella. Jos toisen menettelyn arvostelu julkisessa tehtävässä ei ylitä hyväksyttävyyden²⁵¹ rajaa, ei sitä voida pitää kun-

²⁵⁰ Tiilikka 2008, s. 61.

²⁵¹ Ks. HE 184/1999 vp s. 35. ”Kuta selvemmin arvostelu irtaantuu arvostelun kohteena olevasta toiminnasta tai työstä ja kohdistuu tekijän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, sitä todennäköisemmin arvostelun aiheuttamassa halventamisessa olisi kysymys rangaistavasta kunnianloukkauksesta.” Samoin asian tarkoituksellinen näyttävä ja

nianloukkauksena. Perättömien tietojen esittämiseen ei kenenkään kuitenkaan tarvitse alistua. Poliitikkoa solvaavan kirjoituksen tyyli on myös merkittävä tekijä arvioinnissa. Satiiria²⁵² ja parodiaa²⁵³ voidaan käyttää yhteiskunnalliseen arvosteluun.²⁵⁴

Pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijöiden kunnian loukkaamista Pohjalainen- sanomalehdessä olleessa haastattelussa käsiteltiin [KKO 2011:71](#) – ennakkopäätöksessä. Työntekijät katsoivat haastatellun väittämän, että työntekijät ovat ”leipääntyneitä ja rasisisia”, olleen heitä halventavan. Lausuman katsottiin kuitenkin kohdistuneen vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja esitetyn julkisessa keskustelussa vastaanottokeskuksen tulevasta sijaintipaikkakunnasta. Korkeimman oikeuden ratkaisussa katsottiin, että lausumaa ei voitu pitää rangaistavana, eivätkä lausuman antaja, jutun kirjoittanut toimittaja eikä lehden päätoimittaja olleet syyllistyneet pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijöihin kohdistuneeseen kunnianloukkaukseen. Tavanomaista väljemmät rajat mielipiteenilmaisuille tulee hyväksyä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö huomioon ottaen julkisen tehtävän hoitoon kohdistuvassa keskustelussa. Rangaistavuutta arvioitaessa on otettava huomioon lausuman esittäminen julkisen keskustelun yhteydessä. Julkisen keskustelun käyminen yhteiskunnassa on tarpeellista ja sen mahdollistamiseksi on hyväksyttävää, että lausumat puolesta ja vastaan voivat olla myös kärjekkäitä ja provosoivia. Lausuman katsottiin kohdistuvan vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja se oli esitetty keskustelussa, jossa on käyty julkista väittelyä pakolaisten jatkamisesta jommallakummalla kahdesta kilpailevasta paikkakunnasta.

Vaasan käräjäoikeus oli tuominnut muutamia vuosia vanhojen muistikuviansa perusteella vastaanottokeskuksen työntekijöistä loukkaavia, ilman tosiasiapohjaa olevia lausumia sanomalehdessä antaneen henkilön sekä lehden toimittajan, että päätoimittajan sakkorangaistukseen. Vaasan hovioikeus oli katsonut, että kysymyksessä eivät olleet valheelliset tiedot eivätkä vihjaukset vaan lausumia antaneen henkilön mielipiteet, joiden vastaanottokeskuksen yksilöitävissä oleviin työntekijöihin kohdistuvaa loukkaavuutta ja hyväksyttävyyden ylittävyyttä hovioikeus oli arvioinut. Hovioikeus oli arvioinut haastateltavan vahvojen ja kärjekkäiden mielipiteiden perustuneen osittain häneen omiin kokemuksiinsa vastaanottokeskuksesta ja liittyneen paikallisissa lehdissä käytyihin keskusteluihin vastaanottokeskuksen toiminnan jat-

paisutteleva julkinen arvostelu sekä arvostelun tarkoituksellinen pitkittäminen voivat olla rangaistavaa kunnian loukkaamista.

²⁵² Ks. yle.fi. Elävä arkisto: poliittinen satiiri läpi vuosien (15.9.2012).

²⁵³ Ks. effi.org/julkaisut/tiedotteet/lehdistotiedote (15.9.2012).

²⁵⁴ Nuutila – Majanen 2009, s. 675–676. Ks. myös Frände – Wahlberg 2010, s. 325–327.

kamisesta. Hän ei ollut nimennyt ketään työntekijää nimeltä, joten hovioikeus hylkäsi syytteet kunnianloukkauksesta ja vapautti haastatellun, toimittajan sekä päätoimittajan sakkorangais- tuksista. Kummassakaan alioikeuden päätöksessä ei ollut ilmaantunut eriäviä mielipiteitä. Korkein oikeus katsoi, että hovioikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen ei ollut aihe- ta, vaan samansuuntaisesti kuin hovioikeus, korkein oikeus totesi haastatellun esittämän työn- tekijöitä koskevan lausuman kohdistuneen vastaan ottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja olleen osana yleistä keskustelua vastaanottokeskuksen toiminnan jatkamisesta. Korkein oike- us tukeutui EIT:n ratkaisukäytäntöön, jonka mukaan lausuma oli arvoasetelma, jonka taustalla olivat ainakin osittain lausuman antajan omat kokemukset. Korkein oikeus oli päätöksessään yksimielinen.

Tässä tapauksessa tuli myös esille huomion kiinnittäminen siihen, ovatko halventavat ilmaisut valheellisia tietoja tai vihjauksia, vai ilmaisujen lausujan mielipiteitä. Samoin merkittävää on arvioida, kohdistuuiko arvostelu henkilöön, jonka kunniaa suojataan lailla, vai henkilöihin yhteisönä. Mielipiteet eivät muutu loukkauksiksi, jos ne kohdistuvat yhteisön toimintaa tai ne on esitetty merkittävästä yhteiskunnallisesta asiasta. Tilanteen kokonaisarvio on merkittävässä asemassa vedettäessä rajaa arvostelun ja halventamisen välille.

Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteella sananvapaus on laajempi väitteen kohdistuessa lukuisiin vaikkakin tunnistettavissa oleviin ryhmän jäseniin kuin väitteen kohdistuessa yhteen henkilöön tai suppeaan henkilökuntaan. Kunnianloukkausten kansallinen tulkintakäytäntö on siirtynyt ahtaasta ja kirjaimellisesta tulkinnasta kohti EIT:n ratkaisukäytännön mukaista sananvapausmyönteisempää linjaa.²⁵⁵

7.4 Yhteenvetoa arvostelusta ja halventamisesta korkeimman oikeuden en- nakkopäätöksissä

Kahdessa ensimmäisessä tapauksessa arvostelun katsottiin kohdistuvan elinkeinotoimintaan, jolloin arvostelu on sallittua kärkeväkin. Vaikka ensimmäisessä ennakkopäätöksessä, [KKO 2005:1](#), ravintolassa tarjottavan ruoan arvostelu vastenmieliseksi ja epähygieeniseksi voidaan katsoa helposti ravintolan omistajan ammattitaidon arvosteluksi, sitä ei myöskään pakinatyy- lisen kirjoitustavan vuoksi katsottu omistajan kunniaa loukkaavaksi henkilöön kohdistuvaksi

²⁵⁵ *Tiilikka* 2012, s. 162.

arvosteluksi, vaan ravintolan toiminnan arvosteluksi. Toisessa ennakkopäätöksessä, [KKO 2007:70](#) arvostelu oli erittäin kärkevä ja löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavaan henkilöön kohdistuvalta kuulostavaa. Vaikka arvostelijan mielipiteisiin perustuva elinkeinotoiminnan arvostelu oli halventavaa, ei tapausta silti katsottu kokonaisuutena arvostellen löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavan henkilön kunniaa loukkaavaksi. Henkilön arvostelu ”raa’aksi ja rahanahneeksi ihmiseksi” kuulostaa irrallisena henkilön kunniaan kohdistuvaksi, mutta asiayhteydessään tämä arvostelijan mielipiteisiin perustuva arvostelu ei täyttänyt kunnianloukkauksen tunnusmerkistöä, vaan se katsottiin elinkeinotoiminnan arvosteluksi.

Kolmannessa ennakkopäätöksessä korkein oikeus tuo esille julkisen keskustelun käymisen tarpeellisuuden demokraattisessa yhteiskunnassa, joten sen mahdollistamiseksi on hyväksyttävää, että lausumat puolesta ja vastaan voivat olla myös kärjekkäitä ja provosoivia. Lausuman katsottiin [KKO 2011:71](#) – ennakkopäätöksessä kohdistuvan vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti ja se oli esitetty keskustelussa, jossa oli käyty julkista väittelyä pakolaiskeskuksen jatkamisesta jommallakummalla kahdesta kilpailevasta paikkakunnasta. Arvostelun ei voitu katsoa kohdistuneen työntekijöiden henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, vaan vastaanottokeskuksen toimintaan yleisesti.

Arvostelun ja halventamisen erottamiseksi on tärkeää arvioida tilannetta kokonaisuutena sekä sitä, onko arvostelua pidettävä sellaisena, että se on lain mukaan hyväksyttävää. Laissa ei kuitenkaan säädetä siitä, mikä on lain mukaan ”hyväksyttävää” arvostelua. ”Hyväksyttävä” on joustavampi käsite, kuten ”tavallinen”, ”hyödyllinen”, ”kohtuullinen” tai ”toivottava” kuin ”välttämätön”, joka voidaan perustella voimakkaalla yhteiskunnallisella tarpeella²⁵⁶. Lain esitöiden mukaan sallitun arvostelun on kohdistuttava pikemminkin henkilön poliittiseen toimintaan tai tieteenharjoittajan työhön kuin hänen henkilöönsä eli arvostelun on kohdistuttava henkilön menettelyyn. Henkilön menettelyn arvostelu voidaan kokea henkilökohtaisesti loukkaavana, mutta tällainen arvostelu on kuitenkin lähtökohtaisesti sallittua. Mitä selvemmin arvostelu irtaantuu arvostelun kohteena olevasta toiminnasta tai työstä ja kohdistuu tekijän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, sitä todennäköisemmin arvostelun aiheuttama halventaminen on rangaistava kunnianloukkauksena.²⁵⁷

²⁵⁶ Pekkanen 1993, s. 123-124.

²⁵⁷ HE 184/1999 vp s. 35.

Kirjoituksen tyyli- ja laajalla on myös merkitystä kunnianloukkauksen oikeudellisessa arvioinnissa. Yleensä voimakkaampaa kieltä kuin asia-artikkelissa voidaan käyttää pakinapalstalla julkais- tavassa satiirissa tai parodiassa, kuten esimerkiksi kärjekkäämmin voidaan arvioida politiikan persoonaa pakinoissa, satiireissa ja pilakuvissa.²⁵⁸

Oikeutettu poliittinen arvostelu tulee kohdistua henkilön poliittiseen toimintaan eikä poliiti- kon sellaisiin henkilökohtaisiin piirteisiin, joilla ei ole kyseisen tehtävän hoitamisen kannalta merkitystä²⁵⁹. Poliittisen kritiikin vapaus koskee vain poliittista roolia ja vallankäytön kannal- ta relevantteja henkilökohtaisia piirteitä. Poliitikon yksityiselämää ei koske laajempi kritiikki- oikeus²⁶⁰ ellei yksityiselämässä osoitetulla menettelyllä ole merkitystä myös arvioitaessa po- liittista toimintaa, toimintaedellytyksiä ja -kykyä²⁶¹. Poliitikon kykyyn hoitaa tehtäviään, sekä äänestäjien osoittamaan luottamukseen saattaa esimerkiksi vaikuttaa epärehellinen menettely yksityiselämässä²⁶².

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuharkinnassa annetaan huomattavaa merkitystä sille, keneen ilmaisu kohdistuu, joten valtiota, maan hallitusta ja poliitikkoja voidaan arvostel- la voimakkaasti. Poliitikkoihin kohdistuu tavanomaista suurempi arvostelunvapaus, koska poliittinen debatti²⁶³ on sananvapauden ydinaluetta ja poliitikko on vapaaehtoisesti ryhtynyt esiintymään poliittisen keskustelun keulahahmona. Poliitikko asettaa tietoisesti sanansa ja tekonsa läheisen tarkastelun kohteeksi, joten hänen täytyy sietää kritiikkiä enemmän kuin yksityisen henkilön. EIS 10(2) artiklan mukainen maineen suoja ulottuu myös poliitikkoihin, silloinkin, kun eivät toimi yksityishenkilöinä, mutta poliitikon maineen suoja täytyy arvioida suhteessa avoimen poliittisen keskustelun etuihin.²⁶⁴

*Karhuvaara ja Iltalehti –tapauksessa*²⁶⁵ EIT on käsitellyt 16.11.2004 sanomalehdessä ollutta artikkelia rikosasiassa asianajajan humalaisesta käyttäytymisestä ja poliisin vastustamisesta mainiten samalla, että tämä oli kansanedustaja puoliso. Kansanedustaja oli katsonut, että hä- nen kunniansa tuli tässä tapauksessa loukatuksi. Asiaa oli käsitelty myös paikallislehdissä ja

²⁵⁸ Nuutila 2002a, s. 923-924.

²⁵⁹ Ks. Nelson 1950, s. 253.

²⁶⁰ Nelson 1950, s. 254.

²⁶¹ Ks. Møland 1986, s. 363.

²⁶² Tiilikka 2007, s. 554. Ks. myös Nuutila 2000a, s. 16.

²⁶³ <http://suomisanakirja.fi/debatti> (19.9.2012): keskustelu.

²⁶⁴ Tiilikka 2008, s. 253.

²⁶⁵ EIT 53678/00, 16.11.2004.

valtakunnallisen television satiirisessa ohjelmassa. Kansanedustajaa ei katsottu häirityn hänen toimiessaan kansanedustajan tehtävissä eikä istuntojen aikana ja hänen katsottiin poliitikkona täytyvän sietää enemmän negatiivista julkisuutta ja kritiikkiä kuin yksityishenkilön. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistö ei tässä tapauksessa täyttynyt. EIT katsoi, että EIS:n 10 artiklaa oli loukattu rajoittamalla lehdistön sananvapautta, jolla on myös oikeus tietyin määrin provosoida demokratian toteuttamiseksi. Sananvapautta voidaan rajoittaa vain, jos se on perusteltua demokraattisessa yhteiskunnassa.²⁶⁶

Journalistia ei voida EIT:n ratkaisutoiminnan mukaan tuomita siitä, että hän välittää eteenpäin muiden esittämiä tietoja tai mielipiteitä. Jos arvostelusta sen sisällön tai esittämistavan perusteella ilmenee loukkaustarkoitus ja arvio objektiivisestikin arvioiden kunniaa loukkaavaa, tulee asiaa arvioida toisin. Erittäin vakavien väitteiden osalta toimittajan on syytä pyrkiä selvittämään kritiikin perusteita tarkemmin. Myös elinkeinonharjoittajan tulee sietää kärjekäs-täkin julkista arvostelua silloin, kun arvostelu perustuu paikkansa pitäviin asia-tietoihin tai sille ainakin on riittävät perusteet.²⁶⁷

Tieteilijä ja taiteilija ottaa töitään julkistaessaan riskin julkisesta arvostelusta, koska julkistet-tuja teoksia, julkisia esityksiä ja toimintoja voidaan oikeutetusti arvostella, vaikka tekijä olisi arvostelemisen kieltänyt²⁶⁸. Arvostelussa ei tule käyttää henkilökohtaisesti loukkaavaa muo-toa²⁶⁹. Arvostelussa tulee antaa merkitystä myös arvioinnin kohteelle, arvosteltavan alan käy-tännöille sekä arvostelun kohteen omalle toiminnalle ja kielenkäytölle²⁷⁰.

Totuudenvastaisia ja halveksuntaa aiheuttavia väitteitä voivat tieteellisessä kritiikissä olla esimerkiksi perättömät väitteet plagioinnista, tieteellisten kokeiden väärinkäytöstä tai tutki-mustulosten väärentämisestä²⁷¹. Myös puutteellisten, yksipuolisten tai harhaanjohtavien tieto-ten esittäminen siten, että ne vääristävät käsitystä arvostelun kohteena olevista tosiasioista voi toteuttaa kunnianloukkauksen²⁷². Usein lehdissä kirjoitetaan rikosasioista ja –epäilyistä jo ennen oikeuden päätöstä, jolloin syyttömyysolettama tulee ottaa huomioon siten, ettei ketään leimattaisi syylliseksi ennen oikeuden tekemää päätöstä.

²⁶⁶ Ks. myös *Viljanen* 2005, s. 636–639.

²⁶⁷ *Tiilikka* 2008, s. 260-261.

²⁶⁸ *Anttila* 1947, s. 66-67.

²⁶⁹ *Honkasalo* 1970, s. 135 ja *Pekkanen* 1993, s. 128.

²⁷⁰ *Tiilikka* 2007, s. 570.

²⁷¹ *Backman* 1994, s. 30.

²⁷² *Tiilikka* 2007, s. 574.

8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Kaikille kansalaisille taataan kansainvälisillä sopimuksilla ja kansallisella lainsäädännöllä sananvapaus, joka suo jokaiselle oikeuden ilmaista mielipiteensä. Sananvapaus ei kuitenkaan suo oikeutta loukkaavien ja halventavien, ilman tosiasiapohjaa olevien tietojen ja vihjausten esittämiseen yksityisestä henkilöstä. Yksityiselle henkilölle ei saa aiheuttaa tahallaan mielihäpäisemistä eikä kärsimystä. Myöskään tosiasioihin perustuvia tietoja ei saa ilmaista tahallisessa loukkaamistarkoituksessa. Tällaisten tietojen katsotaan loukkaavan henkilön kunniaa, jota suojataan kansallisella lainsäädännöllä ja kansainvälisillä sopimuksilla. Laissa ei tosin säädetä, mitä tarkoitetaan kunnialla, jota lainsäädännöllä suojataan. Kunnian suojaamisen kannalta olisi selkeämpää, jos lainsäädännössä olisi määritelty, mitä tarkoitetaan kunnialla, jota lailla suojataan.

Yksityishenkilön kunnian suojaamista on pidetty tärkeänä asiana kautta vuosien, koska kunnianloukkaussäädökset ovat kuuluneet jo alkuperäiseen rikoslakiin vuodelta 1889. Alun perin tahallisista kunnianloukkauksista rangaistiin vastoin parempaa tietoa ja ei vastoin parempaa tietoa tehtyinä herjauksina ja solvauksina, sekä vastoin parempaa tietoa tehdystä vainajan muiston häpäisemisestä. Vuonna 2000 kunnianloukkauslainsäädäntöä muutettiin niin, että vastoin parempaa tietoa ja ei vastoin parempaa tietoa luokittelu poistui. Herjaus, solvaus ja vainajan muiston häpäiseminen poistuivat ja tilalle tulivat kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus sekä kuolleen henkilön kunnian loukkaaminen. Vuonna 2011 lakiin lisättiin oikeushenkilön vastuu rasistisista syistä tapahtuvaan törkeään kunnianloukkaukseen. Vaikka uudistetut kunnianloukkaussäädökset kuulostavat selkeämmiltä kuin aiemmin voimassa olleet, edelleen on tarvittu ja tarvitaan korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä oikeuskäytännön selkeyttämiseksi.

Lainsäädännön ja kirjallisuuden perusteella kunnianloukkauksissa tulee tahallisuus, joko tarkoitus-, varmuus- tai olosuhdetahallisuus, näyttää toteen, koska kunnianloukkausrikos täyttää tunnusmerkistön vain tahallisena. Korkeimman oikeuden ennakkotapausten perusteella yksityisen henkilön kunnian loukkaaminen toteutuu, jos loukkaava tieto, vihjaus tai käytös aiheutetaan tahallisesti. Kunnianloukkaustahallisuuden osalta riittää, että ilmaisun esittäjä mieltää lausumansa olevan varsin todennäköisesti perätön ja sen esittämisen olevan omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Loukkauksen ei tarvitse tulla muiden tietoon; loukatun oma tuntemus riittää, jos tahallisesti on tarkoitus

aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Kunnianloukkaus muuttuu törkeäksi, jos se saatetaan lukuisten ihmisten tietoon esimerkiksi tiedotusvälineitä käyttäen. Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset vahvistavat lain tarkoitusta. Julkisuuden henkilöiden tulee sietää kärkevämpää arvostelua kuin yksityishenkilöiden. Vuonna 2012 on meneillään lakimuutoksen valmistelutyö, jolla on tarkoituksena EIT:n ratkaisukäytäntöön ja Suomeen kohdistuviin lausuntoihin perustuen poistaa joukkotiedotusvälineen käyttö kunnianloukkauksen törkeyskriteerinä. Vankeusrangaistuksen uhan on EIT kehottanut myös poistamaan jäsenmaidensa kunnianloukkaussäännöksistä. Tässä tutkimuksessa käsitellyistä 14:stä KKO:n ennakkopäätöksestä, vuosilta 2000 – 2012, yhdessä syytetty tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen toistamiseen tehdystä samankaltaisesta kunnianloukkauksesta.

Myös kunnianloukkaustapauksissa syyttömyysolettama on peruslähtökohtana eli loukkausta ei ole tapahtunut, jos syyllisyyttä eli tahallisuutta ei ole toteennäytetty. Ennakkopäätöksissä selvitettiin, olivatko syytetyt tarkoittaneet loukata tai olleet varmoja tekonsa loukkaavuudesta. Tapauksissa on myös selvitetty, että syytetyt ovat pyrkineet varmistamaan tietojen paikkansa pitävyyden sekä olleet selvillä asiaan vaikuttavista tekijöistä. Tapauksissa, joissa korkein oikeus ei ole varmistunut kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttymisestä, syyttömyysolettama on tullut toteen näytetyksi.

Jokaiselle kuuluvan sananvapauden suoma mielipiteen ilmaisun vapaus ja tietoyhteiskunnan voimakas kehitys ovat lisänneet mielipiteen ilmaisujen helppoutta internetin keskustelupalstoilla mahdollistaen samalla ilmaisujen tulemisen laajojen ihmisjoukkojen tietoisuuteen. Lisääntynyt journalistinen vapaus yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista keskustelemiseen ja television tutkivien ajankohtaisohjelmien lisääntyminen ovat lisänneet yhteiskunnassa tarvetta rajanvetoon arvostelun ja halventamisen välillä. Tästä on aiheutunut kunnianloukkaustapauksen määrän jatkuva kasvu. Itä-Suomen HO:n käsittelemien valitusten perusteella halventava nimittely moninaisista eri asioista kahden kesken tai kuulijoiden läsnä ollessa sekä erilaisten valheellisten kirjallisten ilmoitusten tekeminen sekä sähköposti- ja tekstiviestien käyttö ovat edelleen myös yleisiä halventamisen muotoja internetin keskustelusivustojen ohella.

Korkein oikeus on antanut julkaistun ennakkopäätöksen vuoden 2000 lakiuudistuksen jälkeen kuudessa kunnianloukkausta koskevassa asiassa ja viidessä törkeää kunnianloukkausta koskevassa asiassa. Kunnianloukkaustapauksissa on käsitelty iltapäivälehdessä julkaistua pakina-

tyylistä kirjoitusta, jossa oli arvosteltu ravintolan ruoka-annosta, ravikilpailussa naisohjastajaan kohdistunutta halventavaa nimittelyä, sanomalehdessä ollutta kirjoitusta pakolaisten vastaanottokeskuksen lopettamiseen liittyvistä lausumista, lakiasiaintomistoa pitävästä henkilöstä poliisille tehtyä tutkintapyyntöä ja lastensuojeluilmoitusta, joissa vihjattiin lakiasiaintomistoa pitävän henkilön syyllistyneen seksuaali- ja muihin rikoksiin, asianomistajaa velallisen epärehellisyyttä koskevassa asiassa edustaneen asianajajan lausuntoja hovioikeuskäsittelyssä ja löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavalle henkilölle lähetettyjä sähköpostiviestejä. Näistä tapauksista pakinatyylinen ravintolan ruoka-annoksen arvostelu, asianajajan lausunnot hovioikeuskäsittelyssä eikä löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavalle henkilölle lähetetyt sähköpostiviesti täyttänyt korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen mukaan kunnianloukkauksen tunnusmerkistöä, koska ravintolan ruoka-annoksen arvostelussa sekä hoitotoiminnan arvostelussa katsottiin, että elinkeinonharjoittajan tulee sietää kärkevääkin arvostelua. Näistä tapauksissa ilmenee, että ”leikin varjolla” ja/tai ammittiin kohdistuvana arvosteluna voidaan esittää erittäin halventavan ja loukkaavan kuuloisia mielipiteitä arvosteluna siten, ettei sen voida katsoa täyttävän kunnianloukkauksen tunnusmerkistöä. KKO:n tulkinta elinkeinonharjoittajan syyttämistä ”raa’aksi ja rahanahneeksi ihmiseksi” elinkeinonharjoittamiseen kohdistuvaksi arvosteluksi kuulostaa erikoiselta. Tämä arvostelu kuulostaisi kohdistuvan suoraan elinkeinonharjoittajaan henkilönä. Tapausta kokonaisuutena arvioiden KKO katsoi lausumien olevan mielipiteitä, joiden tarkoituksena oli arvostella elinkeinotoimintaa.

Asianajajan lausuntoja hovioikeuskäsittelyssä ei katsottu tahallisesti loukkaamistarkoituksessa esitetyiksi, vaan oikeuskäsittelyn luotettavuuden varmistamiseksi. Oikeus arvosteluun katsoo tärkeäksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin varmistamiseksi. Tapauksessa, jossa lausumia annettiin vastaanottokeskuksen henkilökuntaan liittyen, katsottiin tällaisen keskustelun käymisen olevan yhteiskunnassa tarpeellista ja sen mahdollistamiseksi olevan hyväksyttävää, että lausumat vastaanottokeskusten säilymisen tai lakkauttamisen puolesta ja vastaan olivat voineet olla myös kärjekkäitä ja provosoivia. Naisohjastajan arvostelu ravikilpailussa ja vihjaukset lakiasiaintomistoa pitävän henkilön syyllistymisestä seksuaali- ja muihin rikoksiin täyttivät kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Molemmista tapauksista katsottiin sekä halventava nimittely, että valheellinen vihjaus esitetyksi tahallisesti loukkaamistarkoituksessa. Jälkimmäisen tapauksen yhteydessä voidaan alaikäisen suojan kannalta miettiä, onko aiemalla tuomiolla liian suuri merkitys arvioitaessa tapausta ja tahallisuutta, jos lastensuojelutyö-

tä tekevä henkilö epäilee vilpittömässä mielessä alaikäisen lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä?

Törkeää kunnianloukkausta käsittelevistä tapauksista yhdessä käsiteltiin iltapäivälehdessä julkaistua pakinatyylistä kirjoitusta verotarkastajan yksityisestä kampanjasta, toisessa sanomalehdessä olleita kahta artikkelia vanhempien ja rehtorin välisestä kiistasta, kirjassa esitettyjä väittämiä, sekä kahdessa tapauksessa käsiteltiin kahta MOT -televisio-ohjelmaa. Näissä kahdessa ohjelmassa oli käsitelty isän haastattelua huoltoriitoihin liittyvistä inestiasioista ja haastattelua koskien kolmen Turussa asuneen irakilaismiehen terrorismiepäilyistä. Pakinatyyllisessä kirjoittelussa katsottiin verotarkastajan kunnian tulleen loukatuksi, mutta verotarkastaja ei tullut henkilönä niin laajan yleisön tietoisuuteen, koska nimeä ei mainittu, jotta kunnianloukkausta olisi pidetty kokonaisuutena arvioituna törkeänä. Tässäkin tapauksessa lehtikirjoituksen pakinatyyli ”antaa paljon anteeksi” kunnianloukkauksesta. Vanhempien ja rehtorin välisestä kiistasta oli kirjoituksissa kerrottu asiallisesti eikä tapahtumia ollut erityisesti paisuteltu. Kirjoittajan ei katsottu kirjoittaessaan tarkoittaneen tahallaan halventaa rehtoria. Ensimmäisessä MOT – ohjelmassa isän, toimittajan eikä vastaavan toimittajan katsottu loukanneen lasten äidin ja kahden lapsensa kunniaa, koska ohjelmassa esitettyjä lausumia pidettiin epämääräisinä ja tulkinnanvaraisina. Törkeyden osalta tunnusmerkistö olisi tosin täyttynyt, koska ohjelma esitettiin kolmeen kertaan, jolloin se tuli laajan väkijoukon tietoon. EIT:n ratkaisujen pohjalta uhrin yksityiselämän suoja ei tässä ratkaisussa toteudu. Salassa pidettävän asian, missä isä on tuomittu alaikäisten lastensa seksuaalisesta hyväksikäytöstä, käsittely televisio-ohjelmassa loukkaa uhrien yksityiselämän suojaa, mutta ei kunniaa. Toisessa MOT – ohjelmassa haastatellun henkilön ei katsottu nimenneen terroristiepäilyjä nimeltä, eikä hänen katsottu olevan vastuussa ohjelman sisällöstä, joten hänen ei katsottu syyllistyneen kunnianloukkaukseen. Ohjelman toimittajan ja vastaavan toimittajan katsottiin syyllistyneen kolmeen törkeään kunnianloukkaukseen, koska heidän olisi televisio-ohjelmaa toimittaessaan ollut velvollisuus tarkistaa ohjelmassa esitettyjen tietojen todenperäisyys. Tässä tapauksessa sananvapaus muuttui toimittajien osalta arvostelusta halventamiseksi. Kirjassa esitettyjä väittämiä käsittelevässä tapauksessa EIT oli jo antanut päätöksen katsoen kirjan kirjoittajan sananvapauden tulleen loukatuksi.

Korkein oikeus ei ole antanut ennakkopäätöstä vainajan kunniaa loukkaavaa tietoa tai vihjausta koskevissa asioissa, joten oikeuskäytäntöä tältä osin ei ole ja tapaukset ovat jääneet tässä

tutkielmassa käsittelemättä. Kunnianloukkaussäädökset kuolleen henkilön kunnian loukkamisesta ovat toimineet hyvin ennaltaehkäisevinä, koska korkeimman oikeuden ei ole tarvinnut antaa ennakkopäätöstä tässä asiassa. Myöskään oikeushenkilön rangaistusvastuu törkeässä kunnianloukkauksessa jää tässä tutkielmassa käsittelemättä, koska vielä ei ole tarvittu yhtään ennakkotapausta asiasta.

Tällä hetkellä korkein oikeus on antanut viisi valituslupaa kunnianloukkauksia koskevissa tapauksissa. Kolmesta näissä tapauksissa käsitellään kysymystä toimittajan ja vastaavan toimittajan syyllistymisestä kunnianloukkausrikokseen. *VL 2010:160* – tapauksessa lehdessä julkaistussa kirjoituksessa toisen henkilön oli mainittu pettävän silloista seurustelukumppaniaan erään toisen naisen kanssa, *VL 2010:161* - tapauksessa kolmen miehen surman esitutkinnan aikaisessa kirjoituksessa on esitetty virheellisiä tai vihjailevia tietoja epäiltynä helsinkiläismiehestä ja *VL 2011:22* – tapauksessa television pääuutislähetyksessä ja kahdessa muussa uutislähetyksessä oli liitetty yritystoimintaa harjoittavat puoliset talousrikos-epäilyihin, joita koskeva esitutkinta oli kesken. Kätkemisrikosten osalta tehtiin myöhemmin syyttämättäjättämispäätös ja kirjapitorikosten osalta syyte hylättiin. *VL 2012:54* – tapauksessa isä oli tuomittu väärästä ilmiannosta lapsen noudon yhteydessä ja kihlakunnanvoudin kunnianloukkauksesta ehdolliseen vankeusrangaistukseen. *VL 2012:127* – tapauksessa tulee käsiteltäväksi ensimmäiseen internetsivustoilla olleeseen laajahkoon halventamiasiaan liittyvä jatkokäsittelylupa-asia.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätösten käsittely, näissä viidessä edellä mainitussa valituslupatapauksessa jää tällä hetkellä tulevaisuudessa tehtäväksi. Näistä valituslupatapauksista kolmessa käsitellään ja kuudessa korkeimman oikeuden 14:stä ennakkopäätöksestä käsiteltiin toimittajan ja vastaavan toimittajan syyllistymistä kunnianloukkaukseen. Tämä kuvastanee hyvin sananvapauden ja kunnianloukkauksen välisen rajanvedon vaikeutta. Kuvastanevatko valitusluvut myös tämän rajanvedon vaikeutumista? EIT on ratkaisuisaan korostanut sananvapauden merkityksen tärkeyttä demokraattisessa yhteiskunnassa.

Osa ennakkopäätöksistä käsitteli yksityisten henkilöiden kunnianloukkausrikkomuksia ja elinkeinotoiminnan arvostelua. Ratkaistuista tapauksista tulee esille se, että rajanveto arvostelun ja halventamisen välillä on vaikeaa. Lainsäädännön perusteella yksityisen henkilön kohdalla arvostelun ja halventamisen välinen rajanveto on melko selkeää silloin, kun halventami-

nen on sukupuoleen kohdistuvaa. Jokaisessa tapauksessa on kuitenkin muistettava syyttömyysolettama ja selvitettävä tahallinen loukkaamistarkoitus. Tilanteet tulee arvioida KKO:n ennakkopäätösten perusteella aina kokonaisuuksina, ei irrallisten lausahdusten perusteella. Vaikeuksia rajanvedon kanssa tulee silloin, kun kysymykseen tulee elinkeinonharjoittajaan, julkisuuden henkilöön tai poliitikkoon kohdistuva arvostelu. Näissä tapauksissa tulee selvittää, kohdistuuko arvostelu henkilön toimintaan vai henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Toiminnan arvostelu on sallittua kärkeväänkin, mutta henkilökohtaisiin ominaisuuksiin kohdistuva loukkaava arvostelu on kiellettyä. Kirjoitustyylin merkitys arvioitaessa arvostelun muuttumista halventamiseksi ei helpota rajanvedon tekoa, koska humoristisissa kirjoituksissa suodaan suurempi vapaus kärkeväällekin arvostelulle. Se, ”mikä ylittää selvästi sen, mitä on pidettävä hyväksyttävänä”, vaatii aina tapauskohtaista harkintaa.

Arvostelun ja halventamisen välisen eron selvittämisessä saattaisi olla merkittävää hyötyä siitä, että laissa määriteltäisiin selkeästi, mitä kunnialla lain mukaan tarkoitetaan. Mikä on se arvo, jota kunnianloukkainsäädännöllä suojataan? Laissa olisi myös tärkeää määritellä, mitä ”lain mukaan hyväksyttävällä” arvostelulla tarkoitetaan. Miten määritellään, mikä on sellaista arvostelua, mikä ylittää selvästi hyväksyttävyyden rajan? Jotta kunnianloukkauksen törkeyden arviointi helpottuisi, tulisi laissa olla myös määritetty, mitä tarkoitetaan ”kokonaisuutena arvioituna törkeällä”. Mitkä kriteerit tulee täyttyä, jotta kunnianloukkausta voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden törkeänä, jolloin törkeän kunnianloukkauksen tunnusmerkistö täyttyy? Korkein oikeus on antanut ennakkopäätöksillään suuntaviivoja näiden asioiden ratkaisemiseksi. Selkeämpää ratkaisukäytäntö olisi, jos näihin kysymyksiin löytyisi säädös kansallisesta lainsäädännöstä. Törkeysarviointi näyttää kuitenkin tulevaisuudessa muuttuvan, koska oikeusministeriö on mietinnössään ehdottanut EIT:n sananvapautta tukevan ohjeistuksen mukaisesti, että asian esittäminen joukkoviestimessä ei enää olisi ankaroitamisperuste.

Vaikka kunnianloukkauksirikkomukset ovat selkeästi lisääntyneet nettikeskustelufoorumeilla, korkein oikeus ei ole vielä antanut yhtään ennakkopäätöstä näistä rikkomuksista. Myöskään Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ole antanut yhtään päätöstä 2000 -luvulla netissä tapahtuneita kunnianloukkauksia koskevista päätöksistä, mutta useita päätöksiä on koskien sananvapauden ja kunnian suojan välistä rajanvetoa. Ensimmäinen korkeimman oikeuden valituslupa internetsivustoilla tapahtuneeseen halventamiseen liittyen on nyt kuitenkin annettu. Lisääntyneet poliisin tietoon tulleet kunnianloukkaustapaukset ja alempien oikeusasteiden kun-

nianloukkaurangaistukset osoittavat kuitenkin kunnian tarvitsevan edelleen rikosoikeudellisen lainsäädännön suojakseen. Kunniaa pidetään tärkeänä arvona, koska kunniaa ollaan valmiita puolustamaan aina korkeimpaan oikeuteen asti. Sananvapaus näyttää nykyisin olevan vieläkin merkittävämpi arvo, koska sitä puolustaakseen oikeutta haetaan korkeimman oikeuden lisäksi myös kansainvälisistä tuomioistuimista.